

مندر جہسی :

محمد سنوسی، سنوسی طریقہ
تأسیس فیلوچی شیخ،
قرآن کریم ترجمہ سی
حقندہ.

حسن ہونا ماروف، ملا مطیع اللہ
تحفۃ اللین، بدر الدین عمرانوف.

فنی او قو، علی رفیقی،
فلسفۂ عقلیہ دن علم روح،
زینت اللہ حمیدی.

بیسرمنلر، مترجمی ع. ف.
اصلاح حروف مسئلہ سی،
حسن علی.

جوابلر، عالمجان ابراہیموف،
توقتامش خاننک ۲ نچی
یارلیغی علیم آفچورین،
کافیہ حقندہ ۵ نچی مقالہ،
عالمجان الادریسی.

تل یاریشی و آنسک
بہادرلری.

تربیہ و تعلیم :
بدن تربیسی یا کہ غیمناسٹیک،
معلملر حالندن.

مراسلہ و مخابره :
اوشقار،
اورسکی، سارانوف، نارابولاق
و بوری دن.

اشعار :
غفلت ایتم ستم
کوردم، شاعر بولام دیب
کوجلہ نوچیگہ، سونام مین
ہم «کوگلمہ».

مطبوع اثرلر :
تورک و تاتار
تاریخی مختصر قواعد ادبیہ گہ
علاوہ.

متنوعہ :
خاتون فر کونی
و باشقہلر.

حکایہ :
«باش و اتقچلی آش آرتی»
شاکر جان احمد جانق.

لطائف .

شورا

عدد ۱۰ * سنہ ۱۹۱۲

№ ۱۰

محرری : رضا الدین بن فخر الدین
ناشری : «م. شاکر م. ذاکر رامیفیلر».

اداره كۆتۈمى:

I

«الھلال» مجلەسى صاحىبى «جرى زىدان» افندى جنابلىرىڭ «تارىخى التمدىن الاسلامى» نام كىتابى مەنى تىللىرىڭ كۆپىنچە تەرجىمە ئېلىنىشى ۋە مەزكۇر مەتلەلەر ئاندىن پايدە كۆرۈلدى. اوز تىلەنگە بو قىممەتلى كىتابىڭ تەرجىمە ئېلىنىش آرزۇ ئېتىكان كەمسەلەردىن ايدىك. بعض ذاتلار بوخدا مەنى عاجزلىرىدىن كۆنمەكە اولدىقلىرىن سويلەگەچ بۇ تەرجىمە ونشۇر ايتونى ارستەزگە آلىق لىكن ۱،۵۰۰ بىندىن آرتق بولماق بو كىتابنى طبع ايتىدىمكە اچقون زور سەرمایە كىرەك. بو كىي زور كىتابلىرىنى طبع ايتىدىغانلار شۇنە بر عادت بار: «ئاسلامدىن ئۇلك مشىرىلەردىن آفچە جىو اصولى». بۇ تەرجىمە شول اصول بوپنچە مەزكۇر تارىخىنى «اسلام مەنىتى تارىخى» اسمەندە تەرجىمە ايتىپ موافق كۆرلىگان اورنلارنى شرح و اىضاح ايلە نىشۇر ايتىپكە بولىدق. كىتاب تەقرىباً ۱،۶۰۰ بىتلەر چاماسىندە، ۱۵ جۇزۇدە بولماق، اسلام مەلىكەننە، مەنىننە و آثارىنە تەئەلقى خرىطە ھەم رەسىملەر قوبىلماق. اشتراك حقى بىرەملا ب ۴ سوم ۵۰ تىن، اونارلا ب ۴ سوم، ايللىشىر دانە آلوچىلەرغە ۳ سوم ۵۰ تىن. پوچتە بەھاسى آلوچىدىن اولوب ايكى تورلى رەوشدە يىبارلور. بىرسى، ھەر چىققان فورما (ھەر فورما ۱۶ بىت) سەن يىباروب طورمق بو صورتدە ايكى سوم پوچتە قىممەتى قوشلوب ۶ سوم ۵۰ تىن. ايكىنچى، چىققان ھەر جۇزىنى يىباروب طورمق. بو خالده بش سوم ايللى تىن. آفچە يىبارگان ذاتلارنىڭ قوللارنى، مەخسوس باصدىرلغان دىقتىردىن ھەرلىگان كەغدى يىبارلور. بعض بر اشانچىلى ذاتلەرغە، اشتراك آفچەسى جىبار اچقون مەھرىنگان دىقتىرلر بىردىك؛ ھەم اوفادە صىباح، كرىموف، سىنىفوف، مەلت و چولبان كىتابلار نەلەندە اشتراك قىل ايتىلەدر. باصلوب چىققاچ بەھاسى قىممەت رەك و كىتاب بىلىگلى مەقدارغەنە طبع ايتىلە چىكىندىن آفچە يىباروب بازلوب قوبۇگۇزنى و آدرىسلىرگۇزنى درست و آچق بازلوگۇزنى اوتنەم.

مراجعت اچقون آدرىسى: Уфа до востребова́нiя : Закиру Кади́рову

II

۸ نچى عدد «شورا» مجلەسىنە محترم حسن على

افندىنىڭ «باكلىش يازوغە فارشى» عنوانلە بازمىش مقالە- لرىنى اوقوب اسئفادە ايتىم فقط بخار معناسىندەغى «بو» ولوا معناسىندەغى «طو» كەلمەلر بىنە كەنچە مەن تەردىغە فالدىم. نە اوچونكىم بىزىم تىركىستان تىركلىرى دە اصلى تىرك اولدوقلارى حالە «بو» يعنى بخارنى «بوغ» «طو» يعنى لوانى «طوغ» دىب سوزلايلر و بازلەر، و ايللىگارى زماندىن دە فالدىشى قول بازمە كىتابلار دەدە شويىلە بازلەشلىرى. اوشىدونى اصلى وارمى؟ «بو» «طو» يازمق درست مى يوقسە «بوغ» «طوغ» يازمق؟ اكر اولىگىلىر درست اولسە صوگۇنىلردە نە سەب ايلە «غ» حرفى قوشولمىشلىرى؟ اداره دن ياخود حسن على افندىدىن جواب التماس ايتىم!

ھەيران بىك دولتشاپوف. «كۆمىنە»

اداره: بۇنىڭ جواپىنى حسن على افندى وىرسە كىرك.

III

بىز مەناتار مەتبۇعاتىندە بىك كۆپ مقالەلەرنىڭ آخىرى وار، دىبە ۲ نچى - ۳ نچى عددلەرگە فالدىرلوب، حتى ۲ نچى يىلغە فالدىرلغانلارنى وار. بىر نچى عدددەگى ۲ - ۳ نچى عدد لەرگە فالدىرلماقنى طبعى بر اش. زىرا بر مقالهگە اورن وىرلسە، مقاله بىك اوزون بولو سەببىلى ايكىنچىلەرگە اورن فالماق احتمالى دە وار. اما بىر نچى يىلنىڭ ۲ نچى يىلغە فالدىرلماقنى اول قدر معقول ندبىر اولماسە كىرك. زىرا بىر نچى دەگى ايكىنچىگە، ايكىنچى دەگى ۳ نچىگە فالدىرلسە اول وقتدە ھىچ اوزلماينچە مشىرى اولوب طورمق لازم اولار. بو، كۆپ كىسەلەر اچقون مەسىر اولار. شۇنىڭ اچقوندى بىر نچى - ۳ نچى جىلارگە مالىك اولغانلار؛ باشى يوق آخىرى وار؛ ياخود آخىرى يوق باشى بار مقالهلەرنى اوفورغە طوغرى كىلە، بو البته كوكۇلسىز اش. محترم «شورا» اداره سىندىن شو نەقشەغە اھتىبار قىلماقلىغىنى اوتنەم. معلم: يوسف مصطافايفوف. (بالاتمە - توبەن اول).

بىك كىرەكلى اوتىنچ.

روسچە نونالەرغە آلتوب، ھەر اورندە حتى تاماشاگا- ھەرلەرنىڭ ايكى توبەنى بولغان سىركلەردە اوبىنالا تورغان «قازاننى آغان كۆي» بارلىقى ھەر كىمگە بىلىگىلى بولسە كىرەك.

بۇدە ايسىكى كۆپلەردىن بر نىچەسى ساخنا (сцена) (آخىرى ۳ نچى بىتدە).

۱۵ مای - ۱۹۱۲ سنه

جهادی الاخر ۱۲ - سنه ۱۳۳۰

شورا دیر والوغ حادیر

محمد سنوسی

ایچون دعا فیلسه گزله! « دبه اوتنوچیلرگه دعا ایتدیکندن صوڭ: «فانداشلر! بر برگزنی سویگز، بر برگزگه هر وقت خیر خواه اولگز، بر برگزنگ کوکلینی سندرماگز، بر برگزگه فانداس ایدیکگزنی اونوتهگز، تحملی و صبرلی اولگز، الله تعالی یاردمچیکز اولسون!» کبی نصیخلر ویرر ایدی. هر وقت فکر در یاسینه غرق اولوب یوردیکندن و آدمیر ایله وقت کچرمکنی سویمادیکندن آناسی و آناسینگ خلیفهلری بونگ حقنده تشویشانورگه باشلادیلر و هرتورلی احتماللر یورتور اولدیلر. بر کون یالگزی اوله رق بر تاغ باشنده باشنی صالوب موکایوب اوطوردیغی حالده یانینه آگسزدن آناسی کلوب چیقیش و بویله روشده حیرته اوطوردیغینگ سببینی صورمش. محمد سنوسی آناسینه جواب اوله رق:

«مسلمانلرنگ بو قدر سلطانلری و پادشاهلری و بو مقدارده عالم و شیخلری اولدیغی حالده غایت نادانلر و قواعد اجتماعیدن خبرسزلر بلسکه هیچ فرسز، کئوچیسز اولان کتولر حکمنده پراکنده لدر؛ حسابسز مرشدلری و ایشانلق ایدوچیلری اولدیغی حالده مسلمانلرغه اسلام روحی نشر ایدوچی و اوزینگ شخصی منفعتنی فدا ایدوب عموم فائده سینه خدمت قیلوچی حقیقی بر مرشد و ایشان کوراماز؛ اسلام دینی توحید و اخوتدن عبارت اولدیغی حالده مسلمانلر آراسنده همیشه شریک و بدعت، نفاق و افتراق حکم سورر؛ اسلام دینی، لوزینه تابع اولانلرغه - ایرلک

محمد سنوسی، حضرت حسن بن علی بن ابی طالب نسلندن اولوب، هارون الرشید زماننده مغرب مملکتنده «ادریسیلر» دبه مشهور بر حکومت تأسیس ایتمش ادریس بن عبدالاعلوی عائله سینه منسوب، علی اسمنده بر شیخ اوغلیدر. بو کونده فرانسز نصر فنده اولان «جزائر» ده ۱۲۰۴ تاریخ هجریده دنیاغه کلهش ایدی. «سنوسی» عرب قبیلهلرندن بر بنگ اسمیدر (۱).

محمد سنوسی، آناسی حضورنده ابتدائی علملر تحصیل ایدوب سکز یاشنده وقتنده روایت سببه ایله قرآن شریف حفظ ایتدی. فوق العاده ذکی، سویلرگه ماهر، استعدادلی و استفامتی، گوزل خلقلی و عقیق بر آدم اولوب یتشدی. فصاحتی شول در جهده ایدی که سوزی، نصیحت و خطبه لری ایله خلقلرنی تسخیر قیلور، مجلسینه کرمش آدمیر بوکنا مفتون اولورلر حتی کروان ایله واروچی یولچیلر بونگ وعظلرینی ایشدر ایچون بوللرندن توقتاب بر قاچ وقتلر قالورلر ایدی.

«دشمنلردن و هرتورلی بلا و قضالردن سلامت یورمکهز (۱) تاریخ ابن خلدون. ج ۷ ص ۱۱۳. ۸۹۵ هجریده وفات اولان محمد بن یوسف السنوسی هم اوشبو قبیلندن ظهور ایتمش عالمردن اولسه کرک. بونگ «عقیده اهل التوحید والتسبیح المخرج من ظلمات الجهل و ربهة التقلید» هم هام البراهین اسمنده مطبوع اثرلری وار. «تونس» ده ۱۲۹۵ ده وفات اولان ابو عبدالله محمد السنوسی باشقه بر کیمسدر.

ايله بونڭ خلافيته قيام ايتديلر وهر تورلى وسوسه لار سالوب
عوامنى آياقلاندرديلر وبونڭ اوستنه حكومت حضورنده محمد
سنوسى اوستنندن هر تورلى سعائتلار قىلدلر. خالص سانى
اعتقادنده اولان بو قيمتلى ذات و شريعت خادمى حقنده
تصريح ايله اولماسه ده ضمني صورته، ضال و مضل ايدىكى
ايله حكم ايتديلر و «فليس من الله فى شىء» ديه سويلاپ
بورديلر.

تاغ و تاشلارغه اثر و يريرك اولان سوزلر يىڭ علمى
سوۋ اجتهادى سېيندن فاس مسلمانلار يىڭ اثر و يريرك
كوردىكندە «بخارا» نى تاشلاپ چىقىمىش قورساوى (۱)
قېلىندى محمد سنوسى ده «فاس» نى تاشلاپ چىقىدى و ۱۲۴۵
تارىخنده «جزاير» نڭ جنوبنده اولان «لاغوات» شىرىڭ
واردى و آندىن ده طرابلس غرب، بىنغازى شىرلرندە سياحت
ايدوب سوڭره مصرغه سفر قىلدى.

محمد سنوسى اوشبو سياحتنده، قولاق سالوچى اولوب
اولمادىغىنە قارامقسز يىڭ هميشە وعظ ايله شىغلانور، اسلام
ادىلر يىڭ نىشر ايتىمك حقنده غيرت قىاور و كونلر نڭ بىرنە
اوشبو نصيحتلر يىڭ اثر و يريرككى اميد ايدوب نىفسىنى تسليه
قىلور ايدى.

مصرغه كلىكندىڭ صوڭ آوروپا مدنيتى و توركار حقنده
اولان معلوماتىڭ بىك ناقص و اساسسىز ايدىكى سىزمىش
وشونڭ ايچون اوشبو ايكى مسئلنى تىق ايدىرگە باشلامىش.
محمد سنوسىڭ بتون املى و بتون مقصودى قرآن كريم
تعليماتنه موافق اهل اسلام آراسينه الفت و محبت هم ده دىنى
قارنداشلىك و دوستلىق اورنلاشدرمقندن عبارت ايدى. مصرغه
كلىكندىڭ صوڭ اوشبو يولده خدمت قىلورغه طريشوب
قارادى ايسه ده يتمىش تورلى مختلف مذهبگە آيرلمىش
مسلمانلر بوڭا قولاق سالمادىلر، خصوصا طريقت شىخلىرى
محمد سنوسىڭ اوشبو مقصدىنى بتون كوچلر يىڭ ايله انكار
قىلدلر. خلاصه: حق سوز سويلادىكى و قرآن كريم نڭ
تعليماتنى تبليغ قىلدىغى سببلى محمد سنوسى اوز درجه سينه
موافق حرمتنى مصرده كورمادى، ملالرنڭ طعن و تشنيلر يىڭ
عادندن طش درجهگە ايرشدى، طوغرى سوزلر يىڭ سالور
ايچون مستعد كوڭلر نابىلمادى. بونڭ اوستنه محمد على پاشانڭ
تيوشسىز معامللر يىڭ حقنده علمنى صورته قىلمىش اعتراضلر يىڭ
حكومت كوزنده الوغ گناه اولوب كورلدى. اوشبو سببىڭ
محمد سنوسى مصرنى ترك ايدوب حجازغه يوللاندى. «مكه»
(۱) ترجمهء حالى ۱ نچى جلد ۸ آتار، ده يازمىش.

و خاتونلىق فرقينه باقمقسز يىڭ - علم تحصيل قىلمقنى فرض
ايتدىكى حالده مسلمانلر عموما جاهلدر حتى دىنلر يىڭ ده
ياخشى بىلمازلر، دىن غيرتى و نشر معارف نىتى بتون بتونه
يوقدر؛ افريقا و سودان ايچلر يىڭ، مجوسلر و وحشىلر ايله
طولوغ اولدىغى حالده محض شىخى منفعتمارينه خدمت ايتمىكى
مسلك ايدوب آلمىش اسلام عالملىرى و ايشانلر بونلر يىڭ
هدايتكە كيتورمك خصوصنده آرزغنه اولسه ده اجتهاد ايتمازلر؛
مسلمانلر هر طرفده خوار و ذليل ياشادىلر حالده اوزلر يىڭ
بوتقه لرينه ماي سالنمىش و اطرافلر يىڭ جاريدلر، محبوبلر
ايله چىلغانوب آلمىش اميرلر يىڭ و مرشدلر يىڭ توران قدر
اولسون قايرمازلر؛ بلكە اوز اوزلر يىڭ «عالم» اسمىنى
ويروچلر يىڭ اوز شىرلر يىڭ تاراتىق قصدى ايله هميشە
فائدهسىز بحثلر ايله شىغلانورلر، فرصت اولدىغىنە اوزلر يىڭ
دشمن كورمىش آدملىرنڭ عقيدە لرينه مداخلە ايدوب، آنلر يىڭ
اكفار و تىفسىق قىلورلر؛ اسلام عالملىرى قاشنده اوشبو
قباحت اشلر شول قدر معروف و مألوف اولمىشدركە حتى
وجدانلر يىڭ آرزغنه اولسه ده عذابلانماز، چىچىق اولدىمك
درجه سنده اولسون كوڭلر يىڭ ثرلنماز، بلكە بو شىلر يىڭ
اوزلر يىڭ عادت ايدوب آلمىش و هميشە شونڭ ايله فخر -
لنورلر؛ ايشته بن اوشبو شىلر يىڭ فكر قىلورم، بنم بتون
حسرتىم و مصيبتىم اوشبوندىڭ عبارتدر» ديه مىش.

بالانڭ بو روشده ويرمىش جواپلرندن آتازڭ و خصوصاً
ارشاد و تعليم ايله مشغول اولان بيوك بر عالم و شىخ نڭ
مهنون اوله چقى طبيعىدر.

محمد سنوسى، اوز يىڭ تحصيلىنى تمام ايتمك قصدى
ايله ۱۲۲۹ تارىخنده «فاس» شىرىڭ كندى و آندە شىخ
احمد التيجانى دن و باشقه لردن استفادە قىلدى. كيچه وكوندىز
طريشدىغى سببىڭدن هنوز ۳۱ ياشنده ايكان «فاس» نڭ
جامع كبرىندە مدرس نصب اولنوب شاگردلرگە درس و يريرگە
باشلادى. ليكن اوشبو وقتلرده اسلام دنيا سىڭ باشقه اورنلر يىڭ
قېلىندى «فاس» هم عالم نما جاهلر، نادان صوفيلر و صوفور
مقلدلر اياه طولمىش، اخلاقسزلىق و تعصب نڭ تمثال مجسمى
اولمىشيدى محمد سنوسى، اوشبو عاللر يىڭ اصلاح ايتمك
و ممكى قدر سلف صالح و تابعينلر عادتلر يىڭ احيا قىلمق
حقنده آرمى نالىسى سكر سنه لر مقدارى اجتهاد ايتدى وهر
تورلى مشقتلرگە كوكراك و يروپ طوردى ايسه ده آشامق
و كشى سويلامكىڭ باشقه هنرلر يىڭ اولمامش ملالر اتفاق

محمد المهدى همده محمد الشرفى اسمنده ايكي اوغلى دنيآغه كلدى. اولگيسنڭ ولادنى ۱۲۶۱ تاريخ هجرىده اولوب صوگيسنڭ ولادنى ده ۱۲۶۳ ده ايدى .

بوندهنى اشلىرىنى نظام و ترتيب گه قويوب زاربه گه خليفه تعيين ايتديكندن صوگ كنديسى « مکه » گه قايتوب كندى و ابو قبيس ده اولان زاويه سنده مريدان نر بيه ايتمك و شاگردلر اوقوتى ايله مشغول اولدى .

حديث علمنده اولان شهرتى فقه فننده اولان كمالانى دنيآغه معلوم اولديغندن مجلسىنى قصد ايدوب يراق يراردين شاگردلر حنى معتبر مدرسلر و عالمر جيلوب استفاده فيلورلر و حديث علمينڭ سنلارنى بو كى الوغ بر ذاتدن آلمنى غنيمت بيلورلر ايدى .

عهومى درسارنده صحيح البخارىنى بر آيدى ، صحيح مسلمنى يكرى بيش كونده باشقه سنن كتابلارنى بكرميشار كونده ختم ايدر و مشكل اورنلرده بر قدر تحقيلر هم سويلر ايدى . اوشبو عادتنى موجدنجه كتب سته نى و آلردن باشقه سنن كتابلارنى بر قاچ دفعه اوقوتوب چيغه شدر .

اوشبو حالده يدى سنه عمر كچرديكندن صوگ ، استاذى احمد بن ادرىس ايله « يمن » مملكتينه سفر فيلدى و شول مملكتلرده نشر علم ايله شغلاندىلر . اوشبو سفرده استاذى احمد بن ادرىس « يمن » ده وفات اولوب قالدى و محمد سنوسى ده مکه گه قايتدى .

مکه شريفى ، شريفى عبدالمطلب بن غالب بن سرور توركيآ حكومتنه فارشو اختلال چيقاردىغنده بوگا طرفدار اولمق ايله مأمورلر فاشنده محمد سنوسى متهم اولدى و باشينه فلاكت كلمازدن ايلك مکه دن قاچوب كندى و مصرغه واردى . مصرده شاگردلر و ياش عالمر بونڭ اطرافينه جيلوب استفاده ايدر كه كرشديكلرنده قارت ملالر بوگا حسد قيديلر و چيتمدن كامش باش بر عالمنڭ اورلارندن نفوقنى كوتاره آلماديلر ، خلق كوزندن توشرمك فصدى ايله محمد سنوسى طوغر وسنده اراجيف و افترارلر نشر ايتديلر . محمد سنوسى ، عالى فكر گه مالك و همتملى اولديغندن بونلر ايله چوالوب طورمقنى عيث اش صانادى و اوزينڭ « جبل اخضر » ده اولان زاويه سينه قايتوب كندى . (آخرى وار)

شهرينه واروب « فاس » مملكتندن كلوب طورمقده اولان شاذلى طريقتنده مشهور شيخلردن احمد بن ادرىس شاگرد - لرى جمله سينه كردى .

محمد سنوسى ، « مکه » ده مجاور اولوب طوررغه باشلايدىغندن صوگ هر نرسه دن بوشانوب يالڭىز علم ايله گنه شغللنور گه كرشدى و مشهور مذهبلىرڭ هر برىنى اساسندن نيكشروب چيقدى و اوشبو سببدن مذهبلىرڭ اصل و فرعلرى ، دليل و نتيجه لرى ايله تمام آشنا اولدى .

احمد بن ادرىس ، محمد سنوسينڭ علم و فضلىنى ، زهد و اخلاقىنى ، معرفت و استقامت فكرينى تجربيه ايدوب بيلديكندن صوگ كنديسىنى عادت طشنده سويشمش و بتون اصحاب و شاگردلارندن اوستون طوتوب نهايت اوزينه خليفه فيلمشدر . بوندىن صوگ محمد سنوسى مکه ده ابو قبيس تاغنه « زاويه » بنا ايدوب تصوف ايله مشغول اولدى ، حج فيلور ايچون ديه اطرافدن جيلومقده و يراق مملكتلردن كلمكده اولان شيخلرڭ معتبرلرندن طريقتده اجازت آلور ايدى . فرق طريقتده رخصت آلديغى مرويدر .

محمد سنوسى اوشبو روشده مکه ده مجاور اولوب طورديغنده مختلف افليملردن كامش و هر تورلى لغتلر ايله سويلاشمكده اولان مختلف قبيله و عرفلرغه منسوب قولمر ايله فاتشوب اخلاقارىنى ، عرف و عادتلرىنى ، احوال اجتماعيه و عقيدهلرىنى ، فكر و عقللر بئك مرتبه لرىنى تدقيق ايدى و عهوما اسلام دنياسى حقتده معلومات حاصل فيلدى . محمد سنوسى بوندىن صوگ اوزينڭ مسلگينى نشر ايدر گه استحقاق كسب فيلديغنده شبهه سى قالمادى ايسه ده بونڭ ايچون حكومتلرڭ تضييقلرندن و ملالرڭ سو فصدلارندن امين همده اسلام دنياسى ايله دائمى مناسبتلى بر اورن ابرلر ايدى . نهايت بنگازى « طرفلرىنى اڭ مناسب بر اورن كوروب ۱۲۵۵ تاريخنده شونده كلدى و « جبل اخضر » اسملى اورنده زاويه تاسيس ايتدى .

اوشبو يرلرده اولان عربلر ، محمد سنوسى اطرافينه جيلوب الوغ بر جمعيت حالينه كرديلر ، قريهلر و شهرلر بنا ايدوب خرما باقچه لفرى و ايگونلر يتشدرديلر ، عهوما شول يرلرني معهور فيلديلر . اوشبو وقتده محمد سنوسينڭ

مقاله‌ها:

قرآن کریم ترجمه‌سی حقنده.

XIII

«الذین آتینا هم الکتاب یتلونه حق تلاوته اولائك یؤمنون به و من یکفر به فاولئك هم الخاسرون» .
قرآن کریم ترجمه‌سی حقنده «یولدز» ده آخوند المسعودی طرفندن یازلمش سوزنی اوقودق . بوندن بورنغیلری ده اوشبو روشده بعض شیلر یازمشلر ایدی . بونلرنگ همه - سینک مقصودلری بر اولوب آنچق عبارتلیر گنه باشقه باشقه ... فکر قاصمه کوره قرآن کریمنی اوز نلیزگه بیک گوزل ترجمه قیلوب کوبراک خاقلرغه آکلانتمق کوبدن تموشلی ایدی فقط بو کون گه قدر قرآننی لازم درجه ده آکلاوچیلر وحق تلاوت ایله تلاوت قیلوچیلر ، بونک اوستنه ادبی سورتده تورکیچه یازوچیلر بولمادیغندن بو اش میدانغه چیقمادی ، بوقسه بو اش شریعت نظرده ترجمه درست اولمادیغندن دگل ایدی .

ملتهزنگ عزیزلری ! عالی علم و عالی فونلرلرگزنی ملت ایچون صرف ایدچک کونکز اوشبو کوندر . قرآن کریمنی ترجمه ایدوگزنی و کوزمنکده درست بر ترجمه کورمک ایله مشرف اولوینی کوته مز . بوندی بر خدمتی ملتیز عمومی سورتده دیبوراک کونمکده لردر .

بعضلر : «قرآن کریم تورکیچه گه ترجمه قیلنسه فصاحت و بلاغتی یوغالور» دیلر . بو ، معناسز بر سوزدر . قرآن کریم بوکون گه قدر فارسی ، فرانسیسی ، انگلیزی ، روس و باشقه اسانلرغه ترجمه قیلندی ، لیکن قرآن شریفی عبارتنده اولان فصاحت و بلاغت همیشه اوزنده ثابت اولوب رسول الله عصرندهغی حالچه در . تورکیچه گه ترجمه ایدلدیکنده هم فصاحتنه و بلاغتنه ذره قدر خلل کلهچک دگل .

تورکیچه گه ترجمه ایدوچیلرنگ هیچ بری قرآن کریمنگ فصاحت و بلاغتنه تعرض ایتمازلر ، آنک عربی عبارتنده خاص اولان فصاحت و بلاغتی همیشه عربی عبارتنده سلامت طورر و ترجمه ده یالکیز قرآن کریمنگ مندرجه سیننی بیاندن غنه عبارت اولوب قالور . بونده نیندی استحاله وار ؟ اوشبو آدملرنگ قرآن کریم فصاحت و بلاغتندن خبرلری نه مقدارنه در ؟ شونی بیلورگه هر کیمنک آرزوسی کامل اولسه کرک . یاری ، فصاحت و بلاغتی سلامت طورسون دیه سز - نچجه ، قرآن کریم هیچ لسانغه ترجمه قیلنمی طورسون . لیکن اوشبو فصاحت و بلاغتنن ، صدقه چیق و آشلرده اوقوب یورمکدن باشقه بو کون گه قدر نیندی فائده لیر ایتدیگیز ؟ بو کون گه قدر ایتماش ایسه کز بوندن صوگ بر هنر کوسترمک فکرکزاره ی ؟ شمدی آچیق آیتسه کز بونک وقتیدر . اگرده یاکی بر اش کوسترمک نیتی یوق بلکه همیشه شول موکایوب اوقوب یورمک و دنیا مالی جمع ایتمک اولسه بو اش یاخشی بر اش دگل عزیزلر ! قرآن بونک ایچون دگل بلکه تدبر و اتعاظ ایچون هم ده مضمونینی بیابوب عمل قیلوق ایچون ایندرلرمشدر .

«قرآن ترجمه ایدلماسن ، بالالار اوقونتمقه ترتیب و اصول رعایت قیلنماسن» کبی سوزلر ایشلدلیکنده بر ملانک ، صوفور کیایینک کوزی آچلماسون ایچون طریشدیغی خصوصنده شیخ سعدی حکایتی کوکلرگه توشه در . حسن ابن ملا احمد پوناماروف . قزیلجار .

XIV

قرآن کریم ترجمه‌سی حقنده تورلی غزته لرده تورلی مقاله لرگه تصادفی ایتدیکندن ، کندیمی ترجمه طرفدارلی ایدیکمی بلردن قطع نظر ، ترجمه قرآننگ لزومن بیان

سکنه لرنده، دگلا و چیلر بر آغزدن جهراً اسم الہی تکرار لب قاری افندی آقشلاب نورالر. بعضاً دہشتلی آیتلر اوقولدقده، مثلاً: «وعنت الوجوه للحی القیوم»، «ام أمنتم من فی السماء ان یرسل علیکم حاصبا» وما اشبهلر اوقولدقده محترم قاری اوزون سکنه ایدر و شول مجلسده اہالی، سلاہنت صدا ایله کلمه توحیدی اجرا ایدرلر. بو نیدن بویله؟

– البتہ قرآن شریفنک معناسن هرکس آگلاغانلقنددر. قرآن لسانی، آگلاشاماز آغر لسان دگلدر. لسان عربی مبین در. بزیم اورنبورغ، فزانلیر: «وعنت الو- جوہ» ندر «ان یرسل علیکم حاصبا» ندر بلمازلر، بیلورگده ایستہ مزلر بلکه ترجمہ ایدیله کورماسون دیورلر. «ام لهم قابوب لا یفقون بها». بزیم عموماً تاتارستان ملالری بر توینچک کوناروب میتلر یاننده «اوشبو ذاتنی مرحومنک قالفان نماز، روزہلری ایچون قبول قیلوب آلدکمو؟» بوگا قارشو: «مہزین عریف: «آدم آدم» وھلم جرا... شونی ده عبادت صایوب دور مجلسلرینہ قرآن کوناروب باروب، اوشنداق ٹللہ نیندی آورورلرغہ اوتوز پارہ قرآن آلوب باروب اف- تف ایتوب یورگانلری منکر اش بولا توروب، من غیر نکیر دوام ایتمکده در. بو جاھل یاخود منجاھل حریفلر بلسونلرکہ قرآن شریف اویله اشلر ایچون کلمہ مشدر.

قرآن اوقولدیغی مجلسارده بر نیچہ آیات اوقولدیغی کبی علی الفور قاری افندی شو آیتلرنک ترجمہ سنده تاتار آبزیلرینہ اوقوب بیرمک لازمدر. بو تقدیرده اہالی مجلاس اسرار قرآندن بر آز خبردار اولور ایدی. لکن اکثر ملالر اوزلری ده معنای قرآندن خبردار دگللردر. بو ترجمہ یوقلغندن اولسه کرک.

بعضلر طرفندن یازلمش مقاله لرگہ قارغانده: گویا بزلر قرآن ترجمہ سینی بلمک ایله مکلف دگلمز ایش. بو سوزلر ہیچ تسلیم اولنہ چق سوز دگلدر. رسول اگر م آنچق عربلرگہ گنہ کلمہ مشدر، آنک ایله یبارلش کتاب مقدس عربی لساندر، بو قضیه اوز اوزینہ، ترجمہ قرآن فرض ایدیگنی نتیجہ ویرر قیاسدر.

سید کائنات افند مزنک، قیصرغہ، ملک فارس گہ وغر- یلرگہ یازغان مبارک مکتوبلری عربی ایدی. معلوم کہ فیصر- روم، عرب دگل. ملک فارس کسری- فارسی ایدی. آنلر نصل عربچہ آگلاسونلر؟ البتہ ترجمہ سی اوزلرینہ لازم ایدیگن بلد مشدر. اوشنداق: قرآن ترجمہ سی بزیم

طرزینده فولیمہ فلم کوتاروب تو باندہ گی سوزلری ہی یازیمہ ابتدار ایلدم. «القرآن» کافہ مسلمانلرنک ایمان کتورمش، مقدس کتابلری اولدیغندن جناب رسالتپناہ افند مزده کافہ ابناء بشرگہ رسول اولدیغندن، بتون یور بوزندہ نیچہ نیچہ بیگ لسانلر قوللانلدیغندن، ایستر قازان تاتار- تورکلری، ایستر روس، انگلیز، فرانسه، آمیریکا، هند، فارس و باشقہ لسانلرہ اولسون، ترجمہ ایدلوب، بزلرہ «القرآن» نہیہ امر ایده ونه دن نہی ایده، نیندی معارف گہ فرقہ و نیندی دعاً و عظ نصیحت ایده، نیندی احسن القصص لر و نیندی تاریخ مقدسلر بیان ایده، شونلرنی بر بر تفصیلا قرآن واسطہ سیلہ هر بر افراد مؤمن مسلمانلرغہ بلمک فرضدر.

اویله ایسه کافہ بنی بشرنک اوز لسانلرینہ ترجمہ ایدلمگاندہ کتابمز مقدس قرآننک معنای شریفنی ہیچہ آگلامیوب یورما کمز البتہ بزیم بدبختلکدن ناشی بیوک عیب و بیوک رذالت اولمقندہ کیم تردد و کیم شبہه ایدر؟.. «والحالة هذه» بزیم فاضل محترم موسی افندی جارالله ہمده ضیاء افندی الیکہالی لر طرفندن تاتار چہغہ قرآن ترجمہ ایدولہ چک دیہ خبرلر ایشلدلکده بزیم فافر، طافلر (قرآننک معناسن بیلو نیگہ کرک؟ دیگان کبی) قرآن ترجمہ ایدلماسون و آفی باصارغہ رخصت بیرلماسون دیہ علی العمیا جاھلانہ ودلیلسز فارشی تورغانلری ایشلدلی، و کورلدی.

جناب رسول: هپ کره ارضه غی بنی بشرگہ پیغمبر ایدلوب یبارلش اولدیغندن هر فانغی ملت اولسه اولسون کتاب مقدس ترجمہ ایدلدیکہ معنای قرآنی آگلاب پیغمبرنک قرآن ایله کوستہرگان حکملرینہ دوشونر وصیت نبوتده آنلرہ واصل اولمش اولوب پیغمبر ذیشانی تصدیق و افرار ایدرلر ہم ایتمکده لر.

قرآن معجزه باھرہ اولدیغندن پیغمبر مزنک حقلعینہ الوغ دلیل و برهان اکبردر. فقط معناسی بلنمہن الفاظ فانغی قوم گہ نسبت ایله اولسده دیز- بیز- جسق- بسق قیلندن بلمسز بر صدا اولور. شونک ایچون اولسه کرک کوب وقتده تاتار تورکلر مز قرآن اوقولدقده خور- خور یوقلاب، مش- مش قالفا، قالفا دگلامقده لر. اما عربستانده بام باشقہ بن کنیم: القاہرہ جامع الازھرہ آلتی سنہ تریبہ ایدلدیکم اثناسندہ عربلرنک قرآن اوقولدقده دگلامقلرن غایت نشاطلی صورندہ کوروب تعجبده فالور بولدم. وقف

دليللرى بولغاچ قازان توركيجه سينه قرآن شريف ترجمه ايدىلگانه سكوت ايتىك اول علماء كرامك شائلرىنه لائق مو ايدى ؟ ! شونك ايچون حاضرگى ترجمه گه فارشمق، دىنى اوله قلدنن زياده، تقليدى ياكه شخصى اولاچقى آكلاشلور . بو علماء كرام «مترجم ضياء الدين الكمالى طرفندن يازيلاچق تفسيرنك ياكه ترجمه نك، اهل السنة و الجماعة اعتقادينه خلافيغىنى، ترجمه سى نشر قيلنمازىدن حتى ترجمه اولونما . سدن مقدم نيچوك بلدىلر ايكان ؟ بوقسه بوندى اشر اهل السنة و الجماعة اعتقادىنى دعوى ايدوچيلرنك بر خاصه . لرنن مو ؟ كتابىنى كورماسدن بر كيمسه نك اعتقادينه تل اوزاتمق تربيه سزلك اولسه كراك .

اعتقاد جهتنن قصورى اولور ايسه اعتقادچيلر، علمى جهتنن قصورى اولور ايسه عالملر انتقاد ايدرلر . ترجمه نك قصورندن هيچ وقتده قرآن شريف كه قصور كلماز . بونى دعوى قيلوچى ده يوق . ناچار ترجمه ابدلور ايسه مترجم كه عائد اولور ؟ مترجم مؤاخذه قيلنور . ناچار ترجمه ايدلنور ايسه قرآن ناچارايغان ديولماز . مترجم شول قدرگنه آكلى آلفان ياكه ناچار آكلاغان ديولور . طوفان نك عام توكللگىنى اثبات ايدر ايچون توركيه علماسندن بر فاضل ذات، قرآن شريفدن حضرت نوحه قه دائر همه آيات شريفهنى جمع ايدوب ترجمه ايتمشدر . شول وقت توركيه علماسى شونى دين كه خلاف ديه قيام ايتمگانلر . بزنگ روسيه علماء كرامى ده اول رسالهنى روسيه كه كرتلماسون ديه ، مفتى كه پراشيينه بيرگانلرى ايشتولمى . همه كه معلوم : اسلام باشندن بايتاق بوناچق عصرلر اوتكان لكن هر وقت امر تأليف سر بست ايدى . هيچ كمنك (اسلام حكمنجه) ايكنچى كشى كه : «سن سويلامه ، سن يازمه !» ديور كه حقى يوق ايدى . بولاي ايتىك يالكنر روسيه عاماء كرامينه غنه «احسان ايدلمش بر مزيت» اولسه كراك .

نصرانيت عالمنده دورت بشيوز يل مقدم ، پاپا وانك اعوانى : «كتب مقدسه نى بز آكلاغانندن باشقه آكلامق و بزىن باشقه نك تفسير ايتىكى كفرى ، الحادىر» ديه دعوى ايتدىلر ، ناگاه بر آكلى كشى چغوب ده كتب مقدسه كه حقيقى ، درست (لكن پاپا آكلاغانغه باشقه) .معنى بيرر ايسه ، انا رغه طاقت خارچنده جزاء جسمانى بيرلدىكى و بو بولده بوز مكلب كشىنك اوطقه ياغانبغى و باشلرى كيسو . لىكىنى ، تاريخ ، كمال نفرت ايله حكايه ايدر . شول وقت

اوزمه حواله ايدلمشدر . ترجمه سز بز تاتار توركلرى نه اصل آكلايالم ، نه اصل عبادت ايدمچكمز ، نيندى حكملر بيلمچكمز ؟ ياهو انصافى كراك .

بعضيلر يازا : «تفسيرلر بىك كوب» ديب . صحيح اويله در . لىكن عربى تفسيرلر قرآنك اوزندن ئلله نى قدر آغر اولوب تورلى فلرگه كروب كيتكانلر : تفسيرلرنده نجو سويله ب ، منطق سويلاب ، صرف ، اشتقاق ، دها بلهم ئلله نيندى «اشارتلر» سويلاب مقصدن يراق كيتوب ترجمه قرآننى ازله ب تابوب بولماز درجه سينه ايلتوب قويغانلر ، چار ناچار معنای قرآن بلنماى شول كوينجه قالوغه سبب اولمشلردر .

بزيق قرآن تاتار توركلرى طرفندن ترتيب ايدلمشلىرى ده ، نهايت درجه ده مقلدلكلرندن ، قرآن شريفده هيچ يوق سوز لرنى ، معناسى آراسينه قوشوب باردقلرندن پكه رواجلى دگللردر .

حاضرگى ميدانغه چيقاچق ديه كوتوب توردمهز ترجمه لسان عربى نى آنا لسانلرى كى بيلان ذوات محترملىر : فاضل موسى جارالله ، ضياء الكمالى افنديلر طرفندن چيقد . يغندن اميدمزد كه انشاء الله ترجمه وائى ترجمه قرآن اولور . جان و دلن ، بر كون اول چيقسه لرايدى ديه ختم كلام ايدرم . «اورالسكى» شهرنده سابق آخوند ملا مطيع الله تحفة لىن .

XV

قرآن شريف ترجمه سى حفته علماء كراممز اوزلرينك «عالم» لكارىنى و آنك اوستينده «اهل السنة و الجماعة اعتقادنده» ايدىكلرىنى ده كورساندىلر . «اهل السنة و الجماعة اعتقادنجه قرآن شريفنى باشقه تلمكه ترجمه قيلورغه ياراماوينى اعتقاد لازم كوره من ! چونكه بعض شهرنك علماء كرامى اهل السنه و الجماعة اعتقادينه خلاف ، قرآن شريفنى ترجمه ايتدرلماسون» ديدىكلرى ايشتولدى . عولمنى اغفال ايدوب دين اسلامنى خصملرندن انتقام آلور ايچون آلت ايتكان هر اولنك قطبلرى ، مذكور علماء كرامغه تقليد ايدوب «قرآننى بتره لر ، عربجه سىنى تاشلانلر» دىوب اختلاف چيقارمقله و فتنه هم افترا ايتمكله لر ، و بو اشرلنى اهل السنه لك كه يابسارمقله لردر .

قرآن شريفنى ترجمه ايدرگه درست توكللك كه دليل ، قرآن شريفده مويبا كه حديث صحىحه مو ويا كه چن عالملرنك تصنيف ايدوب فالدرقلرى كيتابلرنده مو ؟ اويله قوتلى

اوت

I یوفاریت بر تجربده مولدالجموضه بلن کومر امتزاج ایتوب حامض قاربون حاصل ایتکان ایدی .

اگرده بز کومر اورنینه کوکرت یاندرساق، مولدالجموضه کوکرت بلن امتزاج ایدوب کوکرت حمضی (حمض کبریت)، فوسفور یاندرساق - حامض فوسفور حاصل بولور ایدی . فوسفور بولسون . کومر بولسون، کوکرت بولسون، بولارنک مولدالجموضه بلن امتزاج ایتکان وقتلرنده جلیلیق (حرارت) یاقتیلیق چاتناو، هم اوچقونلر کورونهدر . یعنی « اوت » حاصل بولادر . بر شاگرد مولدالجموضه حقتده درس استفسار ایتکان چاغنده توباندهگی سوزلرنی سوبلادی : «مولدالجموضه ننگ اجزأ فردیهسی (واقغنه کیسا کلری) تورانلری، کومر فوسفور هم کوکرت ننگ اجزأ فردیهلری بلن گویا بر طوغان برادرلر اولوب، کوب یلر بر برسندن آیریلوب چیت ایللرده یورگانلر، ئه، حاضر بوگون کیلوب، برسن برسی قوچانلاب قسوب کورشکچ شادلانوب (ایلولو-مینانسیه) یعنی اوت اوینلری یاصاب، فیئوریکار اوچرتوت اولر یاندرغانلر» دیدر .

II کومر یا که فوسفورننگ اجزأ فردیهسن مولدالجموضه ننگ اجزأ فردیهسینه فارشو کیتروپ بارین برکه برله شدرگان (امتزاج ایتدرگان) بر عجائب یاشرین قوت باردرکه، اول قوتکه : علاقه کیمیویه-Химическое средство دیولهدر . حامض قاربون، کومر بلن مولدالجموضه دن یاصالغان بولسهده کومرگهده، مولدالجموضه غهده اوغشاماغان ایکنچی بر یاکنی جسمدر . شولوق یاشرین قوت، فوسفورننگ اجزأ فردیهسن مولدالجموضه ننگ اجزأ فردیهسینه برله شدرب بر یاکنی نرسه یعنی حامض فوسفور یاصادی هم شولوق علاقه کیمیویه، تیمرنی مولدالجموضه بله امتزاج ایتدرب - حمض حدید یاصاب چغاردی .

بو عجائب یاشرین قوت یعنی علاقه کیمیویه فایجان غنه بولسهده بر نسبهدهرک بولغان جسملرنی درو-بیک فاپلت هم بیک کوچلی امتزاج ایتدره ایکان . شول وقتده چاتقی هم اوچقونلر چغوب اوت یانا باشلیدر . یاقتیلیق هم

(*) باشی ۹ نچی عددده .

اسلام و مسلمانلرنک، سلف صالحون و حرمتلو عالملرنک یوزلری آچیق همده علم و اسلام، مدنیت که جنایت کبی قباحتلکندن پاک اولوب قالهش ایدی . بو زمانه مزده بزگه، حیواندن ناچار مخلوق نظری ابله قاراب حقارت ایدوچیلرگه بردن بر نفاخرمز، و اوزمزنی و اسلامزنی مدافعه ایدرک بردن بر سوزمز ایدی . ایدی اول یاق ایلهده بیتمزگه قارا یاغراغه طوتوندیلر .

بار ایدی بر زمان : پاپالر، ایسته گان دوست و دشما- نلرینه مذهب تعیین ایدلر، حتی اوزندن صوراماوغنه توگل، «من اول مذهب که منسوب توگل» دیوب قچقروپ طورغاندهده : «یوق اول دهری، اول زندیق، اول ابن رشد فلسفه سیننی اوقوغان.....» دیه حکم ایدلر و شول حقتسزلقده هیچ بر ظلم کورمیلر، اوزلرینی حقلی دیوب بیللر ایدی .

کیلدی بر زمان بزنگ علمأ کراممز اول مقدس (!) وظیفه نی بایاغی پاپالردن میراث آلمان کبی، هر اهل علم و فلمنی نفس آرزولرنجه سب و تلغین، نفسیق و تضلیل ایدرگه باش-لادیلر و هر خصملرینه مذهب تعیین ایدرگه کرشدیلر . بوده بزنگ علمأ «کراممز» غه خاص «اهل السنه و الجماعه» لیکمیدر ؟

امیدمزدرکه اقتدارلری اولان ذاتلر، بو طوغروده اولان واتی تویاک سوزلر ایله، خیرلی اشدن البته طوقنامازلر . ملتنگ آکلی بالالاری ترجمه نی دورت کوز ایل کیرا کسنوب کوتوب طورمقده لر در .

بدرالدین عمرانفی .

شعر:

طوغان ایلیمه

کیتدم تاشلاب طوغان ایل ساو بول ایندی
مینم آش، نانلرم سیندن بولندی،
اونوتامان کومش تیک صافی صوکنی
و قوشلر سایراوین، بافچه، بولوننی .
مگر فایده بیررمی یهملی بافچه ؟
عەرلر صافی صووک تیک بوشقه آقسه !
دیدمه اولادم سیندن کیتارگه
قرار و یروب علم تحصیل ایتدیرگه .

شیخ الله صبغة الله اوغلی .

جلیلیق ظاهر بولادر. حتی قایسی چاغنده چاتناو هم تاوشلارده ایشوتلهدر، بوندای وقتده اش اوتده توکل بلکه مولد الحموضه نڭ باشقه جسملر بلهن امتزاج ایتووندهدر؛ اوت- یاقتیلیق جلیلیق، اوچقونلر هم تاوشلر- بولار امتزاج بولغانده غنه بولا طورغان نرسه لردر. امتزاج بولماسه ایدی اوت- حرارت هم ضیا برسیده بولماس ایدی. آلایده مولد الحموضه نڭ باشقه جسملر بلهن امتزاجی بعض وقتده، اول تکفلر نڭ برسیده- یعنی اوت- حرارت، ضیا هم تاوشلر نری چقارماينچه کوز بلهن کوروب سیزه، آلمارلق درجهده آفرینغنه بولادر. مثلا: بووش اورنده باتقان بر تيمر کیسای طوطعا، موند بده اوت کورنمی، تيمرنڭ طوتو- غوی ایسه- همانده مولد الحموضه نڭ تيمر بلهن امتزاج ایتویدر. بونده نیگه برده تکفلر اونلر چقاروب اویناو (Иллюминація) بولمادی؟

بونده اوت نڭ ظاهر بولماوی امتزاج نڭ آفرینلايقنه - اوزاق زمانلر ایچنده بولونونلر. تيمرنڭ طوتوغوی اوچون بايتاق زمانلر کیرهك بولا. موکاهر کم شاهددر. شولوق تيمرنی یاندر اوچون صافی مولد الحموضه ایچنده بر مینوت توتساڭ جيته. فسقهسی: اوت، مولد الحموضه نڭ باشقه جسملر بلهن دررو امتزاج ایتکان چاغنده غنه ظاهر بولادر.

بز یوقاریده مولد الحموضه هر پیرده- تيمرلرده، بافرلرده تاو تاش ایچنده، هم معدنلر ایچندهده بار دیگان ایدک. اول مولد الحموضه آنده نیشلهب باروب قاتوشقان صوڭ؟ مولد الحموضه نری معدنلر بلهن قاتوشدرب امتزاج ایتدرگان نرسه نله ناچانداغی علاقه کیمیویدهدر. شونلقدن تاشلرده، تيمرلرده مولد الحموضه بار. اول بورونغی امتزاج وقتنده نلله نیندای تکفلر- اونلر، یاقتیلر، تاشلر چقاروب ایللومینا- تسيه لر بولغاندر. لیکن ایندی اول زمان اوتکان تکفلنری بئکان، امتزاج وقتیده اوتوب کیتکان، اونلری سونگان تاشلار، تيمرلر، هم معدنلر صونغانلر، صالغن هم طنج بر حالده یاتالار. بو قزو یاشرین قوت حقنده کوب معلومات آلاسی کیلگان أفندی علم کیمیا اوقوسون!

* *

آدم تهنی طوغر وسنده

«حجیره» لر

بر افلیسوننڭ قابوغن ارچوب، بولنگاله ب، بر کیسایگن آلوب قاراسه کز بو افلیسون کیسایگنڭ تیرهلی

یوقاغنه تیری بلهن ئورتنگانن، افلیسوننڭ ایتی ایسه هر بری مساوی، واقغه کوزنه نهك - قووقلردن ترکیب ایتلگانن (یاصالعانون) کوررمز. بو کوزنه کارگه «حجیره» روسچه клѣтка دیولوب، کوزنه کارنڭ طشقی تیری سنه «غلاف»، ایچنده گی صیوق نرسه سنی «پروتوپلازما» دیوب آتالغاندر افلیسوننڭ حجیره لری آری بولدیغندن کوز بلهن کوروب بولادر.

یورتار واقغه کیرپچاردن بنا ایدلگان کبی هر بر نباتات و حیواناتده حجیره لردن بنا ایدلگاندر. اول حجیره لر غایت واق بولدیغندن عادی کوز بلهن کورنماسه لرده میکر- سکوب آرقلی، کوررگه بولادر. آغاچلر هم ئوله نلر نڭ آدم هم حیوانلر نڭ حجیره لری، میکر سکوب آرقلی ایلدک کوزلری کبک آپ آچی کوروندهدر.

آدمنڭ تهنیده شوندا نواق حجیره لردن ترکیب ایدیلوب اول حجیره لرنڭ جانی اولوب، اوزلرینه کوره آشیلر، اچلر، هم کوبایه لر، عمر ایتلر، هم ئوله لر.

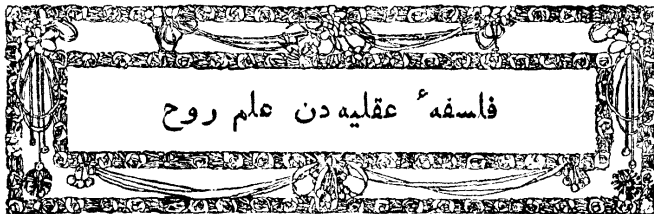
بزنک تیری هم آنڭ فایده لری.

یتمش، سکسان یل کیارگه چدارلق آباق کیوملریده احتمال باردر- دیه لر، بوکاجواب بیک آسات: «یوق». اول چیکلی یلرغه چدارغه ممکن توکل، اړڭ یاخشی ایتکلر باری اوچ، دورت یل کیوله. نیندای نق بورونغی قنچرا- قلرنیده بیک کوب که چدانماغانلر.

مونه دیکان، قاتی تورچلر اون یلده آشالوب بتدلر. آلایده دیزانڭ اسسی طرفلرنده غی خلقلارنڭ کوبسی یالان آباق یوری. آباق کیومی اورنینه قاتقان آباق تیری لری بلهن ئولگانچه یوری آلالر. آنده غی خلقلارنڭ آباق تیری لری آباق کیومی اورنینه یاراغان کبک، بتون تیریلری کیوم اورنینه یوری. نیگه صوڭ اول قدری کوبگه چدی اول؟ تاراق بلهن باشکزننی تاراغان وقتده. باشکزدن، بالقی تنکسی کبک قوافلر، شلدر- شلدر توشه بیت، نهنه شوندی قوافلر آدمنڭ باشندن غنه توشمای بلکه بتون تهنندن- تیری سندن هر وقت فیولوب توشوب طورادر. بو قوافلر تهنننڭ استعمال ایتوب- کیمیوب طوزدرغان ایسکی تیریلریدر، آلا اشدن چقچاق، فیولا هم توشه باره لرده اورنارینه یهش هم یاڭا حجیره [клѣтка] لر کیلوب اوطوره بارا. باشنڭ ایسکی حجیره لری قویلوب باڭالاری یارانلوب ئوسوب طورغان کبک، بتون تهنننڭ تیریلرنڭده

ويچرافلرغه فانوروب بورو بيك ضررليدر . حتى حيوانلرده اوزار يئنگ نه نلرين تازارته لر هم قاريلر : صبير اوزينگ نه نهن هم بوزاون يالاب تازارته . پسي (ماچي) ايسه اوز بيتن اوزي جوادر .
(آخري وار)

علی رفیعی .

علم روح ، فلسفه عقلیه نك بر قسمی ایدیكنی كوروب كبتكان ایدك . بو فن میلاددن ۴۰۰ یل مقدم وجودكه چغوی اوستینه آرسطو كبی قهرمانلرنك خدمتاری ده صوكنی اون یدنچی عصرارغه قدر تعمیر ایتلمه گان بر بنا حالنده كیلدی . صوكنی ۸۰ - ۹۰ یلر ایچنده آوروپاده زور مجتهدلر چغوب ، علم روحنی تورلی واسطه لر ایله ترقی ایتدروب تحصیلنه رغبت ایتدرك درجه گه قویدیلر . شولای بولسده همان صبی حالنده گنه در . چونكه علوم طبیعه ده گی كبی قناعت بیرردای كوب قانونلر همان كشف ایتلمه مشدر . شویل ايسه ده معیشتده بيك نق رول اوینارلق اثرلری بار .

هر فننگ بر موضوعی و اول موضوعنی تحصیل و تخفیف ایچون طوندیقی یول و واسطه لاری اولدیقی كبی ، علم روحنگ ده اوزینه مخصوص ، موضوعی و شول موضوعنی نفتیش ایچون تعقیب ایتكان اصوللری بار .

علم روحنگ موضوعی . - روح انسانی ، آنك حال و قوتلری ایله روحنگ طبیعت و منشاء و غایه سیدر .

تعریفی . - انسان روحینگ حاللرندن ، قوه لرندن طبیعت و منشاءندن و غایه سندن بحث ایتكان علم ، علم روحدر .

اصوللری . - تجربه انتظاریه و تجربه عملیه هم تحلیل ، ترکیبدر .

اهمیتی . - بو علم روح ، الله تعالانك بزده بارانقان نعمتلرینك الك قدرلیسی اولغان جانندن بحث ایتدیگی ایچون بیگراك قدرلیدر . آندن باشقه بو علم - اخلاق ، الهیات ، علم منطق ، تاریخ ، تربیه ، علم اقتصاد هم علم

ایسکبسی توشوب یا كا حجیره لر ؤسوب طوره در . بدویارنگ آياقلى مونه شونلندن عمر بويينه چداپ يورى .

تیری . بزنگ تیریلریمز بر پانسیر خدمتن قیله . هر تورلی كوزگه كورنمای بور وگان دشمانلردن یعنی ضررلی باكتیریه لردن بزنی صافلاب طورادر . اگرده تیری بتون نه نه زنی چولغاب آلوب هر تورلی یغوشلی آورو - لرنك میکروبینی ایچكه یعنی بزنگ فانمزه فاتناشوندن منع ایدوب آراده بر پرده بولوب طورماسه ایدی ایچمزه ضررلی میکروبلر كروب ، آورو ایتارلر ایدی ، لکن تیری لریمز بر اوینگ استیناسی و بر شهرنگ کرپسی كبك احاطه ایدوب آغانده ضررلی نرسه لرنی ایچكه یارمیدر .

« شوندی بر عجب ؤوی باركه ، ایچنده باری برگنه كشی طورا آلا . استینالرنده واقغه آندوشكهلری بيك كوب ، بو نیندای ؤوی؟ » ديب مکتبه اوقوغان بر بالادن صورا - غانلر ایکان - بالا ، بو تابشماننی تابوب : « اول ؤوی بزنگ تیریلریمز ، (آندوشكه) منفعلاری ايسه - نه نه زده گی تیر چغا طورغان واقغه تیشکلر (مسامات) در » دیکان .

واقعا بزنگ تیریلریمز میکروسکوب آرقلی فارالغانده ایلهك كبك كوزنه کلی اولدیغی كورونه در . میکروسکوب آرقلی فارالغانده بهله کی گنه تیری کیسا گنه اوچ تیشك كوررگه بولا : برسندن جون - نوك ، ایکنچسندن مای ،

اوچنچسندن تیر چغوب طوره در . تیر ، تیر بیزلرندن ؛ مای ، مای بیزلرندن ؛ یون ايسه « یون فاپچغندن » کیلوب چغوب طوره در . بوندی بیزلر هم فاپچقلر تیری لریمزنگ هر توشنده دیورلك تارالغاندر طورغان ییرمز بيك اسسی بولغان چاغنده بیتمزه ، بیل هم آرقه لرمزه و باشقه اعضا -

لرمزه تیرلر چغادر . بر ایداشکنزنگ بیتنه بيك دقت بلان گنه فاراسه گز ما گفاینده هم بیتنده واقغه جونلر كوررسز ، بزنگ یونلریمز بيك سیراك هم نچكه بولساده دنیا ده حیوانلر كبك جونتای آدملرده باردر . نه نه گی جونلر ، بزنی هم

حیوانلرنی جلوتوب طورادر . شونلندن ، صالقون طرفلرده غی حیوانلرنی خدای قالون هم قویی یونلی ایتوب یاراتقان . تیری اچنده گی مای بیزلری سایه سده تیریلریمز هم ساچلریمز

مایلی بولوب طوره ، تیر بیزلری ايسه ایچمزه گی کیرا کمه گان صولرنی تیرلرنی چغاروب طورادر . ایندی بزنگ تیر - یلریمز صحنمز اوچون غایتده کیرا کلی بولدیغندن ، هر وقتده تربیه لهب ، تازارتوب طوررغه نیوش بولا . تیر هم مای چغا

طورغان تیشکلرنی (مساماتنی) طومالاب هر تورلی کر ،

تخفيف و كشف ممكن اولسون؟!

ظاهرا قاراغانده بو اعتراضلار وارد بولسده ياخشى توشنگاچ و اويلاغاچ يوق حكمنده فالادر. چونكه اول اعتراضلارغه جوابلارى ده فانع اولورلىق شولوق اسلوبده چقاد: (۱) نچى جواب احوال نفسانيه سريع الحركت اولوب وجداننڭ حضورندن تيز قاچولرنده شوبه يوق تيك وجدان حضورندن قاچوي ايله بتونلاي روعنده چغوب كيمى. بلكه روعده غى قوه حافظه سايه سنده حفظ ايتوب بولادر. شولاي بولغاچ قاچقان « حالنى » كيراك وقتده ينه حافظه ايله وجدان آلدينه كيتوروب تزله ندروب تل گانچه ايركنل ب صنامق ممكن اولادر.

(۲) جواب. - علوم طبيعده اولديغى كى آلت صنايعه علم روعده يوق، مع ما فيه خدمت جهندن علوم طبيعده آلتلرندن برده كيم بولمغان تحليل، تركيبه مستعد اسباب، وجدانده بارد. مثلا: بر رومانچى نڭ رومانينه كرگركان بر نيچه شخصلر حقنده آلتلر نڭ حاللرينى توصيف ايتوب اوضاع و اطوارلرينى تمام تاممينه كورستدگى وشونڭ باشقهلر طرفندن حقيقتكه مطابق ديوب تلقى ايتلوى، اول اشخاصنڭ حالت نفسانيه لريني تحليللسزى اولدى؟!

(۳) جواب. - حب نفس، طرفدارلىق كى شيلر بزنى آلدوى ممكندر. لىكن بو طرفدارلىق ايله حب نفسنڭ وقتليچه بزى كيتوب طوروينڭ ممكن ايدىكى دليل گه محتاج بولمغان بر حقيقتدر.

تجربه انتظاريه نامنده يورگان آلتلر: حافظه، دوت و دليل بزم دفعى اولان انتظار مزده گى نقصاناتنى تكميل ايتديگى كى مراقبه خارجه اسمنده گى طريقلرده فوق العاده بر صورتده انتظار داخلنى نڭ تكاملينه خدمت ايتمكده درلر.

(۱). - اوز حاللرمنى نفتيش صوكنده؛ مكالمه اشلرينى ياكه كيدشلرينى تيكشرو ايله جنسلرمننڭ احوالنى صنامقده ممكندر. تجربه خارجه اسمنده يورگان بو نوع تجربه، علم روعده غايت زور اهميتنى حائزدر. چونكه مقصود، وما روح انسانينڭ احوالينى نفتيش ايتوب، قانونلرينى تعيين ايتمكدر. انساننڭ كندينڭ ياكه زيد، بكرلرنگگنه روح احوالينى تدقيق مقصود توگلددر. بو تجربه ميدانغه چيكلگنه بر نتيجه برافيددر. چونكه، فاريق: مينده گى افكار و اول افكارنڭ بر برينه كيفيت ارتباطى، باشقه لرئقينه بتونلاي باشقه و آنقى دخى اوچنچى سنكينه باشقه در. حال

حقوقنڭ بارسينه ده نيگز بولديغندن اڭ اهم بولغان معلوماتنى حائزدر. بو جهندن ينه اهميتلى در.

علم روعنڭ تقسيمى. - علم روح ايكى گه بولنه: علم روح تجربى، علم روح نظرى.

علم روح نظرى - روعنڭ طبيعت و منشأندن هم غايه سندن بحث ايتدر. روعنڭ طبيعت و منشأندن بحث ايتو طور مشه زغه تعلقسز بولوندىن قطع نظر، آناردن بو اورنده بحث قيليمز.

علم روح تجربى. - يالكز روعنڭ حال و قوتلرندن بحث ايتدر. ايشته بزنگ يىث ايدده چك قسمزده شونسيدر.

تجربه انتظاريه. - روعده موجود و وجدان اسميله معروف بولغان بر قوت واسطه سيله يا عالور. وجدان- سويله شومزده حقنى باطلدن تميز، ظهمنى عدلدن تفریق ايتو تورغان بر حاكم معناسنده يورسده، علم روح اصطلا- حنده- قوه مدركه يعنى بلم قوه سى معناسنده در. روعده بولغان آثار و خاصه لرنى وجدان، توغرىدن توغرى ملاحظه ايتو هم آڭلاتا آلادر. شونڭ ايجون وجدان ايله، كامل تجربه انتظاريه باصاب بولا ديگان فكر طوغمشدر.

علم روعده غى قانونلرنى كشف ايتمه ك ايجون وجداننڭ برنچى خدمتى ايشته ملاحظه در. فقط منكرلر طرفندن بو بولغه تورلى روشده اعتراض وشبهلر كيتورلمشدر. آلتلر:

(۱) روعده بولغان سوينمك، كوينمك، قايرمق... كى آثار فقط آيددر - وقتلى غنه در. يعنى وجداننڭ ايركنل ب نفتيش ايتمكينه فرصت يوفدر. شويله ايكان وجدان نيچوك ايتوب تيز آراده حقيقتنى كشف ايتسون؟

(۲) چن حقيقتنى آڭلامق ايجون انتظار چيده بولغان اسبابگنه يتميدر. بلكه اسباب صنايعه گه محتاج بولنده در. حالبوكه علوم طبيعده ده استعمال ايتلگان قوراللرنڭ اڭ كچوك اڭ حقيرى ده علم روعده هيچ استعمال ايتلماز. سريع و بر برى ايله غايت بولمغان احوال نفسانيه نى مدكور صنايعى آلتلر ايله تحليل ايدابه دكده اول احوالنڭ تابع بولنديغى قانونلرنى قورى ملاحظه و مراقبه ايله گنه نيچوك كشف ايتلور و نيچوك ميدانغه قويلور؟

(۳) هر كم اوزينه طرفدار هم اوزنده بولغان صفاتنى ياخشى كوروب باشقه لرئقيني تنقيد ايتوچيدر. دها توغرسى، اوز اشينى صواب باشقه لرئقيني خطا كوروچيدر. بويله يولسلزلىق ايله، احوال روح كى كوزگه كورنمگان و قولغه توتلمغان خفى و نچكه بولغان نرسه لر نڭ قانونلر ينى نيچوك

علم روحنڭ اوزینه مخصوص مذکورداى موضوع و اصوللری اولماقینه بناء بنفسه مستقل بر فن سانالمقدهدر.

اعمال حیاتیه

روح، بتون اعمال حیاتیه نڭ مبدئیدر. بو اعمال حیاتیه نڭ بعضیسی فقط جسمانی و بعضی فقط روحانی و بعضیلری ده روحانی و جسمانی اولوب، مجوع اوچ بولکدر.

(۱) اعمال جسمانیه - هضم (آش سگرو)، فاننگ یوروی، تنفس، اوسو، اعصابلرنڭ حرکتندن عبارتدر.
(۲) اعمال روحانیه - ایسته مک، اویلامق، خاطرلامق و جزم کیلدر.

(۳) اعمال روحانیه و جسمانیه - طشده غی بر نرسه نڭ اثر ایتوی ایله بزده حاصل بولغان: کیف، الم و گوزل منظرلر و ماتور طاوشلر ایشتكانده کیلگن راحت، شادلقلر کی.

بو اعمال نیچوک بر برندن آیرلادر؟ اوشبو اوچ تورلی یول ایله آیرلاشالر:

(۱) طبیعتلریله: اعمال جسمانیه بیلگی بر مدت ایله چیکلنه بلدر. مثلا طعاملرنڭ سگوی بر نیچه ساعتده تمام بولوی کی. ینه ده بو اعمال جسمانیه بر بیلگولی معالده بولوب؛ فاننگ تامرلرده یوردیکی، هضم نڭ فزانده اولدیغی و تنفس نڭده بوغاز و اوپکهلرده واقع ایدیکی هرکم گه معلومدر. اعمال روحانیه ایسه روح شیکالی اولوب مادی توکلدر. بناء عایه آنلرده محل، فورمه، اولچانمک ممکن اولغان بر زمان تصور ایتو ممکن توکلدر.

(۲) غایه لری ایله: افعال جسمانیه نڭ غایه سی صحتنی صافلامق، اعضالرنڭ نقصانلرینی جبر ایتوب اعصابلرنی کمالاتکه ایرشدرمکدر. اما اعمال روحانیه حیات نڭ دوامینه خدمت ایتسه ده اعضا و اعصابلرنڭ تکاملینه فاتناشی یوق. تیک حیات روحانیه نڭ بقاسینه غنه خادمدر.

(۳) بزگه معلوم بولغان یوللری ایله: اعمال جسمانیه بزگه حواس خمسسه نڭ برسی ایله معلوم اولدر. اعمال روحانیه ایسه حواس خمسسه ایله بلنمه دیگی کی غایت مکمل قوراللا ایلده تیکشروپ بلنمه یدر. اعمال روحانیه نی بلگزه تورغان بر نرسه بولسه اولده اوزندن اوزی معلوم بولغان «وجدان» در.

افعال روحانیه نڭ تصنیفی: جاننی تیکشروب

بولیه ایکان البته بیک کوب آدم لرنڭ روحینی و احوالینی تدقیق، تفتیش ایتهرگه کیراک بولادر مونه شونڭ ایچون بو تجربه جیکلمک ایله نتیجه بیرمی دیولدر.

(۲) - بالا، دیوانه و مجرملرنڭ حالی علم روح ایچون بیوک معلومات چیشمه لر بدر. چونکه بالانڭ احوالی، روحنڭ کامله شکانده گی آلماشنونڭ نظام و قانونلرندن درست خبر بیرمه کده در. دیوانه نڭ حالی، روحنڭ نظامینه ضرر کیلگن وقتده غی صفاتلرندن معلومات بیرمکده در. مجرملرنڭ حاللری، روحنڭ تمام حالت انکساریه سنی آکلاته در. ینه ده آدم لرنڭ سوز و حرکت هم ده احوال ظاهریه لرینه فاراب آنارنڭ روحلرنده غی تأثر، انفعال... لرنی آکلادیغمز کی، بر قبیله و بر جنس گه منسوب آدم لرنڭ عمومی حاللرینی صناب بتون قبیله و جنس نڭده روحینی آکلایمده مز. مثلا: روسار متکبر، انگلیزلر خودبین، یهودیلر آلدلر و بوکا باشقه کوب حکملرنی شول جماعت نڭ عمومی حاللرینی تدقیق بعدنده استحصال ایدلمشدر.

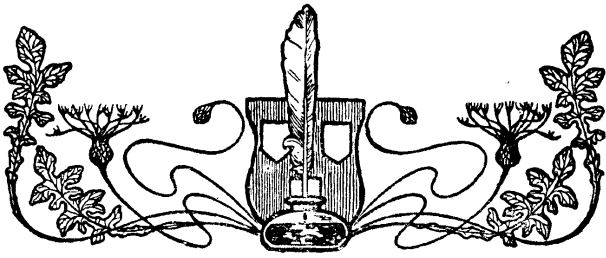
تجربه عملیه بعض پسیخالوغلر طرفندن علم روحده تجربه عملیه استعمالی ایجاد ایتلمشدر:

(۱) - گینپناتیزم اصولیه فاعل نڭ مفعولنی تحت تسلطینه آلوب اشل توب فارامقدر.

(۲) - فرضی انسان یاصامق اصولیدر. بو اصول: فرضی انسان یاصاب اول آکا حواس خمسسه نڭ یالغز برسینی و صوگره ایکنچیسینی... بیش گه قدر براملاب، انسان نڭ روحنده غی فکرلرنڭ نیدن عبارت و نیچوک حاصل بولغانونی و بر برینه کیفیت ارتباطلرینی صنماقندن عبارتدر.

(۳) - خارجدن روحه بر نورلی تأثیر طریقیدر. یعنی خارجدنڭ تأثیریه روح نڭ اثرلنوب اثرلنمدیکنی، اثرلنگن تقدیرده کیفیت و مقدار تأثرنی صنماقندن عبارتدر. بوکا بر مثال کیتورساک: مشرعلرنڭ (حکومت اربابی...) بر قوم گه یاکی فانون قویارغه نلدکلری وقت؛ شول قانون نڭ غلیگی قومغه موافقه توکلمی ایدیکنی آکلایم ایچون، وقتلیچه بایاغی قانونغه مشابه ایکنچی بر قانون چغروب خلفغه تأثیرینی کورولری- تجربه عملیه نڭ اوچنچی سینه مثال اوله بلور.

اصول تجربه عملیه ده گی اصوللر: (۱) تصنیفی - روحده گی حاللرنی حس، حسیات، حکم کی تورلی قسملرگه آیروغه «تصنیفی» دیلر. (۲) استقراء - روحده غی تورلی حاللرنی قانونلرنی هم اسبابلرنی یاقین ایته طورغان یولدر.

بیسرمه نلر. (*)

حزرى ن. پ. شتە پىنقىلىد. مترجمى: ع. ف.

طشقى حاللىرى؛ كېوملرى، آشلىرى، خىلقلىرى، معارف ومكتىب.

بیسرمه نلر اوزلرینىڭ كور يىنشىلىرى ايله، كورشى قوم لردن كوب آپرىلار. كوبراك اورتا بويلى، فارا صاچلى، كوزلىرى قاراسمان، باشلىرى توزوك، يوزلىرى اوزونچەرق، ۋانا كلرنىڭدىن ماتورراق، كوزلىرى قسان بولسىدە مغوللرگە اوخشامىلر. چىركاس برونلىلىرى اوچراسە دە كوبراك كېڭ وقسقه برونلىلر يوزلارندە توكلرى (يون) آز، يوزوشلىرى آشوغوب، ساچلىرىنى ايرلر قسقه يورتلر، بور ولوب تورمى. خاتونلىرى، خصوصا قزلى توغرى بويلى، طولى بولا ويوانايور غە بېك استعدادلدر. يالگىز كوبراش ومشقتى گنە يونايور غە ايرك بېرمەيدر. اوزلىرى كورشى تاتارلرغە بېك آز اوخشىلر. آز اولسىدە واتاك وباشقەلر ايله نكاح ايله قاتشو بونلرنى يا روسلرغە يا واتا كلرغە اوخشاتا كېلدر. بابالرنىڭ بىرسى روس اولدېقە بو بېكراك نى بېلنە در. بوندای بېسرمه نلرنى چن روسلردنە آيرو قيوندر. چونكە بونلر واتقە ولايتندە عوما قبول قېلىنمش كرىستيان كېوملرېنى كېلر. روسلر ايله بېسرمه نلر قاتشوندىن حاصل اولمش بېسرمه نلر اوزلرېنى چىت قوم ساناميلر. «بىر-روسلر؛ يالگىز بېسرمەن نسلندىگنە» دېلر.

بېسرمه نلر بعضاً آق كيندر كولماك ايله تاتار كېى آق كيوز اشلەپە كېلر. لېكن خاتون كېوملرى بېك عجبېدر. روس مودەسى اوزاق زمان بونلرنىڭ خاتون كېوملرېنى بترە الەاز. بېوك بېراملردە بعض فرانت بېسرمەن خاتونلىرى آچىق تودەگى اوچسىز (بھاسى آز) فابرىقا سېتىسەسندن نكولەش كېوملر كېورگە ياراتسەلردە، بېسرمه نلرنىڭ كوبراگى بونلرنى، ايسكى عادتمزنى بوزو بولادر دېە قبول ايتەيلر. بو كېوم - اشطان واشطان اوستوندىن كېولەش كولمە كدىن

(*) باشى ۸ نېچى عددە

قاراساق: آندە بېك كوب تورلى حاللر يا كە فعللر بارلغنى كوررمز. مثلا شادلانو اويلاو، بر بر نرسەنى تلو بارسى دە جاننىڭ حاللرېدر. لېكن نېكشروب فاراغاندە آنلر آراسندىغى مەنسەتكە قاراپ، بر نېچە نورلى گنە قايتالر. مثلا شادلانو، قاغرو، ياراتوياراتماو، لذتلنو - لذتلمە وبارسى دە بر توسلى - روحە كېف يا كە راحتسزلك بېرگانگە - آنلرنىڭ بارسن ايچىنە آلقان بر اسم ايله «افعال حسيە» ديوب يورگزىلدر. اويلاو، ايسگە توشور، آكلالو، محاكە ايتو كېى حاللر بر بېسرمە بېك اوخشاتىلى بولدىغىدىن آنلرنى «افعال ادرا كېە» ديولدر. بر اشنى اشلەرگە تلو - تلمە و. . . كېى فعللرگە دە افعال ارادىە ديوب ايتولدر.

روحنىڭ قوتلىرى: روحە قاغرو، شادلىق، اويلاو ايسكە توشور و كېى فعللرنى بولدر طورغان استعداد واقدارلر باردر. شول قابىلىت آرفاسندە جان - قاغورا، شادلانە اويلى تلى: . . . در. جاننىڭ شول استعداد، اقتدارى نە قدر مكمەل بولسە آننىڭ فعللرى دە شول قدر مكمەل بولور. موندە جاننىڭ شول استعداد، اقتدار بىزە «روحنىڭ قوتلىرى» ديولدر. روحنىڭ فعللرى اوچ تورلى بولدىغىدىن آنلرنى وجدكە كېتر وگە سبب بولغان قوتلردە اوشبو اوچ تورلېدر: (۱) قوۋە حسيە، (۲) قوۋە مدركە يا كە عقلىە (۳) قوۋە ارادىە. قوۋە حسيە - روحنىڭ ياراتو، ياراتە او شادلانو، شادلانە او روشندە متأثر بولغان قوتلرېنە ديولدر. بو اوزى ايكى گە بولنە در. (۱) حس ظاهرى (۲) حس باطنى. طس ظاهرى: تىنىڭ - دھا توغروسى حواس غەسەنىڭ - ياردمىل روحە طووا طورغان خساردر. مثلا بر ماتورنى كوروب، قولاغمز ايله موزىقە ايشدوب شادلانو، صوققە طوگب، تەمزگە صوققاندە يا كە چانچكاندە ألم نوومز كېى. بونلرنىڭ اولگىلرى قوۋە بصرىە هم قوۋە سامعە، صوگقىلرى قوۋە لامسە سايەسندە روحە شولای بولدىلر.

حس باطنى - تىنىڭ كرىشوى بولمغان تاثرلردر. مثلا: بر ماتورنىڭ تاشلاوى ايسمە كېلىدە قاغردم، ابرتەسى كون دھا ماتورراق مادە ايله كورشەچە كم ايسمە توشدى دە شادلاندم. موندە بونلرغە حواس غەسە هېچ قاتناشمادى. تىك حس باطنى آرفاسندە غنە طوديلر.

افعال روحانىيەنىڭ ھەسەنىڭ موضوع و مبدئى روح هم آننىڭ قوتلرى دېگان ايدىك. ايمدى بىز فعللرنى قوتلر ايله يعنى قوتلر تاثيرىلە - مېدانغە كېترگان اثرلرى ھەتتىن قارىق.

(آخرى وار) زىنت الله حېيدى. آسترخان.

عادنى آشلىرىدىر. چاي اىچو عادتى ياغشى تارالا باشلاسه ده برفىر تارتىنار. ايت سىراك توغرى كېلە، آندەدە آت ايتنى صغر ايتىنە آرتىق كورەلەر. بو، ايسكى مسلمانلارنىڭ تاثيرىدىر. بوندى تاثير، ۳۰۰ - ۴۰۰ يىل لك چوقونمىش كراشىنلار آراسىندەدە قالمىش. كراشىنلار بو وقتقە قدر ايسكى عادتلارنى صافلامىشدر.

بىسىرمەنلەر، نى اىچوندىر كىشىر آشامىلار و اوسدىمىلار. خاتونلار اويدە قارا صرا پىشەرلەر. آندىن قواس ياسىلار.

بىسىرمەنلارنى نىق تانوغان كشىلارنىڭ خېلر يىنە كورە، بىسىرمەنلار ايسكى عادت و خىلقلارنى نىق صافلامىش برفومىر. عائىلە، باشلىقنىڭ قولنە يىك نىق تابىدىر. ايرلار و خاتونلار قانوشوى اختيارلى ايسەدە قاباق مەنىتى ابلە (خەم مەنىتى) ترقى ايدىن بزم زاوود و تىجارىلى روس اولارندەغى كىبى بوز و قلىق و فحشنىڭ كوله گەسى دە يوقىر. بىسىرمەنلار ابلە كىبى قاتوشقان كشىلارنىڭ دىدىكىنە كورە بونلار يوشاق و يوش، اشانچىلى برفوم اولوب عقل ياقلىرى دە يارىسىدىر. اوز آرا يوشاق و صبر ابلە قاتوشالار. صوغوشولار، نىق قىچىرشولار، اير خاتوننى قىناو، نىق ايسىركك بونلار آراسىندە كورلەيدىر. بوپلار و باشقە شول ياق كشىلارنىڭ سوزىنە كورە: بىسىرمەنلار - خىلەكار، اشانچىسىز و ايسىركك كە باتقان و انا كارگە اوخشامى - بالەكس صبرىلى، آچىق برفومىر.

مكتىبلر بىسىرمەنلارنىڭ علم گەدە استعدادلى ايدىكىنى كورسەتەدەر. مکتب بار ىردە بىسىرمەن بالالارى مکتب كە ياخشى بورىلەر. لىكن اول توبەن مکتبنى بىرگاچ باڭدان آغە بارمىلەر، چونكە آتا و آنالارى آنى اشكە اوبلارنىنە قايتارالار. برفوملار دە توبەن درجە مکتب كورمىش زور بىسىرمەنلار اوز قوملارى آراسىندە بىك بلىنوب تورالار. فقط يازو اوقو بىلوچى بىسىرمەنلار بىك آز. خاتونلار ايسە هېچ بىرسى اوقو يازو بىلماز. بىسىرمەن خاتونلارندىن بىك آزى روسچە آڭلىلەر، فقط بىرسى دە دىورلك روسچە سويلەشە بىلمىلەر. ھەمەسى دە ژانا كچە و قىسما ناتارچە ياخشى بىلەر. ايرلار ايسە روسلارغە كىبى قاتوشقاندىن روسچە بىلەر، فقط ژانا كلر كىبى لىكن (بوزوب) ابلە سويلەشەلەر. بعضىلرى روسلاردىن ايرلارلىق درجە ياخشى روسچە بىلەر. روسلار ابلە قاتوشقانلارنىڭ توسلرى و كىوملرى دە بىسىرمەنلارنى روس دىە حساب ايتىدەرلەر. علمنىڭ يوقلىقىدىن، آزى كىبى آبرازونى بىسىرمەن اوزىنى ھەمە كشىدىن اوستون و ھەر اشكە يارارلىق كورەدەر.

عبارىندىر. بو كوله كىڭ كوكراكى ئىللە نىچە تورلى تاسمالار چىكولار تىكلەمىش، شويلەكە چىتىدىن قاراغاندە اوستىدىن چوار كوكرا كچە كىسگان كىبى كوريلور. ياقا، بىڭ و ايتا كاردە تورلى تورلى توسدە بولالار. ياقالرى تاسما ابلە باغلانلار. آياقلىرىنە آق اوبوق كىلار. اوبوقلارنىڭ اوكچە و آرت ياقىنە اوچ و ىرشوك بىكولمىنە قدر طشىدىن چوار سارپىنغا و چوپراك كىسا كلرى تىگوب قوبالار. بو، ناتارلارنىڭ چىنكلارنى تورلى توسدە چىكولارنى خاطر گە كىلتىدەر.

كولهك اوستوندىن خاتونلار چاپان (Чапанъ) كىلەر. كولىما كلرى چاپان اوستوندىن بىلبا و ياكە فارتوك ابلە بەيلاندەر. كىراك باغىندە فارتوك چاپان اوستونىندە بەيلاندە. چاپان، كولهك و باشقە اىچكى كىوملار آق و نىچكە، اويدە ياسالمىش كىندىردىن تىگىلە. بو بىسىرمەن خاتونىنە بىك ماتورلىق بىرەدەر. تورلى چىكىش و تاسمالار كىومنى زىنئىلى ايتىلەر. كولهكارنىڭ ايتاكارىنەدە تورلى تاسمالار تىكلەر قىلر ابلە خاتونلارنىڭ كىوملارى بىر بىرىدىن زور ايرلىمىدىر. بايراق بىسىرمەن خاتونلارنىڭ ايسكى، ايلردىن قالمىش آتلاس و يا باشقە ماتىرىدان چاپانلارنى دە اولار. بو ايسكى چاپانلار بىك نىق صافلانلار و بىك مستىننا و قىلردەغى كىبولەر. ئىلا: اوغلى يا قىزىنىڭ طوبىرىندە كىلەر. بىسىرمەن خاتونىنىڭ ابلە مەم زىنئى باش كىومىدىر. بو باش كىومىندە قىلر و خاتونلار، ياش خاتونلار و قارت خاتونلار آراسىندە بىك ايرمىلار وار. بىلەكە قىلر ناتارلار توبەتنى (كلاپوش) گە اوخشاشقان توگەرەك بىلەكە بىر بورك كىلەر. بونىڭ چىتىلرىنە تاسما قوبوب چىكوب آلدىنە برفولاق توغرىسىدىن اىكىنچى قولاق توغرىسىنە قدر اىكى يا اوچ قات تىكلەر تاغلىغان بولادىر. ۱۴-۱۵ ياشلاردىن قىلر تاتبا (تاتارچەسى تاقبا) كىبە باشلىلار. بو تاقبا توركىمان چادىرى فورمەسىندە باشى اوچلى بولادىر چىتىلرىنە داقارىنا؟) لىر مەرجان، مەدىن بىيالا توبەلر تاغلىمىش بولادىر. بوندىن باشقە كىبى كوش آقچە تاغالار. چاچارىنە جولىنى تاغوب يورىلەر.

بىسىرمەنلار باش كىوملارنىڭ تىكلەلرىنىڭ قىمەتى ابلە بىك ماقتانلار. آتى، صغرى بولباشدە بىسىرمەننىڭ قىزى اون تىكلەك تاتبا ابلە فرانتلانلار ايرگە بارغان خاتونلارنىڭ باش كىوملرى فاشبو (فاشماو يا فاشباو توگىلى؟) دە تىكلەر ابلە بىك باى بولادىر. بونىڭ اوستىنە دىخى يالوق بەيلەيلەر.

بىسىرمەنلارنىڭ توروشلرى بىك سادەدەر. بوتقا، برەنگى، بورچاق، صوغان ھەم كاپستە، اىكەم ابلە برگە آنلارنىڭ

دين، روايات، شوم، كورهه نك و سحر

غلازوف اويازى بيسرمدنلىرى جملەسى پراواسلاونىدىر بو قومنىڭ فايچان چوقوندىغىنى بىلىدۇم. فقط بعض بيسرمدەن اولارنىڭ خىراب بولۇش چىركاۋلار اورنىنە ياكى چىركاۋلار سالنىش واول چىركاۋلارنىڭ سالنۇپنەدە يوز يىل قىر اوتەش اولدىغىدىن بو قوم كويىدىن چوقونۇش اولدىغىنى آكلاشيلادىر. آرارلارنىڭ نصرائىت، نىق يىرلاشمىدىر. بيسرمدەنلر آراسىندە دىندىن چىقىش يابوزوق اعتقادلى كىشى كورلماز. بيسرمدەنلر آراسىندە خېلى تقوى كىشىلردە بار. لىكن ايسكى دىنلر اعلان اسلامنىڭ تاثيرى بو وقتقە قىر قالمايدىر. بوگا غرىب مثال اولەر ق، اولگان كىشىگە ملا چاقىرماق عادتى كورساتماق مەكىندىر. يىرلى روحانىلر بو عادتى بىرگە نە قىرطرشسە لردە نادان خلق بوندىن آيرلمايدىر. بو عادت يالگىز، خرىستىيانلىقنى ياخشى بىلگان عائلەلردە گنە يوغالا باشلامىدىر. ملا ايله قىلانلىرى اوشبو روشچە اولادىر: اولە تورغان بيسرمدەنگە پوپ چاقىرالىر. اكر پوپ، بيسرمدەن اولگانچە كىلۇب جىتسە خرىستىيان دىنى قوشقان عمللر يىرىنە كىتىرىلە. سوگرە، آورو اولب پوپ كىتچاق، اولگان كىشىنىڭ ياقىللىرى كورشى اولقە ملا آرتىدىن ات بىارلر. اكر ملا اويىدە بولماسە، آنلر نىندى ا بولسەدە بىر ناتارنىغىنە آلۇب كىللىر. فقط بو ناتار دعا قىلا بلسون. ناتار كىلەدە بتون عمل و دعالرنى قىلا. آگا آقچە و بولاكلر بىرلر. بونى مەكىن قىر پوپ و روس ناچالنىكردن ياشىرن قىلالر. سوگرە اولكىنى چىركاۋگە ايلتوب آندىن قىرگە ايتوب روسلر عادتىچە كومەلر.

بىنم ظنچە بو عادتنىڭ، تارىخى بىر اهمىتى باردىر. بيسرمدەنلرنىڭ طشىدىغىنە خرىستىيان بولۇى آنلرنىڭ اسلامغە ايارلر بىنم بىرە آلمامىدىر. شول سببىدىن بيسرمدەنلر خرىستىيان عمللرى ايله برابر ياشىرن اسلام عمللرىنى دە قىيامىشلىر و سوگرە وقتلر اوتوى و روس روحانىللىرى اجتهادى ايله اسلام عمللرى جملەسى اونوتۇلمىش، حاضرە يالگىز اوشبو اولگاندىن سوڭ دعاغىنە قالمىشلىر. بوزنىڭ قالىونىڭ سببىدە بىك آنساندىر: چونكە اولم و آخرت ايكى قورقنىچ بىر نرسەدىر. بيسرمدەنلر آخرتى ياخشىلاپ بلهادىكارلردىن خرىستىيانچەدە مسلمانچەدە دعا ايله كومەلر. «بىرسى ياراماسە ايكىنچىسى يارار» دىيە. اولكىنى كوماچاق قىرى اوستىنە ياقىللىرى اوتورۇب ايكىمك آشىلر و ايلك

اولگان قارىنداشلىرىنى خاطرگە توشىرلر و گوملەش اولكىگە «تىكى دىنبايە ياخشى تور؛ بىزم ايله شارغە كىل؛ بىزگەدە بىزم حيوانلر مەزغەدە آچولانمە و زىيان ايتمە» دىيە نۇصىحت سويللىر.

كوملگاندىن اوجونچى توندى، اولگان كىشىنىڭ يورتىدە آنى ياد ايتارگە جىولالىر. بونى بيسرمانچە «تونوى» دىلر. بوندى قارىنداشلىرى، دوستلرى و اولگاندىن سوڭ دعا قىلغان ملا يا ناتارنى چاقىرالىر. بىرگە اوتورۇب بوتقا آشىلردە اويلرىنە نارالالىر.

روسلردە عادت اولغان قىر قوندىن سوڭ ياد ايتو اورنىنە، مسلمانلردە غى ياكى ياد ايتو كىي ياد ايتەلر بو «سىزىموى» آنالادىر. قارىنداش و ياقىللىرىنى جىوب، مال سويۇب سىللىر. اولگان آدم اسمىنە قوناقلر ھىر بىرسى بىر كىسك ايكىمك آلۇب كىلەلر. ناتار يا ملادە چاقىرىلا. سوگرە ملا يا ناتار، اولگان كىشىگە اللەدىن مۇگىلىك اوجماخ سوراب دعا قىلا. بىنچاق خواجەلر، ناتارغە سويۇلغان حيواننىڭ تىرىسىنى، بىر پود آرش، باشقە قوناقلر بىر كىسك ايكىمك بىرلر (ملا يا ناتارغە). سوگرە بىرگە اوستالگە اوتورۇب ماى ايله بوتقا ھىم پىشلىش ايت آشىلر. سوگرە قوناقلر نارالا. ملا يا ناتار قونارغە قالا. ايرتەگى كون آنى آشاتوب قايتارۇب بىارلر.

ناتارلرنىڭ ايسكى حاللىرى توغرىسىدە منقولات بىك آزدىر آنلر يالگىز فايچاندىر مسلمان اولدىقلىرىنى و تىرە ياقىللىرىنى غى خىللىر ايله بىر قومدىن توكل ايدىكلىرىنى بللر. غلازوف اويازىدە اوزلرىنى چىتىدىن كىلەش دىيە سانىلر. ايسكى اسلامگە مەكتىلرى، يالگىز ناتارلر ايله قاتشىلردىن و ايسكى اسلام قىرلرىنى نىق صاقلاولردىن عبارت قالمىشلىر. يۇرۇسكى اولندە اولان اسلام قىرى ايكى يوز يىلدىن اوزاق بوزولماى قالمىشلىر بو اولنىڭ پراواسلاو پرىغودى ايكى يوز بىلدىن ايلك آچلمىشلىر. (آخرى وار)

عبرتىلى سوزلر:

جىزادىن قورقەغان و دىنگە اطاعت ايتمگان آدم، باشقە لرغە ظلم قىلۇدىن باش تارتىماز. ايزگولك قىلۇرغە قولگىدىن كىلماز ايسە اوصاللىق ايتمە! بو اش دە اوزىنە كورە بىر ايزگولكىدىر.

اصلاح حروف مسئله‌سی . (*)

(عینا)

تاوش و آواز. كشی اوز ایرکی ایله اچکی سارا بندن (جوف الصدرندن) یا کُرَاب تورا تورغان بر تاوش چقارا آلادر. بو تاوش هیچ بر مخصوص تاوشنی بیلگیله مه سدن قوری اوزی گنه چققان تاوشدر. (مونگ عربچه سی صوت، روسچه سی ГОЛОСЬ بولادر). بو تاوش فقط بر نه رسه ننگ جیل تیوب یا کُرَاغانندن چققان تاوش کبک کنه بولب تورادر. ذانا كشی ننگ تاوشی ده حقیقتا جیل بلهن یا کُریدر، اوش-جو ره وشچه: کیگردك (حلق - горло) ننگ کوکره ککه ناقالغان (ملاصق بولغان) برنده سزغرب تورا تورغان بر سبزی یار اتلغان. كشی اوز اچنده گی هاوانی تغزلاب تشقی یاققا چقارغانده هوا جیلله نب قسلب اوتکه نده بایاغی سبزی یا کُرَاب تاوش چغب قالادر. شول کوکره اچندن باشلانب آوزدن کیلب چقا تورغان مبهم یا کُر قنی بوغاز هم آوز اچنده تورلی اورنلرده بوله مز- شوندن بیلگیلی بر آواز- سه س- صدا - ЗВУКЪ چغب قالادر. مثلا: آوزمزدن تاوش چغوب تورغانده ایکی ایرنمزی خفیف چه یوموب تاوشنی بولسه ک- م - آوازی، فسقراساق - ب - آوازی، بیک قسساق - پ - آوازی ایشتله در. ایشته، تاوش ایله آواز آراسنده آیوما شودر. زمانمزه پیداوغیا عالمنده هم شو اصطلاحلر مقبولدر.

آوازلر سوز آراسنده بولنولری اعتباری ایله حرف آنالوب، هر آوازلنک اوزینه بیلگیله ننگهن سزق شکل - اشاره آنالور. مکتب بالالرینه اویره تلدکه آوزدن چققانینه آواز، کاغزغه سزلا تورغانینه حرف دیه اویره تلور.

§

آدملر آراسنده یازو صنعتی اختراع قلنغان سوک بایاغی آوازلرنک هر بر بینه مخصوص شکلر تعیین ایتلگهن. شکل تعیین ایتکه نده دقت اولناچق اورن شودرکی، هر آوازلنک اوزینه مخصوص، برگنه شکلی بولسون. آوزدن قانچه آوازلنک اورنی بار بولسه شونچه شکل یاسامق لازمدر. چونکی، اوقونک جیگله گی اوزینه مخصوص برگنه شکلی

(*) باشی اوتکان یل ۲۰ نچی عددده.

بولوده در. اُ گهر بر آوازه بر نیچه شکل یاخود کیرسنچه بر نیچه آوازه برگنه شکل بولوب اورینه کوره تورلی آوازی بلدرسه البته اوندای قاریشق شکلی یازولری اوقومق غایت آور بولادر. مثلا روسلرده III هم ۴ آوازلری بوله ک بوله ک بولوب، هر ایکه وینه تورورلق شکلریده بار بولدیغی حالده بو ایکه وینک آوازی شدنی صورتده متصل ایشتلگهن اورنلرده III صورتنده تاغی اوچنچی بر شکل یازولر؛ برگنه آوازی حرکت اورینه ایکی شکل (ε, ε) قوللانولری؛ II ننگ مخصوص اورنلرده I صورتنده کیلوی؛ K ننگ ایکی مخرجی بولدیغی حالده برگنه شکله یازولوی البته اوقو هم یازو اوچون زور قیونلق بیرهدر.

§

حاضر بز اصلاح حروف مسئله‌سی اوستنده بولدیغهن اوچون توبه نده گی سوزلرنده مسئله اُر باینه عرض ایتیک: عربلر ونورکیلر آوزنده تل اورتاسندن چقا تورغان «ی» آوازی باردر. مونگ سوکینه «و» کیلسه یو - ، «آ» کیلسه - یا - حاصل بولادر. شو حالده - یا - هم - یو - دیگانده ایکی آواز بولغان بولادر. بو «ی» حرفی ننگ آوازی روسلر ننگ اوزنده باردر. شولای - اوق اولرنکده تل اورتاسندن چقادر. لیکن مع التأسف روسلرنک بورنغی فیلالوغلری مخارج حروف ککه اعتبار ایتمه دکلرندن روس حرفلری اوچون شکل یاساغانده حرف صامت (Согласная буква) بولمق اوزره «ی» اوچون مخصوص بر شکل یاساماملردر. اولرنک я شکلی حرکت اوچونده، حرف اوچونده یورگزله در؛ حالبوکی بونده ایکی آواز باردر، بری - ی، اوندن سوک - آ - در. شو حالده - Ядъ - سوزنده ایکی گنه شکل بولغانغه قاراب ایکی آوازی بار دیمه یمز، بهلکی اول سوزده اوچ آواز باردر. بز روسلرنک اوز املالرنده هم اینارودیسلرنک یا گلشنده Ямщикъ هم Ящикъ سوزلرینی Іамщикъ, Еащикъ, Иащикъ صورتلرنده یازلدقلرینی کوب کوردک. کشیلر طبیعتده بارنچه واونک قوشونچه یورورگه ترشسه لرده اولردن اوستونلر اولرنی، دقتسزلکن کیلگهن، یا کشلرغه ایه رورگه مجبور ایتلر. «ю» «е» شکللرنده ده یوغاریده گی سوزلرنی سویله رگه ممکندر. بو حقیقتنی ایندی، روسلرنک بو زماننغی فیلالوغلری اولریده بله باشلادیلر. مستشرقلر بزنک - یامان، یاقشی - کبک سوزلرمزنی ямашъ، яманъ صورتنده یازمایلر، بهلکی іаманъ ' іакшы صورتنده یازلر. لیکن اوز سوزلرن شولای حقیقتچه

کیریسنچه - موندە کتابت و تعلیم اوچون کوب چېکللیگی باردر. (اما حرفلرمنزنگ نقطه لی بولوب، جابق یازوغه اوکاپسزلفی باشقه مسئلهدر.) روس حرفلرنده Г نڭ سول یاغینه ناغی ایکی نقطه دای بر سزق سزلسه Т شکلی حاصل بولادر. بو شکل Г دن یالغز بر سزق ایله گنه آیرلیدی، شولای بولسه ده موندە قیونلق حس ایتلمه یدر. شولای - اوق بزم - ب، ی - حرفلری نڭ آراسنده غی آیرما یالغز بر نقطه ده بولوب قیونلغی بولماسه کیرهک. بر حرفنڭ شکن دیکشتر و اوچون قسقا بر سزق ایله بر نقطه آراسنده کوب آیرمالتی بولماسه کیرهک.

§

یوغاریده غی سوزلرنڭ خلاصه سی اوشبودرکی، تلمزده قانچا آواز بولسه شولرغه تورورلق یازومزده شکل و علامت بولمق لازمدر. تلمزده سیگر تورلی حرکت نڭ آوازی باردر، البته شولرغه سیگر تورلی علامت لازم بولادر. بورندن یاگلش صورتده مألوف بولوب قالغان - بهلیکه، چونکه، اگر، دیگر، شاید، نرسه، هنر، گرچه، أفندی، دفتر کبی سوزلرده گی آوازلرغه فاراغانده بهلیکی، چونکی، اگر، دیگر، شاید، نرسه، هونەر، گرچه، أفندی، دفتر صورتده یازولوری لازمدر. چونکی آوازلری شولای یازولورن تله یدر.

بوزمانده اولیکه نرک یازوچیلرمنز بورن املاتوزلمه گن وقتده الفت ایتدکلری صورتده کوب سوزلرنی بوزوبرق یازالر. بولر هر بر آواز اوچون مخصوص شکل بولسون دیگن طلب قه ده فوشلورغه ایتیلر. شول مشهوررک محررلرنزنگه املالری بر نیچه تورلی یاگلشلردن سلامت بولمادیغی حالده توبه نگی یازوچیلرمنزنگ کوبی «مشهوررک محررلر شولای یازالر» دیب اوزلرنڭ یاگلش لرن یوغاریلرغه اوداروب قوتلمق بولالر. موندن سوڭ حرف لرمزنی اصلاح قلسانی و املامزنی توزه تسهک «مشهوررک محررلرنڭ یازوی» غه بنا قلمای، بهلیکی آوازلرنڭ آنالیزن، فاعده لرنڭ اطرادن، نلنڭ میخانیزماسن، دعوالرنڭ منطقی بولون اعتبار ایتو لازمدر.

§

یوغاریده، ناوشنی بولگنده آوزمز اچنده تورلی آوازلر حاصل بولادر دیمش ایدک. چلغی تورکیچه نلنی نلفظ اوچون آوزمزه بکرمی دورت آوازلنڭ اوزنی باردر. یعنی تورکی حرفلرنڭ بارلغی بکرمی دورت بولوب، شولرنڭ

توزه تونڭ زامانی اوتکه ن؛ یاگلش تعیم ایتوب بتکه ندر. بزم شو سوزلرمزگه قاراب روسلر ایندی « لرن تاشلابده، اوزنڭ اورنینه ia نی قبول ایتمه سلر، اونی اوموت ایتهرگه ده اورن یوقدر. لکن بز اصلاح حروف اوستنده بولوب، حرفلرمنزنگ بارلرن تعدیل و یوقلری اوچون شکل اختراع قلو صودنده بولند یغمز حالده، بز دن بورونگیلرنڭ یاگلش یول سالوب کیتو، سوڭیلرینه قیونلق فالدر - دفلرینی بلومز تیرس بولماسه کیرهک دیب یازدق.

شونیده اعتبار ایتهرگه کیره کدرکی، بزنڭ روسچه اوقوغانلرمز روس اوچیتلرنندن ایشتنکلرینی امر سماوی کبی قبول ایتوب، کتابلرنده کورگه ننی - لوح المحفوظده غیچه کوره لر. مثلاً: بزنڭ قورغان، نارخان سوزلرمز روسچه هم اُسترخان سوزلری، نه اوچوندر، ь ایله یاگلش یازلادر. حالبوکی، بونلرنڭ تاوشی همه سوزده بر توسلی فالندر. بزنڭ بر اوچیتل املایاز درغانده شاکردلرنڭ بری قازان سوزن Казань صورتنده دورست ایتوب یازسه «هه ی تانار! هه ی مسلمان! تلڭ کیلمی بیت!» دیب تشلرن ارچیتوب سوگنه باشلیدر. اول شول ایندی، تگیلرنڭ یاگلش بلمه گه نلیکن بولادر. شونی بلورگه تیوشدر.

§

اوزمنزنگ یازوغه کیلمسهک: ک، گ، گ، حرفلرنڭ اوچ آوازی بار بولدیغی حالده قافقاز، فرم هم عثمانلی یازولرنده یالغز کافی صورتنده گنه یازلوی؛ کیگسرك (خیشوم) دن چغا تورغان - گ - آوازی اوچون، قیوم الناصر ی استعمالنجه، - ن - شکن قوللانو؛ بر آوازلنڭ شکلی اورنینه ایکنچی بر آوازلنڭ شکن یازو، (مثلاً: عثمانلیار استعمالنده بهی، دهیل سوزلری بڭ، دگل صورتده یازلوکبی)؛ آوزمزه بار بولغان بعض آوازلرمزغه تورورلق هیچ بر شکل بولنماو؛ جیم، حا، عین، کافی حرفلرنڭ بیک مختلف صورتده دورتر شکله یازلو؛ عربی و فارسی کلمه لر اوزمنزنگ قاعده مزگه اهرتلوب یازلمای، اوزلرنڭ یاگلش املاسی ایله یازولوری و غیرلر یازومزنی مشکلك وادی سنده آسرامقده درلر.

«شورا» و «وقت» بیتلرنده، بعض حرفلرمنزنگ یالغز نقطه لر ایله گنه آیرلورنده مشابهت بار بولوب، قیونلغنی کیلتردر دیب سویله وچیلر بولدی. کوب حرفلرمنزنگ بری ایکنچیسندن یالغز نقطه ایله آیرلوده قیونلق یوقدر. بهلیکی

III

اختلاف و روایت بلاسی

مطبوعاتمژده برنچی مرتبه بولسه کیرهك، تنقیدکه فارشی تنقید چقدی. بیک گوزل، بیک مناسب اش. بزده، موگار چی برهونک تنقیدینه ایکنچی بی طرف آدملر طرفندن تنقید یازلو عادتی بولماغانغه، تنقید قیلنغان اثرنک محرری اوزی بر ملاحظه بیررگه مجبور بولا ایدی. اما چیتلر فاتشمی ایدی، هم بو اوکایسز اوق بر حال ایدی. منه، شکر، ایدی باشقهلرده قارابقنه طورونی قویا باشلادی.

مینم «وقت» نك ۷ - ۸۷۸ نومبرلرده غی ملاحظه لرمه فارشی عزیز افندی «شورا» نك آلتنچی عددنده جدی بر «فاراشلر» یازا - تنقیدنی تنقید ایتته. مین آکا، اساسلردن طوتونوب، جواب بیریم. چونکه حاجتی یوق. تیک آنک تنقیداننده «اختلاف علما هم روایت بلاسی» بارلغن غنه ئهیتوب اوزام.

معلوم، که علوم ریاضیه دن و بر آز مرتبه گه فدر طبیعیات فنلرندن باشقهده بیک و نهایتسز کوب مسئلهلرده ایسکی هم یاکا زماننک علماسی اختلاف قیلشا کیله لر. بر مسئله حقتنه میلیون عالمنک مک تورلی فتواسی، آنلردن تارالغان حسانسز روایتی بولا. اجتماعی اشلر ومادی حیات لرده بولرنک قایوسی اوکایراق بولسه، کوبچیلک شوکا بارا، باشقه برسی چیکگانگه چه عملده شونسی یوری. جمهور شونی قبول ایتته.

تاریخ دیگان نهرسه نی عمومآ علم دیب یوروتسهلرده بوده اهل تحقیق فاشنده ئهلی حل قیلنماغان بر مسئله دن: مناظره ایتشه لر، بره «علم بولورغه ئه بیرلر آراستنه بولغان یقینی و قطعی مناسبتلر» اولو شرط، تاریخ ده اول یوق. شوکا کوره، تاریخ، اصطلاحی معنی بلن، علمگه کرمی، دی. ایکنچیلر، تاغی آرتدروب، کرمی گنه توگل، بر وقت دهده کره آلماس، چونکه آنده علم بولونک قابلیت یوق، بر وقتدهده آنده قطعی قانونلر چغا آلمایاچق، دی... تاریخ نك تالیفی حقتنه ده بیک کوب اختلاف بار. دخی تاریخ نك

یکرمی دورت مخرچی *) باردور. (روسلرنقی یکرمی بر، عربنکی یکرمی سیگنذر). بو اورنده شو یکرمی دورت حرفنی اوزلری نك مخرچی ارهتی ایله کورسه ته یک:

اچدن باشلاغ نده ایك برنچی آواز «ه» نك آوازیدر. آه، واه، شاه سوزلرنده گی کبی. آندن بیریرهك «ا» نك آوازی باردور. موکا عربچهده همزه دیورلر. اش، اچ، الك، انم، ازله مك، ارغتمق، اندر، اشتان، اچقندرمق، ارله مک، اشق، ات، ازبا، اچمک، اق (یلغا اسمی) سوزلرنده گی - ا - کبی. بو ایکه وینک مخرچی اوندرچهك (اقصای حلق) در. آلم اورناسندن (وسط حلق) دن «غ» نك آوازی چغادر. تهن، چغن، نغن، چغش، سزغش، سبزی، سزغرق، سرغاناق سوزلرنده گی کبی. آلم اورناسندن کومه یگه (ادنای حلقه) یاقن اورندن «خ» نك آوازی چغادر. تلنک توبی کومه یگه نوناشقان چیردن «ق» چغادر. موندن سوک «ک، گ، ج، چ، ی» حرفلرنک آوازلری اوزلرنک ارهتی بلن، یوغاریدن توبهن تل اورناسندن چغارلر. «ر، ل، ز» لرنک آوازلری تل اوچی ایله تاكداد. بدن چغار. «ت، د» نك آوازلری تل اوچی ایله اوسکی کورهك تشلرنک توبندن چغار. تل اوچی ایله یوغارغی هم توبهنگی کورهك تشلرنک آراسنده غی آچقلقندن «س، ز» حرفلرنک آوازلری چغار. «س» نك ناوشی اسلدا ب، «ز» نقی ازلداب تورور. اوستکی کورهك تشلنک اوچی ایله آستقی ایرن نك اچکی طرفندن «ف» نك آوازی چغار. (روسلرنک B لری ایسه آستقی ایرنک تشقی یاغندن چغادر). ایکی ایرنک یابشوندن «ب، پ، م» حرفلرنک آوازلری چغار. «ب» ایرنلرنک اچکی یاغندن، «پ» ایرنلرنی فاتتی یابشوردن، «م» ایرنلرنک سرتقی یاقلرنک خفیچه یابشوندن حاصل بولادر. ایرنلرنک بورشوب اوچلا- یوندن «و» نك آوازی چغوب، نلنک اورتاسن تاكدایغه یابشوروب ناوشنی کیکسرککه (خیشومغه) بیره گه ندن «ك» نك آوازی چغادر. (آیاغی بولور)

حسن علی.

*) «ایدل» محررلرندن سعید افه ندی رییف نك مخرج حروفکه دقتن جلب ایتهمز.

آراسنده زور اختلاف و شوندىن طوغان بر نيچه مسلك بار. بورون تاريخ كتابلرى خيرچى قاپچى روشنده بولوب، مؤرخ اوزينك هر بر ايشتكان شونده جيا بارغان. صوگير اقلردن بعضلر تنقيد و تفنيس ايله گندن اوتكهره باشلاغانلر. ايكنچى يافدىن مونده دغى بر نيچه گه آيرالار. برهولر يالغز وقوعاتنى غنه كرتورگه كيرهك، دى. ايكنچيلر ايسه وقوعاتنى طودرغان سبيلر هم انلرنك نتيجهلرى بلن بر برينه تاثير ومناسبتلرى ده تاريخ كتابنده بيان ايتلورگه تيش، دى. بو صوگى يول كوچيلىك يولى بولوب، آنى «مسلك حكى» ديب آنيلر. مينم فاتح افنديگه اعتراض جههور طرفندن قبول ايتلگان هم بزم حاضرگى احوالز اوچون آرتق و بيك آرتق درجه ده موافق، حتى لازم بولغان شول نقطه دن ايدى. دغى مين آنده هر واقعه نك توكل، تيك آدملىرى ترقيات مدنيه گه سوق ايتنه طورغان عمومى سبيلنى گنه كيره كسنگان ايدم. عزيز افندى شول مسلككه خلاف يافدىن روايتلر آلاده قطعى بر سوز نوسلى، گويا قوانين رياضيه صمان اشانوب، شول قول بلن زور اعتراض چغارا. ايك قرغى، اوز سوزينك تورلى اختلافاندىن بر قول ايكانن يا اونونا، يا اونوندرغه طرشا. تاريخ نك مليتكه مناسبتى مسئله سنده شوندى اوق اش. مين «ملى قهرمانلرنك گل قارا ياقلىرى كورسه نلكان؛ دشمانلر طرفندن چغارلغان افترار حقيقت كيك اورن آلغان... موني تاشلارغه، آرولا رغه كيرهك» ديگان ايدم. دليل ايتوب، بوتون مدنى دنيا شولاى ايتنه، اول عمومى ياولق؛ مليت حرمتى اوچون، بز اناردن تارنماسقه كيرهك ديب ايدم. شونده عزيز افندى كيك كوكليليك كورسه - تمكچى. حتى «تار ملتچيلىك» سوزنه اچقندره. لکن، زماننك بارشن آكلاب، تانارنك تانار بولغان حالده يه شهون تله گان هر بر تاتار اوغلى بوندى صالحن تفننلرگه چندن نأسف ايتهرگه تيشلى. جانم، اون طوقزنجى عصرنك طودردىغى اول مدھش «مليت كورھشى» آستنده ايزلوب يوق بولماوومز اوچون، بز آندى «تار ملتچيلىك» ديگان كيك فزل كولكيلىرنك برن توكل، مكن، يوز مكن كوته - ررگه تيشلى. هر ملت «اوزم!!» دى. هر ملت اوزن كوتهره. بو كوتهرگه ادبياتنى ده، فننى ده فلسفه نى ده، مدنيتنى ده قورال ايتنه؛ تاريخنى ده شوگا خدمتچى ياصى. بو، زماننك، البته، يه مسز بولغان بر آغى. اول بولماسقه تيش ايدى لکن بار. لکن اول - فاكت. شونى كوره

«مليتكه» مناسبتى، شولا يوق عرق مسئله لرندده بو اورنده صاناب طور رغه لزومى بولماغان نلله نى چاقلى اختلاف بار. بورون آدملىرى اوچ نسلگه - سام، يافت و خام بالالرينه آيرغانلر. حاضر فن آنى انكار ايتدى. لکن آنك اورننه قطعى بر نهرسه ياصاب چغارا آغانلرى يوق، شولاى ده مدنى دنيا اوزينك عملياتنده آدملىرى طشقى صفتارى بلن آيروب، آق، صارى، قزل، قارا ديگان كيك بر نيچه عرقه آيروب بوروته. جههور شول يولده. تله سه نينديگنه بر ملت نك (البته، مدنينكن دن) سز تربيه و تعليم اهللرى طرفندن درسلك ايتوب قبول قيلنغان تله سه نيندى بر اثرنى، هيچ بولماسه عادى بر جغرافيانى آلكرده شونك «بر يوزنده خلقلر» ديگان بابن آچوب قارا كز. كوزيكرگه ايك اول توشكان نهرسه، سرگه ير يوزنده گى خلقلرى آق، صارى، قزل، قارا ديب تعبير قيلنغان، يايسه، كافكاز نسلى، نيز نسللى، مانغول نسللى و الخ ديب صانالغان عرقلرغه (paca) بولنووى بولور. تاغى نيهتم، عمليات شول يولدىن بارا، مدنى دنيا نك جههورى شوندى بولنولرى حاضرگه قبول ايتنه. فاتح افندي نك تاريخى مناسبتى بلن نيهتم بولملاظهم منه شول نقطه دن ايدى. لکن بيك معلوم، بو بولو، بو عرقلر مسئله سى قطعى بر اش توكل. جههور و عمليات شول يولدىن بارسه ده آراده فارشى كيلوچى عالمرده بار. عزيز افندى ايسه، مدنى دنيا نك جههورى طرفندن قبول ايتلگان اساسكه قورولغان مينم سوزمه شول عالمرنك روايتى بلن بحث ايتنه. فلان عالمر عرقه بولونى تيش تابمى، دى. لکن مين همانده نيهتم، هر مسئله ده عامانك روايتى بيك كوب بولور. بز يالغز روايتلرگه ايه رگانچه كوچيلىك طرفندن قبول قيلنغان يولده بارا طور رغه، كيرهك ديم. آندى روايت كوب بولور، آنك قايسى بلن عمل قيلول بتهسك؟

ايكنچى مسئله ده شوندى اوق «روايت و اختلاف علما بلاسى» گنه. مين تاريخ كتابنده آدملىرى ترقيات مدنيه گه سوق قولا طورغان سبيلرنك هيچ بر يوده تله گه آلنماوى بر كيه چيلىك ديگان ايدم. بو قورى اوز سوزم توكل. مونده ده بر يافدىن مدنى دنيا ده جههور علما طرفندن شولاى قيلنوونه تايانودن، ايكنچى ده تاريخ بازوده بولغان مسلكلرنك برينه استناد ايدى. عزيز افندى موگاده بحث ايتنه. مسئله فرق، تاغى روايت بلاسى: معلوم، كه تاريخ بازوده مؤرخنك نيندى، يول طوتووى حقنده علما

عبارتندى. لىكن ضرر يوق. بىر نىچى چىققان «تنبىدگە تىقىد»
 اوچون رحمت اوقومى حال يوق. شول اوڭايدىن مسئلەلەردە
 قوزغالورغە مەمكىن. نى دىلەر شونىدە فىكرلەرنىڭ بەر-
 لشووندىن حىقىقتا طووامى، دى
 عالمجان ابراهيموف - قىزان .

توقتامش خاننىڭ ۲ نىچى يارىلىغى

كىلەچەكتە تۈرك - تاتار خەلقىنىڭ تارىخىنى يازغاندە مەھم
 اورن توقتان مەنبەكار (يازغانلاردىن) شېھەسز بورونىقى خانلاردىن
 قالغان يارىلىغى، سۆيەرلەنغان آقچەلەر، آنلەر وقتىدە تاتارستاندە
 سىياحتا ئىتىكان سىياھلەرنىڭ ئاثرلىرى (مارقوپولۇ پلانوكار پىنى
 كىلىرى)، تۈرلى تىكىمە و زىيارەت طاشلارنىدە ساقلانۇپ قالغان
 يازولار، روس تىلىدە تاتارلارغە عاىدىرسىمى كاغىدلەر، چىقتاى
 تىلىدە يازغان ئاثرلىرى (شىبىيانى نامە محمد صالح، تارىخ ابوالغازى
 و غىرلىرى)، خەلق كوڭلىدە قالغان تارىخى يىرلىرى (مىثلا قرغىز
 نوغاي و سىبىر تۈركلىرى تىللىرىدىن يازغان توقتامش خان ايله
 ايدىگىلى حقىقتەغى يىرلىرى) در . بىز بۇندە روس تىلىدە بولغان
 ئاثرلاردىن آلۇپ يارىلىغىلەر حقىقتە بىر آز مەلۇمات بېرەمىز .
 روس تىلىدە اولغان بۇ ئاثرلەر، ماقالەنىڭ سۆيىدە كورسەتۈرلەر .
 حاضرگە چە تۈرك تاتار تىلىدە يازغان اوراقى رەسمىدەن
 ۳ يارىلىغى (۱) بىزگە مەلۇمدىر . بۇنلارنىڭ ۲ سى او يىغۇر خىروفاتى
 ايله يازلۇپ، قالغان بىرىسى ئەرەب خىروفاتى ايله يازلۇشىدۇر .
 او يىغۇر خىروفاتى ايله يازغان يارىلىغىنىڭ بىرىسى آلتون
 اوردوخانى تىمىر قوتلۇغنىڭ ھىجرتىدىن ۸۰۰ نىچى يىلدە
 (۳۹۷ نىچى يىل مىلادىدە) محمد بك اسمەلى بىر كىمەسەگە
 تارخانلىق استىحقاقىدە بېرلەش يارىلىغىدۇر . بۇ يارىلىغى شىمال شىرقى
 تۈركلەرنىڭ تىلىدە او يىغۇر خىروفاتى ايله يازلۇپ و علاوہ
 اولارق، كىم طرفىدىندىر ھەر او يىغۇر خىروفاتى ايله يازغان
 يول ئەرەب خىروفاتىدە كۆچرلۈپ قىزل قارە ايله يازلۇشىدۇر .

«۱» بۇنلار ئىچىدە قىرىم خانلىرىنىڭ يارىلىغى كىرەلەيدۇ . آنلارنىڭ
 يارىلىغى ۋىلپامىنوف زەرنوف طرفىدىن جىيولۇپ بىيوك بىر كىتاب صورتىدە
 نەشر ايتلۇشىدۇر . ماقالەنىڭ ئاخىرىدە كىتابنىڭ تەفصىلى اسمەلى تەكرار قىلىنۇر .

ماورۇب، ائىدى بىز بىچارە تاتارلارغە، يوق اول «تار ملتچىلىك»
 دىيىپ، كىرەك كوكۇللىك كورسانە مەزمى؟ سوغوش دە سوغىشلا،
 دىلەر . قىلچ بىلەن باش كىيسوب يورۇگان بىر مەيداندە، يوق،
 مەيىن قان توگونى ياراتىمىز، دىيىپ باشنى كىيسىدۇرۇپ . بىك
 مەصۇمانە بولسەدە، حىيات دىردى بولغان آدم آلای ائىمەس،
 گناھى، توگۇمى، كىشىدە بولغان قورالنى اوز جانن ساقلاو
 اوچون قولىنى آلۇر .

بىك مەلۇم، دىيادە ائىزگى جانلەر، ائىزگى عالەملەر بار .
 آنلەر . بۇ مەلىكە كورەشپە نەرت بىلەن قارىلەر . لىكن آنلارنىڭ
 سوزى - تاشقە بورچاق آتۇ قىيلىندىن قالا . طورمىش ھەمان
 اوز يولىدىن آغا . شولاي اوق، علمانىڭ بىر تولىسى
 تارىخى مەلىكە مەنابىدىن ساقلاغە طرۇشا . اول بى طرف
 بولسۇن، دى . لىكن بۇدە كىتاب بىتىندەگى ماتور سوز
 بولۇپ قالا . ھەر قوم ھەمان « اوزم » دى . ھەر قوم ھەمان
 ادبىياتىدە، تارىخىدە اوزىنە خىدمەت ائىتدۇرە ائىدى
 بىزگە مەيى، غەلۇك سائىق ؟ مەنە شول چەتلىرنى ملاحظە ائىدۇپ،
 مەيىن مەكتەب و خەلق اوچون يازغان كىتابلاردا تارىخنىڭ تاتارلارغە
 مەنابىدىن دوستلۇق بولۇرغە كىرەك دىدۇم . مۇندە فەنىلىك چەتلى
 بىلەن سائاشدۇرغە يارامى . غەزىز ائىدى آلغان رىوايتلەر
 پارەدە غالى سوزلەر . لىكن تىك سوزلەرگە . دىيا، طورمىش
 آنلاردىن چىقىدە بارا . يەشەو دىردى بولسە، بىزدە يەشى طورغان
 خەلقلەر ائىزدىن بارغە مەجبۇرمىز .

§

قىسقىسى، بۇ مەناظرەلەر رىوايت و اخىلاق بىلاسىگە . مەيىن
 ھالەزگە موافق تابقان ھەم مەنى دىيانىڭ جەھۇرى فېول ائىتوب ،
 طورمىشقا، غەملىگە كىرەلگەن مەسلىكلەر نەقشەسەندىن قاراغان
 ائىدىم . غەزىز ائىدى شول كۆپچىلىك آغەمىنە قارشى بارغان
 عالەملەردىن بىرىنىڭ سوزى رىوايت قىلا . بۇ اش ھەر طوغرى
 دە مەمكىن . بىز ادبىيات كىرەك دىيەمىز ئە ياڭا بىر قاراش بار،
 آنى توبى، تامىرى بىلەن غەملىگە، چۆبىكىگە سانى (كىرەكسە،
 ھىچ بولماسە، تۈركچە «تجدد علمى و فلسفى» گە قاراڭىز) .
 بىز مەنىدىت دىيىپ آھ اورامىز . سەنئەت اوچون جان آتامىز .
 جەھۇر علمادە شول يولندە . غەملىياتدە شول فەيكر آلدە . ئە
 شول مەنىدىكە، سول سەنئەتكە . ژ . روسسو، نى دىيەگەن ؟
 طولستوى نى دىيەدۇ ؟ . تاغى شوندى ھەر بىر مەسئەلەدە مەڭ
 فېلسوفنىڭ يوز رىوايتىن كېتىرگە مەمكىن . مەنە غەزىز ائىدىنىڭ
 بىجىللىرىدە بىر مەسئەلە حقىقتەغى تۈرلى رىوايتلاردىن بىرسىن
 كېتىرە ياز شوندى مەسئەلەنى عالەملەردىن بىرىنىڭ قولىنىڭ قىلۇدىن

بوسند، استانبولده آفستريا سفارتخانه سنده خدمت ايتمش آتون فون رآب طرفندن مشهور «ويانه مستشرقى خاھەرگه طابشرلمشدر. ۱۸۱۸ نچى يلدە خاھەر اول بارليغنىڭ اويغور حرفلرى يازلغانن لېتوگراف اصولى ايله «Ses mines de l' Orient. مجموعه سنڭ VI جلدنده (۳۵۹ نچى بيت) باصدمش. اويغور حرفلرندن عرب حرفلر ينه اولدرلگان عربچەسن اوزينڭ بيان وايضاھلرى ايله قران دارالفنونده ناتار تلى معلمى خلفين باصدمشدر. (فايدە؟ نيندى مجموعهده؟) (۲). يارليغنىڭ ۲ نچسى توقتاش خاننڭ ياغايلغە كوندرمش يارليغى در. بو يارليغنىڭ توركچەسى روسچەغە ترجمەسى ايله «شورا» نڭ ۲ نچى نومرە سنده باصلندى. يارليغنىڭ ۳ نچسى توقتامش خاننڭ قوتلوبوغا اسملى آدمغە بېرلەش يارليغى در. بو يارليغ و آنكلە برابر سعادت گراى بن مڭلى گراى خاننڭ يارليغى «Записки Одесского общества Истори и Древностей» دە باصلوب چقمشدر. بو يارليغلرنڭ (سعادت گراى ايله قوتلوبوغاغە بېرلگان) آلتعان يرلرى حقدە مستشرق غريغوريف ديدەر: «بو يارليغلرنڭ و صوڭقى گرايلرنڭ (قريم خانلرينڭ) يارليغلرنڭ اصل نسخەلرى قريم بيسسارابيه و نوؤو روسيه واليسى غراف ژورونسوفغە قريم ناتارلرى طرفندن، اوطورغان يرلرنڭ اوزلرينكى ايكانلگن اثبات ايتەر ايچون و اول يرلرنى آنرغە قريم نڭ اولگى خواجهلرى بولغان خانلر طرفندن بېرلگانن كورسە تور ايچون دليل صورتندە كوندرلمشدر. غراف ژورونسوف بولرنى ۱۸۳۸ نچى يلدە خارجه نظارتنڭ آسيا اشلرى شعبە سنده كوندرمش و آنندن ۱۸۳۹ نچى يلدە ناتار تلىنڭ ترجمەنى يارتسوف طرفندن ترجمە ايتلوب قايتارلمشدر (فايدە؟ ايسكى خواجهلر بندهمى؟). «اودەسە» شھرنده تارىخ مھبلرى جمعيتى بو ۲ يارليغنى اوزينڭ مجموعه سنده نشر ايتارگە قرار بېروب هر ايكى يارليغنىڭ ترجمەسن و عيندن آلتمش رسەلرى ايله (رسەلرى، زمانندە مشهور رسام طرومونين طرفندن مەكن بولغان درستلىكى و آتقلىغى ايله آلتمشدر) برابر ۱۸۴۴ نچى يلدە چققان مجموعه سنده باصدمشدر.»

بوتورك- ناتار تلىندە يازلغان يارليغلردن باشقە روس نلندە يازلوب ناتار خانلرى طرفندن روس روحانيلرينە بېرلەش ۷ يارليغ باردر: (۱) منگو تيمەر خاندن روس ميترو- پوليتلرينە (۲) اوزبك خاندن ميتروپوليت پترغە (۳) خانش ۲۲ معترضە ايچنەگى سوزلر و سؤال علامتلرى مينكى. ع. آ.

طايدوللە دن ميتروپوليت فى اوغتوستقە . ۴) آنندن اوف ميتروپوليت آلە كسى گە . ۵) بردى بك خاندن مذکور آلەكسى گە . ۶) يندە طايدوللە دن ميتروپوليت ايوانغە . ۷) آتولەك خاندن ميتروپوليت ميخايل غە . بولرنڭ بار چەسكە اولدە نوؤيكوف نڭ : «Древняя Россійская Виелюика» سنە باصلمشدر. ۱۷۸۷ نچى يل VI نچى جلد ۱۸۴۲ نچى يلك اول يارليغلر غريغوريف نڭ «...о достоверности ярлыков...» اسملى مقالە سسى ايله برابر چقديلر . بو يارليغلر حقدە تفصيلاتنى ۲ نچى وقتغە قالدروب حاضر يوقاريدەغى ۳ نچى يارليغغە كيلەيك :

توقتامش خاننڭ بو يارليغى مورزا كيؤيچ سوزنچە جفك كاغدە يازلوب ۳ يردە آتون حرفلر ايله بېزەكلەنمشدر. يارليغ خطا جرى ايله يازلوب عموماً ديه رلك ياخشى صافلا- نمشدر. يارليغنىڭ ۲ يرنده قزل قارە ايله مھر توشرلوب ەردە كوفى خطى ايله توبندەگى سوزلر يازلمشدر: «لا اله الا الله محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم سلطان توقتامش» (واق صزقلر قويغان يرلر ، يارتسوف بيانچە، بوزلوب اوقى آلتاسلق درجەگە كيلەش .) يارليغنىڭ موندە بېرلگان عرب حرفلرى ايله يازوۋى و روسچەغە ترجمەسى يارتسوفنڭدر .

* *

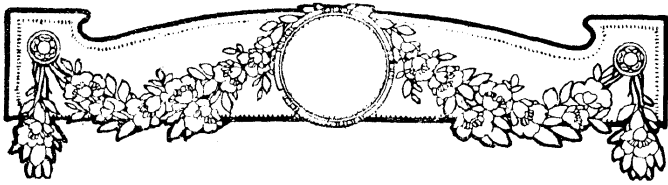
على الله توكلت وعلى كرمه واحسانه عولت .
توقتامش سوزم

قريم ثومانى نيك قوتلو بوغا بشلغ داروغا بكلارينكا فاضى مفتى لارينكا شيخ مشايخ لارينكا ديوان بتكاچى لارينكا تمغاچى ترنتاچى لارينكا بوكول قوتقاول لارينكا نى كيم حرفت آغالارينكا بر چغا بو يرليغنى توتوب تورغان بيك حاجى غا بستەلو ايلى جەلمەسى بز نيك سيورغال بولوب شوركول ايلدين بيل ساين نى كيم چقار چقشين مرفوغلار برلا برچاسى بيت المالغە بريلدى بو كوندين الگارى شور- كولكا سليغ مسمى سلھاسون لار اولاغ سورسون بيلھاسون لار انبار حقى اكين خرجى قيلھاسون لار توباندين ارکننه بولوب قريم ايچندا تشندا قونوملاردا شوركول كاشانليغ كشى لارنى كيم ابرسە قيلماسون لار برچالارى بر يردا جمع بولوب چقار چقشلارنى اوسال قيلمادين حمايت عنایت بولھادين پايزەليغ يرليغ ترخان بتمادين بك حاجى غا كوفى ليك برلا برچالارينكن بوکارە کوچ بېرينكلار تيب تيمەر پولاد بولاي تيب

مجموعه آثارندہ ۱۸۷۶ نجی بلدہ باصانہش .

۳) *Россія и Азія* сборникъ изслѣдованій и статей по исторіи, этнографіи и географіи, написанныхъ въ разное время В. В. Григорьевымъ С.-ПБ. 1876 г.

۴) *Вельямичовъ Зерновъ*. Материалы для исторіи Крымскаго Ханства 1864 г. IX+940 стр. 40 7 руб. 25 коп. Изданіе Акад. Наукъ. 1876 г. علم آقچورین . مسقوا .

کافیہ حقندہ بشنچی مقالہ .

درنجی مقالہدہ کافیہ ننگ مندرجاتنی طوقز قسم گہ آیروب ہر ہر قسمی حقندہ اوچ جھتدن انتقاد بوروتہ چکمنی وعد ایتہش وبرنجی قسمینگ انتقادینہ باشلامش ایدم . فقط سوز بیک اوزایوب کیتکانلکدن یالنگز بر جھتدن گنہ انتقاد ایدوب ، قالغان ایکی جھتنی بو مقالہ گہ ترک ایتہش ایدم . بوکون شول ایکی طرفنی قاراب فارامانچی بولام .

۱ - لزومسز بعض بر نرسہلر ذکر اولنہش . ۲ - کیرہ کلی بعض بر فاعدہلر قالمش .

برنجیسینہ اسم بھندنہ اوشبو بیش دانہ مثالنی کورستہ بیلوربز :

۱ - عدلنی تحقیقی وتقدیری دیب ایکی گہ تقسیم ایتو ہمده بیک آز بر مناسبت بلن « فظام » بابنی کیتوروب فسترو ، لزومسز وفائدہ سز بلکہدہ ضروری بر بیاندر . چونکہ بولای عدلنی ایکی گہ بولوب ہیچ برینی تعریف وایضاح ایتمیچہ برر مثالغنہ ذکر ایتوب قویودن ہیچ بر نرسہ آکلاشیامی ، شوکا کورہ فائدہ سز . بو قدرلی بلن گنہ فالمی بلکہ اوفوغان کشینگ فکرینی چوالتہ ویوق برگہ ذھننی آریتہ ، بو یاقدن ضروری . بونگ برینہ عدلنی ایکی گہ بولمیچہ گنہ مستعمل ومتداول بولغان معدول اسملرنی وآنلرنگ وزنلرینی ذکر ایتکان بولسہ اوفوغان کشی عدلنگ نہ ایکاننی بخشہ پلاب آکلاب کیتکان بولور ایدی . مثلا شولای دیگان بولسہ : «الصفات المعدولة ما جاء علی وزن فعال ومفعول من اسم العدد كاحاد وموحد والاعلام المعدولة نحو عمر، زخل، زفر، چشم، قثم، جمع، فرج، دلف ،

ویرکچ ایسہ تومان بشلیغدین فسمتین سلغان لار زحمت یونجوغ تیکورکان لار قورغارلار ارنسہ پس بک حاجی بولای سیورغالم تیب نینکنین یارغلارغا کوچ قیلور بولسہ ایشلکانلغی ایندگوسی بولمغای تیب تونا تورورغا آل تمغالغی یرلمغ بیرلدی اوز ذاتی اور توبده فردا بتلدی تحریراً الرابع والعشرين شهر ذی القعدة سنه اربع وثمانين وسبعماية بچین بیلدا .

**

یارلیغ ننگ روسچہ غہ ترجمہ سی :

Надѣюсь на Бога и уповаю на благость и милость Его Тахтвошлымное Слово мое.

Начальнику Крымской области Кутлу-Бугъ, Билярамъ, Городничимъ, Судьямъ народнымъ, законовѣдамъ. Настоятелямъ монастырей и братіи ихъ, Писцамъ диванов , сборщикамъ пошлинь и помощникамъ ихъ, заставщикамъ и разсыльнымъ всякимъ людямъ ремесленникамъ и всѣмъ: Представитель сего ярлыка Бейхаджа со всѣмъ зависящимъ отъ него племенемъ, хотя и взысканъ былъ нашею милостію, но всѣ подати съ Шуракульцевъ взымались ежегодно въ Государственное казначейство. А какъ прежде жалованнымъ тарханымъ ярлыкамъ Тимуръ-Пулада повелѣвалось: „съ дымовъ гоньбы подводъ не принуждать, на хлѣбные магазины платы не требовать, ни какимъ чиновнымъ лицамъ кто бы они ни были до Шуракульцевъ, будутъ ли они ночевать внутри или внѣ Крыма, какъ свободныхъ отъ начальника области, ни какого дѣла не имѣть, при общей кочевки взиманіемъ наборовъ не только зла не причинять, но защищать и охранять, и всѣмъ имъ кочевать наравнѣ съ Хаджи-Беемъ“, вслѣдствіе того; а боится всякій налагающій что либо именемъ начальника области всякій причиняющій вредъ и обиду Кто же пренебрежетъ тѣмъ, что Бей Хаджи взысканъ моею милостію и вопреки обоимъ сихъ ярлыковъ учинить насиліе тому добраго не бу етъ. Въ удостовѣреніе чего пожалованъ ему настоящій ярлыкъ за алою тамгою. Подлинный писанъ въ степи, въ Оръ-Гиубъ, двадцать четвер аго дня Зилькагды, семьсотъ восемьдесятъ чет ертаго года отъ гиджры въ лѣто обезьяны (1382 г. по Р. Х.)

**

روس تلندہ استفادہ ایتلمش اثرلر :

- 1) „Записки Одесскаго Общества Исторіи и Древностей“ т. I 1844 г. Одесса
- 2) В. В. Григорьевъ „О достовѣрности ярлыковъ данныхъ ханами золотой орды русскому духовенству“ Москва 1842 г.

شولوق مقالہ «روسیہ و آسیا» ناملی غریغورین ننگ

عصم، ثعل، بلبع، مضر، هبل، هبل، حجبی» کافی وشافی بر ایضاح بولغان بولور اییدی.

۲- وصف حقنه: وصفیت اصلیه بولورغه کرک، بو شرط طابلسه سوگره دن استعمال سببلی اسمیت طرفی غالب بولوب کیتسه ده ضرر بیرمی، غیر منصرف بوله بیره. منه شوکا کوره «بنسوة اربع» دیگانه گی، «اربع» منصرف بولا؛ اسود، ارفم، ادهم لفظلری اسم بولوب استعمال ایتلسه لرده غیر منصرف بولالار؛ فقط افعی، اجدل، اغیل لفظلری بولوب غیر منصرف بولولری ضعیف، دیوده یوقاریده عدل بختنده سویلنگان سوزلر قدر اوك معناسز وفائده سز. فائده بلن ضرر آراسنده واسطه بولمغانلقدن ضررلی بیانلردر. بولونرنگ یرینه نینداین صفتلرننگ غیر منصرف بولولرینی بیان ایتکان بولسه فائده لی بر ایش قیالغان بولور اییدی. مثلا: غیر منصرف بوله طورغان صفتلر اوشبو دورت تورلیدر: ۱- اسم تفضیلار، ۲- افعل، فعلاء وز ننده گی صفت مشبهلر، ۳- فعلان، فعلی وز ننده گی صفت مشبهلر، ۴- یوغاریده عدل بختنده ذکر قیلنگان صفات معدوله لر، دیه تقسیم ایتوب هر بر قسمی بر نیچه مثال بلن ایضاح ایتکان بولسه هم ینگل آکلاشیلور هم ده عملی بولغان بولور اییدی.

۳- تأنیث بختنده «فان سمی به مذکر فشرطه الزیاده علی الثلاثه» دیگان قاعده سی هیچده فائده سز و یاخود بیک آز فائده لی بر قاعده در. چونکه تأنیث معنوی ایلن مؤنث بولغان اسملرننگ یعنی مؤنثات سهامیه ننگ عدلاری بزگه معلوم. عین، قوم، شمس، دار، عقرب، الخ شیکلی ۷۳ قدر لفظلر عبارت. بولور بلن کم بر مذکرئی تسمیه ایتچک؟ یعنی شول اسملردن بری برلن کم اوزیننگ ارکک بالاسنه اسم قوشاچق؟ بو بولسه بولسه بدوی عربلر آراسنده بولور. بزده روسیه ده یعلمون، یؤمنون، مفلحون دیب و بخارا هم اطرافنده «انا اعطینا، واللیل اذا یغشی، الم نشرح دیب آت قوشوچیلر بولسه ده قدم، عقرب، عین دیب قو- شوچیلر بولماسه کرک. بولغان تقدیرده منصرفی ایکان، غیر منصرفی ایکان؟ دیب اختلاف قیلنورلق یرلرده استعمال اولنوی یوق. موندی ایکی فائلی «یوق» ننگ عالندن بحث ایته طورغان قاعده ده هیچ بر فائده یوق. بناء علیه بو قاعده هیچده واقع بولمی طورغان وفائده سز بر فرضیه دن گنه عبارت بولوب قالدی.

۳- جمع بختنده «شرطه صیغه منتهی الجموع که ساجد ومصایب» دیمک کافی اییدی. آندن باشقه لری همه سی فضل

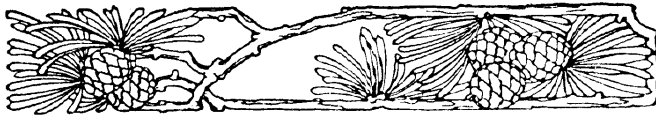
وهمه سی فائده سز. جمعیتنی، جمعیت اصلیه وحالیه دن عام قیلوب عضاجرنی غیر منصرف ایتوده؛ شولایوق جمعیتنی طاغنده تحقیقی و تقدیریدن عاملاب یاخود وزنداشلرینه حمل قیلوب سراویل نی غیر منصرف ایتوده ذره قدرده بر فائده یوق چونکه باشقه یرده بولنر شیکلی باشقه لفظلرغه توکل بولونرنگ اوزلرینه ده تصادف ایتولمی.

مونه مینم کافیه وملا جامی اوقوغاننه اون یل بولدی. بو بختلرنی بر نیچه کونلر صرف ایتوب بیک هیبتله ب اوقوب کیتدم. شول اون سنه دن بیرلی بیک کوب عربچه کتابلر (قرآن وحدیثده داخل اولدیغی حالده) آفتاروب چیقتم، وهمان ه آفتارام حالبوکه حضاجر وسراویل کلمه لرینه هیچ بر یرده اوچرامادم. اگر اوچراغان بولسام هیچ اولماسه راحتلاندروب غیر منصرف ایتوب اوقوب اوچمنی آلمان بولور ایدم. کافیه وملا جامی کتابلرینی اوقوچی شاگردلرمننگ کوبراگی عربچه کتابلرنی میندن آزارق آفتاراچق اولقلرندن آناز ایچون بو جمع بختنده گی شوشی سؤال وجوابلرننگ فائده سی طاغنده یوغراق بولورغه کیره ک.

۵- وزن الفعل بختنده: «شرطه ان یختص بالفعل کشر وضرب» دن صوگفی، بالخاصه «وما فیه علمیه مؤثره» دن «وجمع الباب» گه قدرلی بولغان قاعده لر لزوم سزلیکه وفائده سزلیکه اولگیلرندن هیچده کیری قالماسلر. علمیت و باشقه بر سبب بلن غیر منصرف بولغان بر اسم نکره قیلندیغی تقدیرده هیچ ده سبب سز و یاخود برگنه سبب بلن قالغانلقدن منصرف بوله ایتمش! کیم مونی نکره قیله؟ باری موندی بر اش؟ بر خیال، بر فرض، هله علم بولغان احمر نکره قیلنورسه منصرف بولورمی بولماسمی دیب سیبویه بلن اخفشنگ طالاشولری بیگره که اساس سز وفائده سز نرسه لر. چونکه احمر ابتدا حالده بر صفت، اول علم قیلنچق سوگره تکرار نکره قیلنچق ده منصرف اوله چق! چوق عجیب شی! موننگ شیکلی نرسه لرگه نورکچده «مارطأوال ماصالی» دیب ایتوله. بو قدر فائده سز جمله و قاعده لرننگ صوگنده آنلرننگ قباحتلرینی اوروته طورغان یرده لری حکمنده گی: «وجمع الباب باللام والاضافة یجر بالکسر» قاعده سی بولماسه اییدی بیگره ک نچار بر خاتمه بولغان بولور اییدی.

ایکنچی جهت کرک بولوب ده ذکر قیلنمی قالغان مبحثلر و قاعده لر:

۱- کلام وجمله گه دائر بر مقدار تفصیلات بولورغه کرک اییدی. مثلا: جمله ننگ لا محل لها من الاعراب ولها محل

تل یاریشی و آنک بهادرلری

ایکنچی جلد «شورا» ده بر تل یاریشی اعلان فیلتوب خالص تورکیچه بر مقاله یازلمق رجا اولنمشیدی (۱۵نجی عدد صحیفه ۴۶۷. «تل یاریشی» کتابی صحیفه ۲۲). اوشبوگا بناء اداره گه مختلف آدملر و مختلف اورنلردن مقاله لر کلدی و بونلردن ۷۲ عددی برلکنده ترتیب قیلندی و «تل یاریشی» اسمی ایله ۱۹۵ بیتلک کتاب اولوب «وقت» مطبعه سندن باصلدی همده «تل یاریشی» مسابقه سینه قوشلوب مقاله ییار و چیلرنک هر برینه مذکور کتابدن برر نسخه هدیه قیلندی.

هدیه ایدلمش نسخه لر برابرنده ، اداره طرفندن مقاله صاحب لرینه مطبوع بر مکتوب ارسال قیلنوب ، تل یاریشی ایچون مکافات ویررگه لائق کورلمش کیمسه نی کورساتوب آچیق خط ایله گنه اولسه ده اعلام قیلولری اوتنولمشیدی . مذکور مکتوبنی آلدقارندن صوگ مقاله صاحب لرندن کوبلر «تل یاریشی» مقاله لرینی تیکشروب اوز فکرلرینه کوره مکافات گه لائق کیمسه لر نی کورساتدی لر و بعضی لر جدی محاکمه لر و شایان تحسین انتقادلر ترتیب قیلوب یوللادی لر . هیچ کیم تاثیرینه تابع اولمادیغی حالده اداره اوزی هم مقاله لر نی تیکشروب مشغول اولدیغی بر زمانده جمله کاغدلر فلاکت که اوچرادی ، قید ایدلوب وارلمش بتون معلومات ایله برابر مقاله صاحب لرندن آلمش محاکمه و انتقادلر هم ضائع اولدی لر ، اشتراک ایدوچیلر طرفندن بیان ایدلمش فکرلر آیروب یازلمش بر جدولدن باشقه قولده بر نرسه ده قالمادی .

هر کوننک اوزینه مخصوص اشی ، وهر اشنگ اوزینه لازم کونی وار ، نه قدر وقتلر صرف ایدوب اشلامش بر اشنی تکرار باشدن آلورغه وقت مساعد اولمادیغندن کاغدلرنک سلامت قایتولر نی کوتوب کوب کونلر و آیلر کچردک ایسه ده بو اش نصیب اولمادی . شونک ایچون ذکر ایتدی کمز جدول کاغدینه قناعت ایدوب بو اشنی تمام قیلورغه فرار ویردک . مذکور جدول گه کوره ۷۲ مقاله اراسنده اوشبو : ۲نجی ۵نجی ۶نجی ۷نجی ۸نجی ۱۰نجی ۱۸نجی ۲۰نجی ۲۲نجی ۲۹نجی ۳۰نجی ۳۳نجی ۴۰نجی ۴۴نجی ۵۳نجی ۵۴نجی

من الاعراب یاخود جمله مستقله و جمله غیر مستقله اسمولرله ایکی گه منقسم بولغانلغن ، همده بونلرنک محللرینی نینداین اورنده جمله مستقله بولا و نینداین یرده غیر مستقله بولا آنلر نی سویاهمک و بیان ایتمک تیوشلی ایدی . فقط ذکر اولنماش .

۲- یالگز عاملنی تعریف گنه ایتوب کیچنمایچه عاملنک نوعلرینی و هر نوعیسنک عمللرینی و حتی عدد لرینی ده ذکر ایله ملی ایدی .

۳- مادامکه اولا کلمه نی اسم ، فعل و حرف دیب اوچکه صوکره اسمنی معرب و مبنی دیب ایکی گه بولدی و برنچی قسمنک اقسامنی بیان ایتمگه باشلادی ، شو حالده شو اسم معربنک اقسامندن بولغان معرفه و نکره ، مذکر و مونث ، تثنیه و جمع ، مصدر ، اسم فاعل ، اسم مفعول ، صفت مشبهه و اسم تفصیل بحثلرینی ده ذکر ایلمک لازم ایدی . بالخاصه تثنیه و جمعلرنک اعرابلرینی ده ذکر ایته چک بولغاچ .

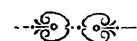
استدراک ایچون ذکر ایتدی کم - بیش ؛ و نقصان ایچون بیان ایتدی کم - اوچ جهت ، انک واضح و انک زیاده کوزگه تورنلوب طوراً طورغان جهتلردندر . یوفسه انتقاد اولوناچ شیلر یالگز بونلردن عبارت توگل . عمومیتله کافیه عباره سینک بیک آور ، مثاللری آز و ترینلری هیچده یوق اولماسی انتقاد عمومیده ذکر ایتدی کم کبی انک بیوک بر قصوردر . خلاصه : کافیه - نگوگه دائر یازیلش گوزل و بلکه ده مفید بر کتاب اوله رق تدقیق و مطالعه اولونه بیلور فقط بر درس و قواعد کتابی اوله رق اوقوتدیر یله ماس . نیتا که صحیح البخاری کتابی انک مکمل بر حدیث کتابی اوله رق مطالعه اولنور و اولنمالی در . شونده ده بولسه باشقه سنه حدیث اوگره تمک ایچون انک مفید بر درس کتابی (قطعیا) توکل ، لهذا تدریس اولنماز و اولنمایدیر .

عالمجان الادریسی . «استانبول» .

رباعی

یوق دهرده بر موافق طبع حریف
کیم صحبتی دلکش اوله طبعی ظریف
فریادکه ناچنس مصاحبلر ایله
بی فائده ضائع اولدی اوقات شریف .

فضولی .

دائما اوطورافلىق، حركتسىزلىك، اوطوروش طوروشده ياواشلىقتىن مسكىنىلىك دومانسىزلىق، حالسىزلىك، قورقافلىق، سىگىر ضعيفلىقى، اشتهاسىزلىق، دائىمى باش آغرىلارى كىيى حاللار ظهوره كاپىر.

رياضت بدنیهنىڭ درلو نوعلىرى اولوب آلتلىرى موجود اولدوقده بونلار ايله وبولنمىيان يىرلرده آلتسىز يالگىز چه ياپمىقده مەكىندىر. غىمناستىق ياپاركن عجله ايتىمىوب اعضالارى ياواشچه و دقت ايله حركت ايتىرمىلى. غىمناستىقتىن اول ايكى اللر ايله ياندىن بلى طوتوب آياقلارنى اوچنە باصارق بوروندىن درىنچە بر ايكى دفعە نفس آلمق ايچىرودەكى آلات ايچون گوزل بر غىمناستىق اولور.

علم حسابده آغرىچە مسئلەلەرى و ياكە بعض يىنگلچە معماللارى حل ايتىمىك دىكى فكر و دماغ غىمناستىقى اولور. تربيه جسمانيه نىڭ كىيىك بىوك نونەسى دىكى نمازدر. بونىڭ ايچون «عبادت وجوده قوت وىرر» دىرلر. اشبو فرضى ادا ايتىمىكلە وجودمز دىكى بىوك فائىدە كوردىكى شىبەسىزدر. يازدە باغچە و صبان بوستان ايشلىرى و چوققلر ايچون ادب دائىرسىندە اكلنچە و اوپونلر دىكى صحت بدنە فائىدەلى شىلردر.

فقط غىمناستىق و غىبرى درلو بدن حركتلىرىنى ۱۵ دقيقە و ياكە ياروم ساعتدن آرتق ياپىمىوب تىرلر حاله كىلمىلىدور. صباح دوشكىن قالقاركن كىيىمىزدن اول و باتىلەجىق و قوت بر آز غىمناستىق ياپمىقده فائىدە واردر. تجربە اولنورسە بالذات كوردىلور.

دقت اولنەجق بر جەت واردركى يالگىز قول و ياكە يالگىز آياق ايله غىمناستىق ياپمىق عادت ايتىمىلىدور. مەكىن اولدىقى قدر وجودىڭ هر طرفنى برر مقدار حركت ايتىمىك كركدور. عكس حالده بر قسم اعضا نشو و نما بولوب دىگرلەرى بالەكس ضعيف و او يوشق بر حالده قالىرلر. «عالم صبيان . عدد ۳۱ .»

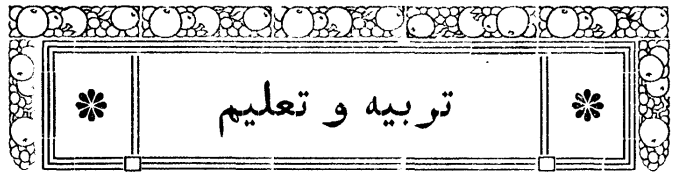
معالملر حالندن .

I

مقصودم اول معلملىرىنىڭ حالندن بو اورنده بر آز معلومات وىرمىكدر. معلم: - معلم اولوب بر ناچارغىنه اولغىه بارا، انى مکتبگه ايلتەلر. مکتبىڭ ايچى جاينىڭ اسسى و قىلرندە كتودن قاچقان كچەلرنىڭ قارگاھى اولدىغىندن تورلى نجىس برلن طولى، مکتبىڭ ايشىگىنه صىمى تورغان زور راق

۶۰ نچى ۶۱ نچى ۶۶ نچى (جىلمەسى ۱۹ مقاله) ترجىح ابدلمىشدر.

بونلر آراسىندن ۵ نچى ۲۲ نچى ۲۹ نچى عددلر دورتار، ۳۰ نچى ايله ۶۱ نچى عددلر ايكىشار، قالانلرى برر داوش آلمىشلر. بوگا كوره كى برنچى حساب ايدىلن مقاله ۵ نچى ۲۲ نچى ۲۹ نچى عددلرنىڭ آراسىندن برى اولورغە نىوشلى. لىكن بونلرنىڭ هر برىندە باشقەلارندە يوق بر مزىت كورد. يىكىندىن برىنى ايكنچىسىندىن ترجىح ايتىمىك اوڭغايىسز اولدى و شول جەتدىن اداره طرفىدىن وعدە ايدلمىش مكافات، مقاله صاحبلرى طرفىدىن وىرلمىش فكرلارگە بنا ايدلوب ۵ نچى ۲۲ نچى ۲۹ نچى عدد مقاله صاحبلرىنىڭ هر برىنە وىرلدى. «شورا».

بدن تربيهسى ياكە غىمناستىق

آنالردن فاله سوزدر: «حركتندە بركت» دىرلر. دوقتورلر دىكى: «حركتسىزلىك، تىبىللىك حياتنىڭ كىيىك بىوك دشمانىدور» دىيورلر. آنىڭ ايچون انسان راحتلىگە مخصوص اويقودن باشقە وقتنى دائىمىا حركت اوزره كىچىرلىدور. اش و مشغوليتى اوطورمق ايچاب ايدىلر ايسە وقتلرنىڭ بر قاچ دقيقەلر بىنى حركتە مخصوص ايتىمىلر لى لازمدر. بونىڭ ايچون غىمناستىق اصولى ايجاد اولنەشدر.

غىمناستىق قوللرنى (اللرنى)، آياقلرنى باش و قول باشلرنى حاصل وجود (بدن) نىڭ هر طرفىنى حركت ايتىمىكندن عبارتدر.

غىمناستىق (رياضت بدنیه) نىڭ وجود (بدن) گە فائىدەسى پىك چوقدر. بو سايبەدە ايتلر قوتلنور، پىيور و ذهن آچلور، يوررگە جسارت كلور. تنفس و هضم كىيى صحت ياردمچىلرى نظام و ترتيب اوزره اش كوروب هر جەتدىن قوللرنى، آياقلرنى آشاغى يوقارى، صاغە صوله حركتلىدىمىك وجودى اوڭە (آلغە) و آرنابه صاغ و صوله حركتلىدىر و وجودە تىندىرستلىك وىرر.

غىمناستىق ياپان (رياضت بدنیه ايله مشغول كىمىسە) صاغلام بر وجودە، آچىق بر ذكايە، متىن بر قلبە مالك اولور.

بو معلملر نیندی قدرسز خلق! ملت ایچون بولار اول قدر اهمیتی کیشیلر توگلمنی؟ خلق آلارننگ حالن اصلاحه برده کرشمی دیگان سؤال کیله. لیکن آنک جوایی بیک ینگل. معلملرنگ خدمتلری بیک اهمیتلی، چونکه ملتنگ استقبالده بارلق کونکان امیدى شوشى ضعيف معلملر واسطهسى ایله گنه وجودکه چغاچق. ملتنگ اڭ امیدلی بتون دنیا بهالرنن قیمتلی اولغان بالالری شولوق معلملرگه نابشرلغان. شول سببلی ملتنگ استقبالده امیدى شکسز معلملرده گنه. معلملر شول قدر قیمتلی امانتلرنی نیندی گنه روحه تربیه ایتسه لرده قوللرنده ایندی. درست معلملر، معلمک وظیفه سن مقدس ملت خدمتی دیب تانوغانلقدن، البته طاقتلری قدرنچه یاغشی تربیه گه طریشورلر. خزینه لرنده بارن فزغانماسلر. لیکن «سلامت فکر سلامت تنده اولور» دیگان مقال بوینچه آلارنگ اوزلرنده سلامت فکر بولماغاچ نه فیلولر؟ معلملرنی سلامتلندرر ایچون فی نرسه لر کیرک ایکانی یوغاریده غی سوزلردن معلوم اولسه کرک. بناء علیه اول حقه سوزنی اوز ایتیمیم. بوسویاهنگانلر- معلم، معلملر ایچنده حالی یاغشوق اصلاح فیلنغانی. هم مونگ تورغان اولی ده تمام اوقو اوقوغه اجتهاد قیله تورغان اول. مع ذلک شوشی قدر اذا وجفا کوره. اول ایندی معلمنی ملاغنه کیترگان بولسه یا که بر بایغنه کیترگان بولسه آنک حالی بتونلای مشکل ایندی.

11

یه کز ملت بالالرینی تربیه ایدوچی معلملر بویورکز. بو حالنی کمدن کوره مز؟ یا که بو خصوصه کیملرگه اوفکه قیلمز؟ یا بو ایشنگ اصلاح قیلنوون کیملردن کوته مز؟ نیده بولسه حاضرگی طور مشمنزنگ یاراماغان یاغن خلقغه کورساتوب تیزلکده اصلاح قیلنووینگ چاره سینه کرشودن باشقه چاره یوق دیب بلهم. حالمنزنگ اصلاح قیلنوون معیشتی تأمین قیلنغان، آیه ۳۰ - ۴۰ صوم وظیفه آلوب ده کونگه ۳ - ۴ ساعت درس بلن شغلله نوچی شهر معلملرنن کوته مز می؟ یوق افندیلر آلاردن کونارگه هیچده اورن یوق. بوزمانده هر کم اوزنگنه فایغرتنه. آرنده قالغان کشی اڭ یاقین قرنداشی بولسه ده آنک برلن وقت اوزدرمی اوزلرینگ معیشتلری تأمین ایتلگچ موند پیس اوللرده تورغان معلم ایبدشلرنده اشلرک یوق. شونگ برلن برابر مین بعض برغزته لرگه ده اوفکالیسم کیله. مثلا غزته لرمنزنگ برنده بر معلم، ایبدشلرینه

حیوانلر ترزه دن باشلرن طغوب طور وچان بولغانغه نینگز لری ده ایشلوب بنگان بولا. مونه شونی معلم کیلگچ اوستدن گنه توزه تکه لب شونده اورنلاشه. شاگرد لرده صباندن بوشاغانی برسی مکتب گه کیله باشیلر. معلم ده اشلی باشلی یعنی کیلگان شاگردنی قبول ایته. لیکن اوطورر ایچون پارتا یوق، یازوب کورسانور ایچون تافتا یوق، جغرافیا اوقوتورغه خریطه یوق، فسقه سی هر اشیاسی شولای یتشسز. آنک ایندی حفظ صحت طرفلرن سویلارگه حاجت ده یوق. مونه شونده معلم افندی بایغی هر اسبابی یوقلقدن فایندنه اش باشلی آلمیچه، اشن ترتیب که صالا آلمیچه عدا بلانه. شونگ اوستینه کوبده اوتمی معلمنگ اوستینه هجوملر باشلانا. برسینه اصول جدید یارامی، ایکنچیسینگ اوغلی آیاق کیمن تابا آلمیچه جلاب قایتقان. اوچنچی برسی بو اوقتونگ درست توگللگن فلان ایشاندن ایشتوب قایتقان. دورتنچیسى..... فسقه سی شوندى واقفنه اشلر ایچون بر بر آرنلی اویولگان هجوملر، معلمنگ تمام راحتن بوزا. اوقتونن اخلاصی فایته، روحی توشه، ذهنی تومالانا، کوب اویلانا طورغاچ باشی اشله می باشلی. آنک اوستینه مکتبده گی بوزوق هوا، تورلی صاصی ایس، آشاو ایچو تربیه سز لگندن کیلگان تورلی چیرلر بتون وجودن قاپلاب آلا. مونه شول حالده مسکین معلم، تمام عاجز بولا. مکتبنی طاشلیم دیسه مسلگینه مخالف بولا چونکه آنک مسلگنچه ملت که خدمت، شولوق خدمت خصوصنده کیلگان آورلقارغه صبر ایتو اوزنچه بیک مقدس صانالا. شول فکرینی یهره سی کیلمی. ایکنچی تورلی اویلاغانده قش اورتاسی، آچی بوران صووق جیلده مکتبن تاشلاب فایده کیته آلسون؟ مونه اول شونده تمام مذنب بولوب نهایتنده بایغی مقدس خدمت دیگان اعتقادی فوت تابوب شونده قالونی اختیار ایته. شونده اول، تورلی فکر زهرله گچ نرسه لر ایچنده قشنى اونکاره. بیچاره یه پاش کوینچه کیه، صارغایه، خلقی بوزلوب بنه. ایکنچی یلنی آناغده دخی شولایوق بولورغه توغری کیله. چونکه اوزی اوقوون دوام ایتدررگه آفچه یوق. اش اشلی تورغان سلامتنگنده جویغان بولا. توغریسی ایندی اول کیشیلگن جویب نی رابونیک نی رازبوینیک بولاده قالا. نهایتنده یاقتی کون، ناتلی طعام، یاغشی تورمشنگ نوسنی ده کورمیچه (کوبرگی چاخونقه ایله) آفرنغه دنیادن کوجه لر. مونه اول معلملرینگ عاقبتی شوشی بولا.

مراسلہ و مخابرہ

خطابا تاثيرلى خط يازب آلارنى مطبوعات عالمه چغوب ،
عيسيتلرينىڭ يتشمگان يرلرى خصوصندە سويلاش-ورگه
اوندى ، ليكن غزته اوز طرفندن «ئلى معلملر حقندە وقت
يتمگان. وقت يتكاج برده يازلور مڭدە يازلور» ديب بيك
قسقه توقتانه .

ابندى حالمنى اصلاح قياورغه صوراساقده انشا آه
عيبله مسلر . چونكه بايتاق دورلرنى اونكاز دك . مثلا اشچيلر
دورى ، پريكاز چيكلر ، شا كردلر دورى ، الك صوگندن ملالر
دورى اوزدى . شمدى ميدانده بزنڭ معلملر مسئله سندنه
اهم مسئله انشا آه يوقدر . بناء عليه فرصتى غنيمت بلب
تيزليكدە حالمنىڭ نوزەلوى چارەسینه كرشيك .

انشأالله فكرلرمنى ميدانغه چغارو ايچون غزته لر
اورن بيرلر . چونكه غزته لر خلقنڭ مطبوعات ترجمانى ،
هم بوندى مقدمكى خلقده فكرلرن غزته لر آشا سويلاش-سو
برلن اشلرن بترديلر . ايشتووم خطا بولماسه بر ضيالى
يگت ، خاص معلملرگه بر غزته چغارغه بيك ديملى هم
وجودكه چقغان تقديردە ياردمده ايتەجكن سويلى ايكان . اگر
آندى اشلر بولب كيتسه بيگرا كده ياخشى بولور ايدى .
نيچوكده حالمنى اصلاح قيلور ايچون بر غزته مز اولمقى
ضروردر . مڭلر ايله معلملر ايچون بر غزته دوام ايتەر
ايدى . بوندى ئلگرا ك « ايدل » غزته سى معلملر حقندە
مقاله لر يازغالغان ايدى ليكن وقت يتمەگاندىمى يا باشقه
سبب برلەمى تاثيرى آز بولدى بولورغه كيرك .

افنديلر مين حاضرگه اوشبونلڭ ايله مقاله مى تمام ايدەم .
يونسى درج اينلەسە ، معلملرده اعتبارغه آلسەلر ، فكرلرن
بيان ايتسەلر انشا آه بوشقه كيتماس ، بر نرسه چغار ايدى ديم .
معلم : نبى الله القادى . «الله بيردى»

لطائف .

۱۴۱

بر مجلسده بر آدمڭ كوب نماز اوفوب كوب روزه
طوتديغنى سويلاديكلرنده بر خفت آدم : « سوزكز درست
اولسه اول آدم تينتاك يا كه الله تعالانى ياخشى بيلمگان
اولورغه اوخشيدر . چونكه ، الله تعالى قاشنده بندەلرنڭ گناه
لرى چوب اورنینه طورمغانينى بيلسه و الله تعالانڭ تلاسه
نه قيلورغه كوچى يتديكنى آگلاسه ايدى اوز اوزينى
شول قدر عذابلاماز ايدى ! » ديمشدر .

قشقار . ۶ نچى عدد «شورا» ده هادى افندى طاهرى
سؤالينه يازلمش جواب آخرنده : « بو طوغروده اسلام
حافظلرى وحديث عالملىرى ، هيچ اولماديقنده ، معتبر تاريخ
كتابلرينه استناد ايدوب معلومات يازوچى اولسه درج
ايدلنور » ديولمشدر . شوگا بناء بن بو طوغروده بر قدر
سوز يازمقنى موافق كوردم . هادى افندى يازمش واقعه لر ،
ولادت كوننده بالفعل واقع اولديغنى تاريخ كتابلرى نقل
ايتيشلر ايسه ده بن بو اورنده يالگز «شفا» عبارتيني نقل
ايله اکتفا ايتدم . «شفا» عبارتتى اوشبودر : « وما جرى
من العجائب ليلة مولده من ارتجاج ايوان كسرى وسقوط
شرفاته وغيض بحيرة ساوة وخمودنار فارس وكان لها الف
عام لم تخمد . . » (ج ۱ ص ۳۰۵) . كولگه سى اولماديقى
حقندە شفا عبارتتى اوشبودر : « وما ذكر من انه لاظل لشخصه
فى شمس ولاقمر لانه كان نورا » (ج ۱ ص ۳۰۶) . بو
عبارتلردن مفهوم اولديغينه كوره قاضى عياض بو ماجرالرنڭ
حقيقت حالده واقع اولديغى ايله قائل اولمش وعجائب هم
غرائبدن اولمقى اوزره نقل ايتمشدر . اگرده بويله حاللر
كسرانڭ دوشنده گنه كورلمش اولسه ايدى بونده عجب
وغرابت اولماز ايدى . محقق مرجانى حضرتلرى ده بو
ماجرانى شول حالنچه ذكر ايدوب كچمشدر (مقدمه و فية
الاسلاف ، ص ۷) . بتون دنيا خلقينه يبارلەش و «رحمة للعالمين»
ديه توصيف ايدلەش بر پيغمبر حقندە بو كهى عجيب
اشارنڭ بالفعل صادر اولمقى مستبعد دگل . اسلام عالملىرى
طرفندن ضبط ايدلەش بر ماجرى ايچون عمومى تاريخلرده
اولمغانلىق ضرر ويرماز ، تاريخ عهوميلىرگه كرمى قالغان
بايتاق واقعه لر كورلەدر . اوزمزنڭ معتبر تاريخلرمزده وسير
كتابلرمزده يازلمش خبرلرنى «تاريخ عهوميلىرگه كرمكان» ديه
اهميتدن توشرمك معقول دگلدر . بو واقعه لر احتمال عمومى
تاريخلرده ميبندر ، فقط تاريخ عهوميلىرنى تفتيش قيلورغه
وقتەز مساعد اولمادى .

قشقار مدرسەسندە عبدالودود بن داملا فتاح الدين العباسى .

شورا : تاريخلرڭ ايسلر ينى هم ده جلد وبيتلر ينى

قارابولاق . مشكات شرحى «مرفات المفاتيح» ده (ج ۲

ص ۲۷۵) «رسول الله زماننده فوياش آينك ۱۰ نچى كوندە طوتولدى ، بو حادثەده هيئت اهلنى رد اولەدر ، زيرا هيئت اهلى فوياش ، آينك ۷ نچى ۸ نچى هم ۲۹ نچى كوندە گنە طوتولديغنى دعوا قىلەر ايدى» ديه ابن حجر دن نقل ايتمش . بو تقديرده آينك ۱۰ نچى كوندە طوتولوى رسول الله حضر - تلىر نە معجزە قىيلندن اولديمى ؟ اوشبو طوغر وده «شورا» ده جواب يازلسە ايدى .
على فيضى .

شورا . فوياش آى طوتلو ، قويرقلى يولذر لر ظاهر اولو كى شيلر هر برى قطعى اولغان هندسە فاعلەرينە و يقينى اولغان حساب اصوللرينە مبنى شيلدر . اوشبونك ايچون هيئت عالەلرى بونلرنى حتى يوزلر و بيكلر ايله سنەلر مقدم كون وساعتلرى ، دقيقە و ثابىلەرى ايله تعيين ايدوب خبر قىلورلر و خبرلرى حتى كوز آچوب يومار قدر اولسون وقتندن تغلف ايتماز . كچن يللر ده تاشكندە طوتولاچقى قوياشنى قارار ايچون اروپا عالەلرى نە قدر يراق يرلردن و نە مقدار مصرفلر طوتوب كىابوب كونوب طورديلر و اوشبو بيلغى فوياش طوتولمقنى كورر ايچون ديه ايسپانيەگە چيت مەلكتلردن شاگردلر يبارديلر . بو شيلرنى اوبن ياكە اهميتسىز حساب ايدرگە تيوشلى دگل . حافظ ابن حجر ، مذكور سوزنى صحيح البخارى شرحى «فتح البارى» ده سويلامشدر (ج ۲ ص ۳۵۷) . ابن حجر دن صوك كالمش شارحلر نك كوبسى بونى عبنا نقل ايتمشلر ايسەدە - بو عبارت فى نفسه مغلق هم تعقيدلى اولديغندن باشقە - اساسا باطل بر سوزدر . حافظ ابن حجر الوغ مجد - ثلردن و قاشمزدە الك محترم كورلمش عالەلردن اولسەدە حلق ، ابن حجر دن دە بيوك و محترمدر . رسول اكرم عصرتك مدينەدە يالكرز برگنە مرتبە فوياش طوتولدى . بو ايسە ميلادى ايله ۶۲۲ نچى سنە ۲۷ نچى ينوارده ايرتە ۸ ساعت ۳۰ دقيقەدە اولوب هجرتنك ۱۰ نچى سنەسى ۲۹ نچى شوالغە تصادف ايتدى (۱) . ايمدى بو واقعەدە هيئت عالەلرينە رد نيچوك اولور ؟ ابن حجر نك بو سوزى و بونك قىيلندن اولان فكرلرى «هفوات الامجاد» جمل سندن اولقلرى ايچون كوز يومارغە و مهم مطلبلر ايچون آنلر ايله استدلال قىلمازغە و نقل ايتمازگە تيوشلى ايدى . دنياده حقيقتنى تصديق ايدوچى ، يقينى و قطعى شيلرگە ياردم و يروچى بر دبن

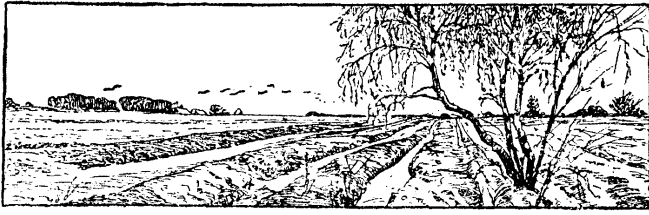
كوسترر اولسەكز دغى گوزل اولور . بلكە بو طوغر وده برر مقاله يازارمز .

اورسكى . ۱) «آثار» برنچى جلد ۲۶۲ صحيفەدە «اماملر منصبلرندە اولقلرى مدتە خاتون ألمق ايچون اولرلر نك باش محكمەلرندن رخصت صورمق لازمدر . رخصتسىز خاتون آلانلرغە جزا تعيين ايدلمشدر» ديگان سوز بار . بو نيندى زافون ؟ فايده مذكور ؟ حاضرده لغو ايدلمگانى ؟ ايدلمگان بولسە نيچوك برده عمل قىلنغان بلنى ؟ (۲) شولوق برنچى جلد ۴۴۲ صحيفەدە ۱ رقم ايله چغارلوب «لعل الحق فى المسئلة هو ما ذكره شارح الدرر البهية فراجع ص ۳۱۸» ديگان سوز بار . بو «درر بهية» و شارحن بله آلمادق . كشف الظنون دە هم كورلمادى . بو نيندى كتاب ؟ شارحى كم ؟ فايده مطبوع ؟ اوشبو سؤ اللرگە «شورا» دە جواب يازلسە ايدى . امام عبدالله صالح زين العابدين **شورا: ۱)** عومى نظامغە كوره حكومت مامورلرى نكاح قىلدلرندە اوز حاكملرندن رخصت ألمقلرى لازم . حكومت مامورلرى حساب ايدلديكلرى ايچون اوكلزلى ملالر هم اوشبو نظامغە تابعلدر . (۲) «الدرر البهية» مشهور شوكلنى اثرى اولوب آنك شرحى «الروضة الندية» اميرلر عالمى و عالەلر اميرى صديق حسن بهوپالى اثريدر . بونلردن اولگيسى اون اوچونچى و صوكفيسى اوندورتنچى هجرى عالەلرندن اولديغى ايچون «كشف الظنون» دە اولميه چقى طبيعى . هر ايكى كتاب برلكدە ۴۱۶ صحيفە اولوب «بولاق» دە باصامشدر .

ساراتوف . ابن القيم الجوزيه حضرتلرى «حادى الارواح» نام اثرندە اللهنك رحمتى ، كونلر نك برندە جهنم اهللرينەدە ايرشەچك ديه سويلادىكى حالده «زاد المعاد» نام كتابندە (ج ۱ ص ۱۵) «نفس اولقلرى سببلى ، الله تعالى جنتنى مشركلرگە حرام قىلدى» ديمشدر . بو ايكى سوز آراسندە تناقض يوقميدر ؟ اولسە اولگى سوزى اوز اوزندن باطل اولمازى ؟
شورا . «زاد المعاد» دە اولان سوز رسول اكرم حضرتلر نك بر فارتچقغە خطاب ايدوب : «يا ام فلان ان الجنة لا تدخلها عجز» (۱) ديمش سوزى قىيلندندر . مخالفت و تناقض يوق .

اشعار

غفلت ايتدېم ستم كوردېم .

(بخارا شريف آغزىدىن)

دنياغه نى حد جبر ستم اوزىمه كوردېم !
 قوشولغى هر كېمىسەدن اوز سوزىمه كوردېم !
 فان ياش آفوزوب يىغلاماين ايهدى نه چاره ؟
 هر يانغه باقىب خار ايله خس كوزىمه كوردېم !
 بزلرغه برار ناموسن عارىوق ديهامين مو ؟
 كوب كېمىسە، سز حيوان ديگانين يوزىمه كوردېم !
 لطف ايلابان ، الله اگىر بر ماسه بر نور
 اونى اوزى بيله سونماقنى يولدوزىمه كوردېم !
 ايش بېلگىچى چوپانار اگىر بولمىسە تعين
 بوريلر هجومين قوى ايله قوزىمه كوردېم !
 غفلت اويدن چىقماسه هر انسان ايمك لاب
 انسان آتيني برماگىن «هو كوزىمه» كوردېم .
 احترام ايله كىمىنە بهرام بيك دولت شايوف ترجمان . بخاراى شريف .

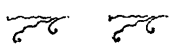

شاعر بولام ، ديب كوچله نوچىگه

قناتك يوق طالپناسك جىلگه گنه
 اوچالمازسك زخمىك تىك يلگه گنه
 صافاو كويى - مين ده سويليم - ديگان بولوب
 آزابله نمە ، منمە شاعر منبرينه !

شاعرلك بيت طبعى اول الهامى اول
 قورى دعوا شاعر ايتماز ، خبردار بول !
 چىچق مەككى بلبىل بولوب صايراسەده
 ايتەر ئق . . مق . . اما بولماز هيچده بلبىل !

« ذوفى »

وار ايسه اولده اسلام دينىدر . اسلام دينى هيئت ، حساب و جغرافىالرنى انكار ايدوچى روشينه كرتوب كوسترمكن اسلام ايچون ضرردن باشقه فائده اولمق احتمالى يوق . بزىك الله تعالى حضورينه آلوب وراچق و هر كيم ناشنده اقرار قىلهچق دينه اوشبودر . اوچوپار اوزلرى اوز عقللرى ايله محاكمه قىلورلر و طوغرى تابدقلى طرفىغه ميل ايدرلر ، آنلرغه بزىك ولايتمز يوق .

بورى . بزده باشى و آخرى ضائع اولمش بر ايسكى كتاب بار ، كيم يازديغى معلوم دگل . سلامت كغدلرنبه آيلرنك غرىجه وجه نسميهلرى هم يرىك توگاراك ايدىكى حقنده سوزلر كوب . صوگره « المقالة الثانية فى التابعين والتابعات من الباغار » ديه اوزون بر بحث يازلمش . بزم سيف الله اسملى بابامز اوز فلمى ايله بو كتابك هامشده بعض سوزلرينه رديهلر يازوب قويوش . بابامزك تارىخينه قاراغانده ، مذكور ايسكى كتابك يازلويينه ۱۵۰ سنه لر بولورغه تيوشلى . اوا ولايتنده اولغان تاغلىر ، يياغىلر حقنده تفصيل ايله سويلادىكنن ، مؤلفى اوشبو تيره دن اولسه كرك . درست سوزى كوب اولديغى كى ياكلمش سوزلرى ده كوب . بونك نيندى كتاب ايدىكىن بو كون كه قدر باصلوب باصلماديغى بيلمىزمى ؟ جواب يازسه كز ايدى .

احمد شريف بن بيمت . « يوغارى مانچار » .

شورا : مذكور كتاب « توارىخ بلغاربه » ديه معروف اثر اولسه كرك . بونك حقنده « آثار » ده بر قدر سوز وار (ج ۱ ص ۲۸) . بر يازمه نسخه سينك آغرنده : « بونى چيستى اويازى « ايسكى آدم صوى » نك ملا و مدرس عبد الخالق بن عبد الله بن نور محمد بن قداش بن صايش بن ياناي ۱۱۸۹ ده يازمشدر » ديه تارىخى و يازوچى سينك اسمى قيد ايدلمش . بو رساله نك فلم ايله يازلمش نسخه . لرنن بيك كوينى كوردك ايسه ده بونلرنك ايسكىسى اوشبو « آدم صوى » قريه سينك عبد الخالق نسخه سيدر .

حضرت عمر :

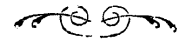
مين قاطام قاطقنده ده شونداى قاطام نق طاش بولام
 مين ارىم ارگانده مين تيز ارىم قورغاش بولام .

ن . دوماوى .

سونەم مین! ..

(خالىمنى سوراب خط يازۇچى بىر ايداشمە)

بانام هر دم اچم طشم بلەن مین
توگم قاينار ياشم آه - زار بلەن مین .
« نینگە گنە ياراتلدم ايكان ؟ » ديم ،
ايزه طورمش راحت يوزن كورالميم .
كېلب باندم بو طورمش دېگىزىنە
كوچم يوق درمانم يوق هيچ يوزالميم .
داول هر كون . . . قوبا دهشتلى طولقن . . .
بوق ايشكا گم دە كيمەنى ايشە آلەيم .
اميد ، بخت ميكا قول سلتەگانلر
فانات صنغان . . . يوقار يغه اوچالميم .
بو دېگىزگە مینى كم طاشلاغان صوگ ؟
جنايت بو ! نى بولدى ايكان وبالم ؟ . . .
بلەم : « مین » ، بىر مینوت ذوقك بلاسى
قوروسون « ذوق رجال . . . » نوشسون آهم .
بختسز مین . بختسز مین . . . عزيزم ،
« ماى » م بتدى . . . ايسان بول ، آه ، سونەم مین ! . . .
ذوقى

كوگليمە .

اي كوگلم مسلكىگىدىن قايا قاچدىك
يولسىز ، ايلسىز كيك ظلمتگە آياق باصدىك
وقتسز روگك توشوب آروب كوگلم ،
آلدە تورغان آق يولىگىدىن نینگە آداسدىك !
يولىكا توش قاتى جيلداى ايسكان كوگلم
تورمىشنىك طاون ، طاشن كىسكان كوگلم
دېنگىزىن قىر ، اورمانون طبيعتنىك
سياحت ايتوب ، قوشداى اوچقان كوگلم !
اونكر طاش طاون كىسوب اونكان كوگلم
تاشداى قاتى فلبنى ماى ايتكان كوگلم
قشده غى شقرداغان صوفلرنى
صو قىلوب پارغە ئورگان ارنكان كوگلم
جوبرىك آت يارشقاندىن فالماسى كوگلم
وانلماس بارن كىسكان آلماس كوگلم
دنيانىك آستن ، اوستن گىزوب يالغىز
كوز آچقانچە يووب چققان آرماس كوگلم .

بولوندى قولن كېك چابقان كوگلم
قارچغە بولوب قوشنى قاقغان كوگلم
قابلاغان كيك ظلمتنى اوزك ئەرچوب
قارا توندە يردن طارى طابقان كوگلم !

يعقوب آيمانوف .

مطبوع اثرلر .

تورك و تاتار تارىخى . بوكتابنىك نە دن بحث ايتىد .
بىكى اسمىدىن معلوم اولسە دە مقدمە سنده اولان اوشبو
جملەلرنى نقل ايتسەك دىخى دە آچىق معاوم اولور : « كوب
اثرلردن جيوب بز اوشبو تورك و تاتار تارىخى - اسملى
اثرمىنى طبع ايتە باشلادىق . بز ، خلق احتياجنى بو كتابىز
تمام قاپلار ديب اويلايمىز بلىكە بو حاجتنى اونارك مكمەل
اثرلر بوندىن صوگ چىقارلر . كتابىز ، بوندىن صوگ بو يولده
چىقاقق اثرلرنىك نىگىزىنە برىچى تاش بولسە يارار . بز اوشبو
اثرمىنى قسوب يازساق دە اوزمىز ايچون مهم بولغان تارىخى
بجىلرنى فالدرمازغە طرىشدىق » ۲۸۰ . بىتىدىن عبارت
اولان بو كتابنىك مؤلفى احمد زكى افندى وليدى اولوب
ناشرى قازان شىهرىندە « ملت » كىتبخانىسىدىر . اوشبو برىچى
جزئەندە چىنگىز دولتى ، دشت قىچاق حكومتى ، قازان روسىيە
طرفىدىن ضبط ايدلوى بيان ايدلمىشدر . كتابنىك آخىرىنە
تورك - مغول قا آنلىغى خرىطەسى ، ايسكى تورك حرفلرى
ايله يازلمىش « بىلىكە قا آن هيكلدىن نەونە » ، بونىك عربى
حرف ايله يازلمىش نىسخەسى ، اويغور يازوى ايله « قوادىقو
بىلك » دن نەونە ، عرب حرفلرى ايله « قوادىقو بىلك » دن
نەونە ، تىمەر قىلىق خان يارلىغى اويغور حرفلرى ايله ، اوشبو
يارلىغى عرب حرفلرى ايله يازلوب الحاق قىلمىشدر . استفادە
ايدلنە چك بر اثردر ، حقى ۸۰ تىن .

مختصر قواعد ادبىه گە علاوہ . اونكان سنە « شورا » دە
« مختصر قواعد ادبىه » اسملى بر اثر حقندە بر آرز سوز .
يازلمىش ايدى (ص ۵۴۱ - ۵۴۲) . شمدى بوندى اسمى
مذكور اولان ياكى اثر شوگنا علاوہ در . « مختصر قواعد
ادبىه » نى مطالعه ايتىمىش كيمسەلر ايچون بو علاوہ نى هم
مطالعه ايتىمىك ضرور اولسە كرىك . مؤلفى عبد الرحمن
افندى سعدى اولوب ناشرى « اوفى » شىهرىندە « كرىموف
حسىنوف و شىركاسى » در . بوچتە ايله برابر حقى ۲۹ تىن .
هر بر مشهور كىتاب كىبتلردنە ساتلور .

گنە نوگل كېيسە يلىنىڭ بتونىدە عىب نوگل ايمش . (يعنى يىكت قىيوسىزراق بولسە قىزلارغە كېيسە بىلن كوتوب فايتلنورغە مەمكىن بولادىر) .

عمل ايچون نوگل ، بر فرض غنە ايتەم : ا گرده بىزدە دە شونۇڭ شىكىلى بىر عادت بولوب اول كوننى خاتونلر ايرلر نى ايوگە بىكىلاب قالدروب ، ياخود رخصت ايله حجاب ايله گنە چىارسەلر اول كوننى مجلسلردە ، قارانغى بولمەدە (پوچماقە) ياخود صەماوار آرتىنە قاچوبىغنە اولطروچىلر ايرلر بولسە قىزق بولور ايدىمى ايكان ؟

پتوبورغ قورصاغىنە - بايتغىدە بالق بىر ژاسىنىڭ آلغان حسابنە كورە پتوبورغدە اوتىكان ماى آتەسندە آشالغان ايقرا (بالق اولدىغى) يارتى مىليون سوملق بولغان . بو قدر كوب آقچەغە ۳۰۰۰ پود چەمىسى ايقرا كىلەدر . قداغى ۲ سوم ۵۰ تىندىن ۱۰ سومغە قدر . ايقرا حاضرلاونۇڭ بر قىزغى بار . جاي كونى ايدلدە طوتولغان بىلواغا ، آسىترا بالقلى تىرى كوينچە مخصوص بار ژالارغە طوترىلوب رىمىنسكى گە بىبارلەر . آلا قش نى بار ژالاردە ياشاپ كىچورلەر . كرك بولوى ايل ، پتوبورغدىن تىلبىگرام آلغاچ بالق نى اوتەرلدە ايكىنچى كوننى ايقرالر بىن حاضرلاب پتوبورغە بىبارلەر

مەكە

باش واتقچلى « آش آرتى »

(غرب معيشتىدىن)

مىجرى : سىلوستىرف مىترجى : شاكرجان احمدجانف

« آش آرتى » بىرگان وقتدە واسىلى آلېكساندر وويچ اوزىنىڭ عائلەسىنە قاراب سوزگە كرشە :

- مېنى تېرىك ايتە آلاسز . مېن بىك ماتور داچا اجارگە آلدەم . باقچەسى بار . بىك ياقتى ، قوياش بىك كوب توشە ، آلتى ترەزەسى جنوبكە قاراغان . كاتپوشا (كوگلسزلنوب) :

- باشقە ترەزلەر نى جنوبكە قاراماعانمى ؟
- سىڭا بارلق ترەزلەر نى دە جنوبكە قاراغان داچا كىرا كىمى ؟ موندای داچانى بىك اوزاق ازىرگە توغرى كىلور !

- نىك ، ئەتى : بر استىناسى جنوبكە قاراغان . ايكىنچى استىناسى دە جنوبكە

اوزى اوقى تورغان كېمنازىيەنىڭ شەبلىگن هر وقت كورساتەسى كېلىگان گرىشا ئلوب آلوب كېتە :

- اوچىنچى استىناسى دە جنوبكە قاراغان ، دورتنچى استىناسى دە جنوبكە قاراغان . ياشاسون ياڭا كالومب
آغاسىنە پاسخا مناسبتى بىلن قوناغە كېلىگان ، طب شەبەسندە اوقوچى استودىنت وىكتور سوزگە قاتوش :

- سز مونى مەمكىن نوگل دىب اوبلىسىزمى ؟ موندای

غرىب بوزاۋ - تركبەنىڭ مغنىسسا شەرىندە بر صغر ۲ باشلى ، اوچ فولاقلى ، سىگىز كوزلى ، ۲ اوزلى بر بوزاۋ طوغدىغان . حاضر بونى شەردە كورسەتوب يورىلر . « حق » بر قورصاقدىن دورت بالا - قوستانای شەرىندە نوغای ياغندە بر فقيرگنە كشىنىڭ جەمەتى بر قورصاقدىن (بر يولى) دورت بالا تابدى . بالالر جانلى بولوب طوسالردە اوزاق طورمى اولدىلر . آنالرى دە ايكى كوندن جان بىردى .

خاتون قىز كونى آوروپادە بىك قىزق عادتلر بار . برنچى غنوار ، برنچى ماى ، مخصوصا برنچى آپرىل كونلر نىڭ نىندابىن قىزق عادتلرگە سبب بولدىغى معلوم . انگلترە دە ۲۹ فىورال كونى نكە شونداىن بر آىرملغى بار . فىورال آىى اوچ بىلدە ۲۸ كوندن كىلوب فىورال نىڭ ۲۹ ى دورت يلاخە برگنە بولا . بو كېيسە بىلى انگلترە دە « خاتونلر بىلى » آنالوب فىورال ۲۹ ى انگلىزلر عادتىنچە بتونلاى « خاتون قىز كونى » بولادىر . بو عادت انگلىزلردىن بتون جەان غەدە نارالغان . اول كونگە مخصوص « بال » لر ، موزىقا كېچەلر ، ضىافتلر ياصالا . بونلارنىڭ ھەسندە ايرلر حقوقى - خاتون قىزغە ، خاتون قىز حقوقى ايرلرگە كوچەدر . مثلاً ضىافت كە تانسەغە چاقرو ، كانفىت فلان شىكىلى بولەكلر بىرو وباشقە نكفلر وعادتلر ھەسسى اول كون خاتون قىز اشى بولەدر . اول كوننى ايرلر اوبالوبىغنە اولطرالر . خاتون قىزلر ايركەنلر ، ايركىلى يوروب خواجەلىق ايتەلر ايكان . حتى كە ، اوبىلنورگە عرض ايتو « قول سوراۋ » قىزلر طرفىندىن بولوى اول كوندە -

اوينى ياصاودن اسان اش يوق .

خواجه (عجبلنوب) :

— آنڭ بارلىق ترزەلر يەدە جنوب گە قاراغان بولامى ؟
يە ئەلى بىر آزاراق آڭغارنە توش . مېن توشمىچىراڭ تورام .
— بوبېك يوق اش . شوشى اوينى اوك بولسون قطب
شمالى گە ايلتوب قويڭز . بارلىق ترزەلرى دە جنوب گە قاراب
تورر .

— براوا، براوا، ويكتور ! قطب شمالىدىن قايانغە
قاراما . ھەمان جنوبىدە جنوب . مېنم خاطر مگە دە كېلەگەن .
گرېشا اوزىن اوزى ھمايە ايتكان بولب :

— يە بو نىندى داچا بولا صوڭ ؟ آندە بىت بېك
صووق . قار دە بوز .

— آنسى ايندى ايكنچى اش . مېن فقط موندى اوينى
ياصاو، ولو برنچى قاراغاندە مېكن كېك كورنەماسەدە، مېكن
دېم گەنە . بىز ئەلى عوموما ئەيتكاندە يرنڭ توگارا كلەگى بلن،
درستراگى دە موندن حاصل بولغان نتيجهلر بلن آلشوب
يىتكەنمىز يوق . مونە مثلاً بو كون بىزدە يىكشېنە، شولايمى ؟
— يىكشېنە .

— يارى . تونلە ساعت ۱۲ دە دوشنېنە باشلانا، شولايمى ؟
— دوشنېنە، البته .

— بو دوشنېنە قايدە باشلانا صوڭ ؟

— ساعت ۱۲ دە ديدگىز بىت اوزگىز .

— «قايچان» توگل، «قايدە» باشلانا ؟

خواجه قاتوشا :

— نېچك «قايدە» ؟ آيدە باشلانمىدۇ ايندى انشاللا .

نرسەسن صوراب توررغە موڭ ؟

خواجه نڭ ھېرتنە باشقالر قاتوشالر، ووبىكتورنى سؤاللر

آستندە كوموب قالدرالر .

— توقتاڭز، ئەلى، افندىلر، سىز حاضر بارسندە

آڭلارسىز . موندە، مسكاودە دوشنېنە تونلە ساعت ۱۲ دن

باشلانا . اما بىزدە تون اورتەسى بولغاندە مكارىدە ساعتلر

برنچى پارتىنى كورساتب تورالر .

گرېشا فېقرا :

— ئە، بلدىم، بلدىم . آندە دوشنېنە يارتى ساعت ئلك

باشلانا !

— بېك درست . اومسكى دە اول ۲۱ ساعت بىزدە گېدىن

ئلك باشلانا كراسنىباردە ۴ ساعت، نيكالايفسكى دە ۸ ساعت

ئلك . . . الخ

— ئىيو، شولاي شول ! نە قدر شرقغە تابا كېتساڭ،

شول تىكلى اول ايرتەراڭ باشلانا . بو بېك معلوم .

— اگىر سىزگە بېك معلوم بولسە، قايدە اول ھەمە يردن

ايرتەراڭ باشلانا صوڭ ؟ شونى مېكا ايتىڭز . ايكنچىلاي

ايتكاندە — يىر توگرا گېنڭ قاي توشندە دوشنېنە باشلانا ؟

خواجه عجبلنە :

— مونە مسئلە ! چىلابدە كونلر قاي يردە باشلانالر صوڭ ؟

بو وقتقە چە تىك گەنە تورغان، گرېشانڭ اىبداشى،

ناتاليا الوغىسماق سوزگە باشلى :

— مېن بلەم، شرقغە تابا ھەمان باررغە، باررغە

— قاي تىكلى ؟

گرېشا مسئلەنى حل ايتدم بوغاي دىب قوانب ئلوب آلا :

— ياڭادىن مسكاوگە كېاوب يىتكەنكە تىكلى . مونە مسكاودە

دوشنېنە ھەمە يردە گېدىن ئلك باشلانا

— نېچك صوڭ آلاي ؟ مسكاونڭ اوزندە باشلانغاندە

ئلكىمى ؟ بىكرى دورت ساعت ئلك ؟ شولايمى ؟

— ئە، يوق بو آلاي توگل اېكان، حاضر مېن اوزمدە

كورام

آخىرنە اوى خواجەسىنڭ خاتونى مارييا واسپليوونا

يالنە :

— وىكتور آلېكساندروويچ يە عىزابلماڭز ايندى

بىزنى، طوب طوغرى ئەيتىڭزدە قويڭز، كونلر قايدە باشلانا ؟

مېن مونى ھېچ ايشتكەندە يوق، چىلاب ئەيتكاندە اويلاغاندە

يوق ايدى .

— يارى، حاضر ئەيتەم . فقط سىزگە بىرگە سؤال بىررگە

رخىت ايتىڭز .

خواجه آشقدرە :

— يوق، اىبداش، سىن ئلك اولگېسىنە جواب بېر،

آندىن صوڭ ايكنچى مسئلەگنى ئەيتىرسىڭ .

— مېن ھەمان . شول بىر مسئلە توغرىسىندە سويلېم .

بە يارى آلاي بولغاچ سؤالسىزدە . شولاي، افندىلر، مسكاودە

ساعت ۱۲ نى صوققاچ مسكاودىن شرقغە تابا يىكشېنە، غىربكە

تابا دوشنېنە بولا . سىز، افندىلر، آڭلىسىز بىت ايندى : بىزنىڭ

يىر توگاراك بولغاچ يىكشېنە بلن دوشنېنە بىرە يردە چىكلانورگە

تىوش .

— مونى مېن، افندىم، اوزمدە سىزام . اما چىگى قاي

صوڭ، چىگى ؟

وىكتور قوشە :

آلوب کیلگانلر .

خواجہ خاتونی:

— ۴، آلائی بولغاچ کونلر ئلله قایدہ بحر محیط کبیرده باشلانا ایکان . بو بیک یاخشی اشلانگان . یوقسه بو چیک مسکو گوپیرناسندن اوزوب کیتاچک بولسه! اویلابقنه قاراگز! نیندای بولامه بولور ایدی . بر شهرده یکشنبه ، ایکنچی سنده دوشنبه !

کوبدن توگل اوزیمک جیکووین خاطرندین چغارماغان کاتپوشا کینات سوز باشلی:

— دیادا ویکتور، ۴ ایکیسینکده ساچ حسابی بر بولغان ایکی کشی بولو احتمالی بارمی؟ بتونلای، بتونلای بر بولغان؟ بولو احتمالی یوق بیت، ۴؟ گریشا، کیچه بولو احتمالی بار دیگان بولا .

گیمنایست قز:

— حاضرده ۴هتیم ، بولووی ممکن دیم . حتی ایکیگنه توگل بیک کوب کشیلر بولووی ممکن . اگر اوشانماساگز دلیلر بلن اثبات ایته آلام!

خواجہ خاتونی قاتوشا:

— تالاشما، گریشا، تالاشما . سین اوزکده، اثبات ایته آلاماؤکنی بیک یاخشی بلسک بیت، تاغی تالاشقان بولاسک .

— گریشا حقلی: موندای کشیلر حتی بزنگ مسکوده ده بیک کوب .

خواجہ خاتونی عجبلانه:

— قویسانه، ویکتور آلیکساندروویچ، ممکنمی، ساچی مینکی قدر تاغی بر کشی بولسون؟ نهق، توگل مینکی قدر؟ بولماس، هیچ وقت اشانیم!

— بارلق مسئله شوندهغنه: باشدهغی ساچ صانی کوبی، یا که دنیادهغی کشیلر صانی کوبی؟ (آخری وار)

محرری: رضاالدین بن فخرالدین .

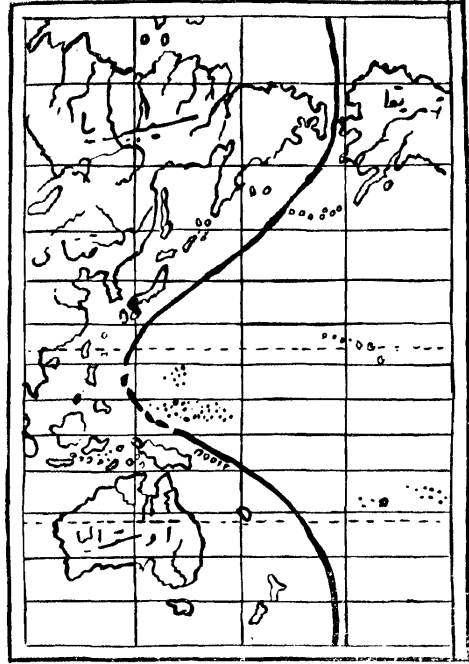
ناشری: «محمد شا کر و محمد ذاکر رامیفیلر» .

— قایا، گریشا، کیتور ۴لی آتلاسنی .

آتلاس کیله . ویکتور آندن دینگز آغمیری دیگان خریطهنی آچا .

— مونه مین مونده کارانداش بلن اول چیکنی سزام .

اول بهرک بولغازی بلن بارا، آندن یاپونیا بویلاب کیته ، فیلیپین و کارولین آطه لری آراسندن اوته، آندن یاکی کوینییا، یاکی کالیدونیا یاکی زیلاندییا یانندن اوزا . . .

(برنجی رسم)

— نیشلاب آلائی طوغری توگل . مین، ایچماسام اول

دائرة نصف النهار بلن بارر دیب اویلاغان ایدم .

— شولای کیراک ایدیده، اما بوسزق نظریات بلن گنه بیلگولنما گان، دینگزده یور وچیلر تجربه سی بلن بیلگولنگان شول . مونه فیلیپین آطه لری بان کارولین آطه لرن آلوب قاراگز: فیلیپین آطه لرنده دوشنبه بولغان چاقده کارولین آطه لرنده ۴لی یکشنبه . سز بو نرسه دندر دیب اویلیسز؟ بو فقط فیلیپین آطه لرنه ایک ئلک کیلوچیلر شرقدن، کارولین آطه لرنه کیلوچیلر غربدن کیلگانلک لرندن گنه . شولای ایتوب بولار هر قایوسی اوزلری بلن هر تورلی کون

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آنونه نلی: سنه لک ۵، آنتی آباق ۲ روبله ۶۰ کاپک .

«وقت» برلن برکه آلوچیلرغه:

سنه لک ۹، آلتی آباق ۴ روبله ۶۰ کاپک در .

اوز طرفلارندن موافق برر احتمال چيقاروب شوڭا كوره حل ايتمشلار. شونڭ ايچون بونلارنڭ جوابلرى برگنه توسلى دگل. حل ايدرگه كر شوچيلرنڭ هر برى قطعى صورتده: «بونده مطلقا بر ياكشلىق بار» ديه يازارغه كر شولرى غايبت خوشمزغه كيندى. بو ايسه اوشبو شاگردلرنڭ اوز هنرلر ينى محكم و اشانچلى صورتنده نيلولرينه هم ده اوزلارنڭ بيلولرينه كامل اعتماد فيلولرينه دليللر، حقلرى ده وار.

مسئلهنى اوزلرى تصوير ايدوب ده شوڭا كوره حل ايدوچيلر: مبارك الحميدى (اورنبورغ شهرنده مدرسهء حسينيه شاگردى). ار جان صديقى (نامعلوم). اشرف احمد جانوف (ترويسكى ده مدرسهء رسولييه شاگردى). محمد نجيب ابن داملا محمد كشاف فيضى (چاقماق) يونس نعمت اللين (سيمي پولات).

تابشماقلر

IX 1

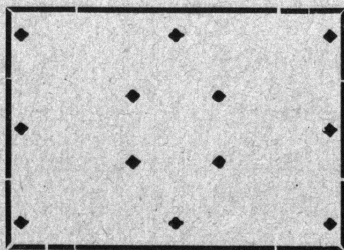
بويلرى تيگن بولغان 6 عدد شريپدن آلتى متساوى الاصلاح هم ده شونلر ايچنده بر عدد مسدس ياصاب كور. سانوگن. شريپلر صندرلماشونلر آرتوب ده فالماشونلر. حسينيهء شريفجان چوراينوف.

XI

ايكى ياغندن اوقولغانده ده بر سوز بولوب چيقا طورغان توركيچهدن نيندى سوزلر بل سز؟ ع. ا. ع.

XI

اوشبو ترتيب ايله توزولگان 12 نقطهنى ايچينه آلمان

مربعنى دورت كيساك فيلوب كيسارگه كراك هر بر كيساگى آلتىشار زاويه (پوچماق) لى بولسون و هر كيساگنده اوچار نقطه طورسون. سلطان گراى باوشى. «وقت» خادملرندن.

لرده كويله نه باشلانسانده، شول كويللر نى باشلاب چقار. غاندهنى چقاروجى نڭ اصل سوزلرى آوزغه آلنمايدر. مثلا نه وكيلىف (نفتيلاو ايمهس)، زبله يلوك، آشقازار، زارقاى، داود، فانتون، استار شينا كويلر نڭ بيت بيك نه مى، بيك موكللى اصل سوزلرى باردر. شولر نى تابوب آلوب اوز كويللرى بله ن اوز سوزلرى ايتلسه تگنار. وچيلر نى بورنغى زمانغه قايتاروب تىگى بولغان واقعه اوستنده بولغان شيكلى فلسا تاثيرى دغى آرتقراق بولماسى ايدى؟ ايشته همه كويلر مزلنڭ اصل شعرلر ن تابارغه تيوشليمز همه تاريخى اهميتى كوچلى بولغان «قازاننى آلمان» كوينڭ سوزلرى بيك كيره كليدر. مىللى صنايعغه اهميت بيوچيلرنڭ دقتن جلب فلانن. قازاننى آلمان كوينڭ باش مصراعيسنى بورن ايشتكه نم بار ايدى:

«بالار، بالار، بزدن يتيم فالار» ديه باشلانادر. شونى سوراشوب يوروب تابلغان چاقلمسن «شوراهه» كوندروه طلبيدر. «توك اوغلو»

تابشماقلرنڭ جوابلرى:

8 نچى عدد «شورا» ده 5 نچى تابشماق جوابى: 17 عددنى $\frac{1}{4} \frac{1}{3} \frac{1}{2}$ لرگه بولو ايچون كسرلر نى توحيد مخرج باصارغه و صوگروه مخرجلر ينى باشلاب عدد نام ايتوب قالدورغه كيراك: $\frac{2}{18}, \frac{6}{18}, \frac{9}{18}$ آندن صوگك فاعده بويچنه 17 عددنى $2+6+9$ گه بولورگه و خارج قسمت ايله هر عددنى ضرب فيلورغه كيراك: $\frac{17}{9}$ اوشبوڭا كوره الوغ اوغلينه $9=1 \times 9$ دوو. اورن. تانچبسينه $6=1 \times 6$ دوو. كچوگينه $2=1 \times 2$ دوو تيوشلى بولادر.

درست حل ايدوچيلر: مبارك الحميدى، (مدرسهء حسينيه شاگردى اورنبورغده). ار جان صديقى (نامعلوم) محمد نجيب بن داملا كشاف فيضى (چاقماق). اشرف احمد جان (ترويسكى ده مدرسهء رسولييه شاگردى) يونس نعمت اللين (سيمي پولات). بوسى مصطفىاينوف (بالاننه).

8 نچى عدد «شورا» ده 6 نچى تابشماق جوابى: بو تابشماق ده 728 رقملى قويلاچق برده مطبعه خطاسى اوله رق 1728 رقملى قويلمش شونڭ ايچون بونى حل ايدوچيلرنڭ هر برى: «بونده با مطبعه خطاسى بار ياكه عبدالله افندى چوقايرنڭ فلم خطاسى بار» ديه

هر كمگه كيراك نرسه لر اوقوگنز!

پوچته فارتەسى، آتكرتەكە، تبريك و بيزيت فارتەلرى، كانوبوت، خط واسچوط
 بلاقلەلرى بوزدانەسى برتورليسندن، مشتريلرنىڭ رىسملىرى، اسم، آناسى اسمى، فامىلىيا
 و نېمەسى بامانخان بياربەلەدر. بولغانى بىش سومغە زاكاز ايله باصلەپچى سوزلرنى
 فوطوغراف كارتوچكەلرېنى ييارو لازم. نقيس وگوزەل رامە رىسملرېنى ۹۱/۲-۷۱/۲
 ئېرشوك زورلغند. اشلەتوت بيارەبز. پىيلاسى قوبولغان بولغانى ۱۰ سوم. بيارلەگن
 فوتوغراف كارتوچكەسى وزيلىمىچى نايىتاربەلەدر. زاكازلر بارتى حقندن كيم زادانكەسىز
 نالوژ بيارلمى. بيارو، پوچتە مصارفى اويپاكونكە بىزنىڭ حسابقە.
 موراتىگىز تورى، نووست لىر. پرىسكورانت لرى بوش بياربەلە. آدرىس :

Старая-Бухара, универсальная торговля, отд. Ш 3. И. Ю. Заманову.

معلملرگە و بىر مك يارىمى ؟ (۶) تەشش باماتو مەم دە آلتون
 نش قويدىر مى شر بعندە ممنوع دگلمى ؟ (۷) اوچ مرتبه خلع
 اوچ طلاق سانالامى بوقمى ؟ (۸) بورانده اوشوب قىر بلغان
 حيوانلرنىڭ مايلىرى ايله آشاودن باشقە ، فائده لىمك درىستىمى
 ياكە دگلمى ؟ (۹) يوكلى خاتوننىڭ ايرى اولسە عدنى نە ايله
 سانالادر ؟ (۱۰) كاغد آقچە لردن زكات فرضى ؟ دبه صو-
 رالمش مکتوبلر باصلامادى، بوندىن صوڭ هم باصلماز و آبروم
 بر سەبب اولمادىغىندە آندى مکتوبلرنىڭ باصلامادىلارى دە
 يارلماز . «شورا» دن صورالاقچ جوابلر عالمى ، اجتماعى ،
 تاريخى و همزانى اولورغە تپوشلى . اگر دە بيلور اولسە
 بونداى سؤاللىرگە «شورا» جواب و بىرر ، بيلماسە اعتذار
 قىلور .

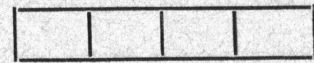
۵ شاکر خېر اللېن گە : بوکونكى نظاملرگە كوره اوکاز-
 سز كېمەسە مېتريقە دفتىرى طوتە آلميدىر . اوکارلى ملا آلور
 ايچون شول بىر دە طوروجى مسلمانلرنىڭ اير جانلرى
 ايكپوزگە طولارغە تپوشلى . بېشوكلەگى بالالار ، مسلمان
 صالداىلر ، شونده طوروجى اشچىلر (گرچه جماعتلرى
 بانلر نە اولماسەدە) ، بىك براق اولماسەلر شەرگە كورشى
 آللردە ، نگرمان و زاوود هم پرىسكە دە طوروجى
 مسلمانلرنىڭ جەلمەسىنى حسابغە كرتورگە مەكن .
 ۵ «علم تارالماو حقندە بر ملا حظە» اسملى مقاله نشر
 ايدىلنور . ۸نچى عددە «صوفى» اندى طرفندن صورالمش
 مسئلەگە قارشو بازلەش جوابلر آلداغى عددە درج اولنسە
 كرك .

XII

اون نوز ايچون بورى طورغان رفەن «۱» نى
 آلوكزده قالغانى بىكرمى صانىنى كورسانسون !
 رشديه ۴ نچى صنف شاگردى اسماعيل دالاکازين . «اورسكى» .

XIII

توباندىگى شافماقارغە «كېيكان اولن» نى بازگىز ! هېچ
 بر شافماقارغە بىر دن آرتق حرف بولماسون .

زينب بنت آخوند شهاب الدين مينوشوفا . «سامار» .

اداره دن

۵ اورالسكى شهرندن مروان و عبدالله بن سرح ماجرا-
 لرى حقندە صورالمش سوزگە حقيقى امضا قوبامازغە قو-
 شلدىغىندىن مکتوب درج ايدلمادى .
 ۵ «نل و ادبيات مسئلەسندە ياكنا آغوم» اسملى مقاله
 آلدەغى عددە درج اولنە چقدر .
 ۵ صرف دىنى اولوب دە هر بر فقه كىتابنده بازامش
 مسئلەلر حقندە صورالمش سوزلرگە جواب و بىررگە مەكن
 اولمادىقى حقندە عمومى صورنده بر اعتذار يازمىشيدىك .
 شونىڭ ايچون (۱) فاراڭستانده عيد نمازندن مقدم فربان
 بوغازلامق درىستىمى ؟ (۲) مال بوغازلندىغىندە توبىنى گودە
 طرفندە ، فالسە ايتى حلالىمى ؟ (۳) بر فربانده اولك ايله
 تركنى مشترك قىلوب چالمق جائزىمى ؟ (۴) فدیه نە شى ؟
 دور قىلمق درىستىمى ؟ (۵) واجب صدقه لرنى وظيفه روشندە

